

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

DAILĖ DOCIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRO IŠTĚSTINĖS STUDIJOS

**SOCIALINIO DARBO YPATUMAI, DIRBANT SU NETEKTĮ
PATIRIANČIAIS VYRAIS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:
Doc. Dr. Tomas Butvilas

Vilnius, 2024

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

**SOCIALINIO DARBO YPATUMAI, DIRBANT SU NETEKTI
PATIRIANČIAIS VYRAIS**

Socialinio darbo baigiamasis darbas
Studijų programa 6211JX073

Konsultantas

(parašas)
(data)

Recenzentas
(parašas)

Data

Vadovas

(parašas) Doc. Dr. T. Butvilas
2024 05-15

Atliko:
SDvmis 22-1 gr. stud.

(parašas) D. Docienė
2024-05-15

TURINYS

Lentelės	5
Sąvokų žodinėlis	6
ĮVADAS.....	7
1. TEORINĖ TEMOS ANALIZĖ	10
1.1. Netekčių etimologija.....	10
1.2. Visuomenė ir vyro vaidmenys, kultūriniai aspektai	12
1.3. Vyrų patiriamų netekčių išgyvenimo ypatumai	14
1.3.1. Vyro sveikatos pokyčiai	14
1.3.2. Artimojo sveikatos pokyčiai ir netektis	15
1.3.3. Socialinio statuso ir socialinių garantijų pokyčiai bei netektis	18
1.4. Socialinio darbo aspektai teikiant pagalbą vyrams.....	20
1.4.1. Vyrų poreikiai ir patirtys jiems reikiamos bei teikiamos psichosocialinės pagalbos procese ...	20
1.4.2. Socialinio darbuotojo veiklos ypatumai	22
1.4.3. Socialinio darbuotojo psichosocialinės pagalbos netektį patiriantiems vyrams teikimo ypatumai	24
2. TYRIMO METODOLOGIJA.....	27
2.1. Tyrimo procesas	27
2.2. Tyrimo imtis, tipas ir dydis	27
2.3. Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas.....	29
2.4. Duomenų analizės metodas.....	30
2.5. Tyrimo etika.....	30
2.6. Tyrimo ribotumai	31
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	32
3.1. Netektis patiriančių vyrų tyrimo rezultatai	32
3.2. Pagalbą netektis patiriantiems vyrams teikiančių socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai	47
3.3. Tyrimo rezultatų aptarimas	62
IŠVADOS.....	66
REKOMENDACIJOS.....	69
LITERATŪRA.....	70
ANOTACIJA	74
ANNOTATION	74
SANTRAUKA	75
SUMMARY	77
PRIEDAI.....	79

1 priedas. Pusiau struktūruoto interviu klausimai ir jų kontekstas.....	79
2 priedas. Magistro darbo loginė schema.....	81
SAŽININGUMO DEKLARACIJA	82

Lentelės

1 lentelė. Sociodemografiniai duomenys apie tyrime dalyvavusius vyrus	28
2 lentelė. Sociodemografiniai duomenys apie tyrime dalyvavusius socialinius darbuotojus	28
3 lentelė. Tyrimo uždaviniai ir juos įgyvendinti leidžiantys interviu klausimai netektis išgyvenantiems vyrams ir su jais dirbantiems socialiniams darbuotojams	29
4 lentelė. Pagalbos ieškoti paskatinusios situacijos	32
5 lentelė. Paslaugų gavėjų įvardijami išgyvenimai	33
6 lentelė. Paslaugų gavėjų patirtys ieškant pagalbos.....	38
7 lentelė. Paslaugų gavėjo būsenos pokyčiai iki pagalbos gavimo ir dabar.....	40
8 lentelė. Suteiktos pagalbos efektyvumas.....	42
9 lentelė. Teikiamos pagalbos veiksmingumo atpažinimo, vertinimo aspektai paslaugų gavėjo požiūriu..	44
10 lentelė. Pasiteisinančios, tobulintinos, plėstinos centro veiklos.....	45
11 lentelė. Į centrą besikreipiančių vyrų netekties patirtys	48
12 lentelė. Darbo su netektį patiriančiais vyrais procesas.....	50
13 lentelė. Pagalbos besikreipiančių vyrų poreikiai	51
14 lentelė. Santykio su netektį patiriančiais vyrais kūrimas	52
15 lentelė. Asmeninės patirties sklaida ir jos veiksmingumas	53
16 lentelė. Santykio su netektį išgyvenančiais vyrais kūrimui ir pagalbai svarbūs bei veiksmingi aspektai, metodai	54
17 lentelė. Pagalbos teikime pasiteisinančios priemonės	55
18 lentelė. Sėkmės ir nesėkmės dirbant su netektį patiriančiais vyrais patirtis.....	56
19 lentelė. Pagalbos netektį išgyvenantiems vyrams teikimo procese kylančios problemos.....	58
20 lentelė. Teikiamų paslaugų kokybę įgyvendinti, palengvinti, pagerinti padedančios priemonės	60

Sąvokų žodinėlis

Netektis – asmens ar vertinto daikto, aplinkybių praradimas, daugeliu atvejų pasireiškiantis skausminga ir sunkia patirtimi, susijusia su visapusišku poveikiu sveikatai bei gerovei (Polukordienė, 2008; Walsh, 2020; Wang, Verdery, Margolis ir Smith – Greenaway, 2022).

Krizė – Barker (2014) socialinio darbo terminų žodyne krizės terminą aiškina keliais būdais: 1) kaip emocinių pokyčių ir patirto streso sąlygotą vidinę patirtį; 2) įvykį, sutrikdantį įprastą struktūrą ir jos veiklą. Taigi krizė, su ja susiję išgyvenimai siejami su gyvenimo problemomis bei subjektyviu jų vertinimu, lemiančiu tokį sutrikimą, kuriam įprastų, turėtų įveikos strategijų nebepakanka. Kita vertus, pasekmės gali būti ir teigiamos, jei asmuo atranda naujus įveikos mechanizmus, leidžiančius susidoroti su neįprastu įvykiu adaptyviu būdu.

Socialinės pasaugos – tai paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime (LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006).

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Kultūroje, kurioje puoselėjami grožio, sveikumo, laimingumo ir panašūs standartai, netekties ir gedėjimo temoms lyg nebelieka vietos. Sielvartas, liūdesys, pasimetimas ir panašūs išgyvenimai užmaskuojami laimingumo, asmeninės stiprybės ir neišsenkančio tobulėjimo motyvais. Deja, netektis neišvengiama gyvenimo dalis – netenkame artimųjų, sveikatos, materialinių resursų, statuso (Polukordienė, 2008). Kad ir kaip neigtume, tokie pokyčiai pasireiškia sutrikimu, intensyviomis emocijomis, fizinės bei psichinės sveikatos, socialinės gerovės ir kitais naujų sprendimų reikalaujančiais pokyčiais (Kubler - Ross, 2001; Giblin, 2013; Šedienė ir Baniienė, 2005; Walsh, 2020 ir kt.).

Vis dėl to, nors susitaikymas su netektimi yra labai individuali patirtis, apimanti skirtingų resursų panaudojimą, galima aptikti lyg nerašytus standartus kas ir kaip turėtų priimti šiuos išgyvenimus. Reikšmingi skirtumai pastebimi atsižvelgiant į lytį. Vyras siejamas su stiprybe, nepažeidžiamumu, todėl iš jo tikimasi pagalbos kitiems, tačiau ne silpnumo patiriant baimę, nerimą, sumaištį ir panašius išgyvenimus susidūrus su netektimi (Harris ir Griffiths, 2023; Mačėnaitė ir Požėrienė, 2020; Oliffe et al., 2020). Nepaisant to, tyrimų rezultatai rodo, jog vyrai itin jautriai išgyvena asmeninės bei artimųjų sveikatos pokyčius, reikšmingų žmonių netektis, socialinio statuso pokyčius (Alexis ir Worsley, 2023; Traboulssi, Pidgeon ir Weathers, 2022; Romney, Fife, Sanders ir Behrens, 2021 ir kt.). Tai visapusiškai neigiamai paveikia jų sveikatą bei gerovę, tačiau dėl suvokiamų stereotipų bei su vyriška lytimi siejamų lūkesčių, vyrai bando patys atrasti jiems padedančius būdus. Deja, dažniausiai pasirenkamos strategijos nebūna efektyvios, apsiribojančios alkoholiu, kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis ar savižudybe (Kerry, Martin, Sam ir Alison, 2019; Oliffe et al., 2020; Polukordienė, 2008). Taigi, tai skatina kelti klausimus, padedančius suprasti vyrų patirtis ir jiems reikalingos pagalbos ypatumus.

Tyrimo problema. Analizuojant vyrams teikiamos pagalbos ypatumus pripažįstama, jog jos yra žymiai mažiau nei moterims. Prie to prisideda ir tai, jog vyrų situacijos analizėje dominuoja nedarbo, smurto, nusikalstamumo, psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, tačiau ne netekties išgyvenimų aspektai bei temos (Baum, 2016). Dėl vyraujančių su lytimi siejamų stereotipų, vyrai jaučiasi per mažai išgirsti, svarbūs, matomi (Samsøe, Bruvo ir Gerberg, 2022). Kritikos atrasti galima ir analizuojant komunikavimo su specialistais procesą, kuriame išgyvenant netektis vyrai jaučia empatijos, pagarbos, reikiamos informacijos, palaikymo stoką (Gončiarova ir Ivanauskienė, 2013; Obst ir Due, 2021; Omerov, Craftman, Mattsson ir Klarare, 2020). To pasėkoje neigiama patirtis bei vyrams būdingas vengimas kreiptis reikiamos pagalbos tampa itin opia problema, lydinčia prie trumpalaikių bei ilgalaikių neigiamų, o kartais ir negrįžtamų pasekmių (Oliffe et al., 2020).

Problematiką aptariamoje temoje galima stebėti išskiriant ir kitus aspektus. Kaip pažymi Polukordienė (2008), netekčių temai apskritai skiriama nepakankamai dėmesio. Juo labiau, net ir

užsienio mokslininkai mini, jog vyrų sveikatos ir gerovėms tyrimams skiriama labai mažai lėšų, reikšmingai trūksta longitudinalinio pobūdžio tyrimų (Samsøe et al., 2022). Dėl to galima sakyti, jog aspektai, susiję su partnerės, vaiko, sveikatos, statuso netektimis yra tik pradiniuose etapuose.

Kita vertus, už socialinių problemų sprendimą atsakingi socialiniai darbuotojai taip pat įžvelgia prieštaravimus. Specialistai pripažįsta vyrams reikiamos pagalbos svarbą ir reikšmę, tačiau tuo pačiu pastebi, jog patys vyrai dažnai linkę šalintis, vengia dalintis savo mintimis, išgyvenimais ar tiesiog dėl tų pačių su lytimi siejamų stereotipų nuvertina moterų teikiamą pagalbą (Dominelli, Strega, Walmsley, Callahan ir Brown, 2011; Brown, Callahan, Strega, Walmsley ir Dominelli, 2009). Taigi galima kelti klausimus, susijusius su pagalbos stoka, arba klausimus, perteikiančius esamos pagalbos nepakankamą priderinimą būtent vyrų imčiai.

Vis dėl to, nors galima rasti specialistams išsakomą kritiką, ir patys socialiniai darbuotojai išgyvena su atliekama veikla susijusius sunkumus. Socialinio darbuotojo pagalbos poreikis nuolat auga, tačiau pati veikla dar vertinama nepakankamai. Akcentuojama darbo reikšmė, tačiau veiklos sėkmei ne visada pasitarnauja valdžios sprendimai, nelygiavertiškai paskirstomos atsakomybės, ne visada palaikanti darbo aplinka ir kt. Taigi dėl sisteminio, kompleksinio požiūrio stokos nukenčia tiek patys specialistai, tiek jų pagalbos siekiantys paslaugų gavėjai (Dobilienė, 2009; Kiaunytė ir Žadeikytė, 2017; Švedaitė-Sakalauskė, Gvaldaitė ir Buzaitytė – Kašalynienė, 2014).

Asmeninė socialinio darbo Pagalbos vyrams centre taip pat išryškino darbo bei veiklos specifikos aktualumą bei problematiką. Pirminio pokalbio metu dažnai galima stebėti, jog nors vyrų problemos ir poreikiai pagalbai skirtingi (psichologo, teisininko, psichoterapeuto), už jų slypi netektis – skyrybos, darbo, sveikatos, artimo žmogaus praradimas, partnerės persileidimas ar negyvo kūdikio gimimas. Dažnu atveju vyrai pagalbos kreipiasi išbandę sau įprastus būdus. Šiems nepasiteisinus pereinama prie destruktivių streso įveikos būdų – psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, lydinčio prie suicidinių minčių, nevaldomo pykčio ar smurto protrūkių, pavojingo sau ir aplinkai elgesio. Problematiką teikiant pagalbą vyrams palaiko ir tai, jog jie sunkiai atsiveria kalbėdami apie išgyventas netektis, išgyvenimus traktuoja kaip savo asmeninę nesėkmę, lydimą pykčio, gėdos, kaltės. Taigi darbo autorės temos pasirinkimą lėmė ne tik teorinis, tačiau ir praktinis aktualumas, skatinantis ieškoti atsakymų į klausimus apie efektyvios socialinės pagalbos vyrams teikimą, galimus trukdžius. Todėl kyla aktualūs probleminiai klausimai:

1. Koks yra vyrų išreikštas pagalbos poreikis išgyvenant netektis?
2. Kokie socialinio darbuotojo taikomi metodai/būdai yra (ne)efektyvūs teikiant pagalbą?
3. Kokie yra socialinio darbo iššūkiai dirbant su netektį patiriančiais vyrais?

Tyrimo objektas – socialinio darbo ypatumai netektį patiriančių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų požiūriu

Tyrimo tikslas – išanalizuoti socialinio darbo ypatumus netektį patiriančių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų požiūriu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibūdinti netektis patiriančių vyrų patirtis iš jų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų perspektyvos.
2. Išanalizuoti netektis patiriančių vyrų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomones apie vyrams teikiamos pagalbos ypatumus.
3. Išskirti netektį išgyvenančių vyrų ir jiems pagalbą teikiančių socialinių darbuotojų įvardijamas psichosocialinės pagalbos tobulinimo kryptis.

Tyrimo metodai ir duomenų rinkimo instrumentai

1. Mokslinės literatūros analizė: siekiant apibūdinti vyrų netekties išgyvenimo ypatumus jų skirtybes, gedėjimo etapus, išskiriant socialinės pagalbos svarbą, išsiaiškinti netekties poveikį fizinei, psichologinei ir emocinei vyrų sveikatai, kultūrinius aspektus į netektį patiriantį vyrą. Išskirti socialinių darbuotojų veiklą, teikiant socialinę pagalbą vyrams, kurie patiria netektis.
2. Tyrimo metodas - empiriniam tyrimui pasirinktas kokybinis tyrimo metodas, kadangi tiriamas reiškinys nėra pakankamai išnagrinėtas, ypač Lietuvoje, kur atlikta labai mažai tyrimų. Per apklausiamų vyrų pasisakymus galima giliau įsigilinti į vyrų patiriančių netektis patirtis, bei socialinių darbuotojų išskiriamus socialinio darbo ypatumus, kai dirbama su vyrais patiriančiais netektis.
3. Turinio (Content) analizė.

1. TEORINĖ TEMOS ANALIZĖ

1.1. Netekčių etimologija

Tam, kad gyventume kokybišką, pilnavertį gyvenimą, mums reikia įvairių resursų. Jais gali būti daiktai (pvz. mašina, namai), aplinkybės (pvz. santuoka, darbas), asmeninės ypatybės (pvz. socialiniai įgūdžiai, savigarba) (Roon – Cassini, Aubin, Valvano, Hastings ir Horn, 2009). Dėl to ir jų netektis gali tapti didelio streso šaltiniu.

Literatūroje netekties sąvoka apibrėžiama skirtingai. Žvelgiant siaurąja prasme, netektis siejama su mirtimi. Tokiu aspektu netektis – neišvengiamas bei sukrečiantis gyvenimo momentas, susijęs su pažeidžiamumu, bejėgiškumu ir gyvenimo baigtinumo suvokimo išgyvenimu. Žvelgiant plačiau, netektį galima aiškinti kaip draugų, šeimos, sveikatos, statuso, laisvės ir kitų reikšmingų aspektų netekimą, lydimą emocinių patirčių, gyvenimo aplinkybių pokyčių (Polukordienė, 2008). Panašią sampratą pateikia ir užsienio tyrėjai, nurodantys, jog netektis – asmens ar vertinto daikto, aplinkybių praradimas (Wang, Verdery, Margolis ir Smith-Greenaway, 2022). Vis dėlto, nepaisant to, ko buvo netekta, netektis vienaip ar kitaip paliečia ne tik žmogų, tačiau ir su juo susijusius artimuosius, šeimas (Walsh, 2020). Tai skatina analizuoti ir kitus netekties supratimui bei įveikai svarbius aspektus.

Polukordienė (2008) remiantis Volkan bei Zintl (1993) nurodo, jog situacijos įveikos sėkmė susijusi su keliais veiksniais:

- *Santykių su tuo, ko netekta, ypatumų* – mirties atveju netektis išgyvenama itin sunkiai, kai santykiai su mirusiuoju buvo labai artimi, glaudūs ar liko neišspręstų svarbių klausimų. Kitais atvejais taip pat pastebima, jog kuo labiau žmogus apibrėžia savo tapatumą tuo, ko netekta, tuo sunkesnės pasekmės yra išgyvenamos.

- *Asmeninių ypatumų* – tai gali būti sveikata, emocinė būseną, turimi įgūdžiai, kitos gyvenimo aplinkybės ir pan.

- *Netekties ypatumų* – netekties netikėtumo fakto, išorinių aplinkybių (pvz. avarija, žmogžudystė) poveikio.

- *Visuomenėje priimtų standartų ir jų suvokimo* – mirties faktas visuomenėje dažnai sumenkinimas ar nuneigiamas, akcentuojami kiti išgyvenimai, pozityvių emocijų svarba. Dėl to adaptacija po netekties susijusi su gebėjimu jausti, reikšti emocijas, atlikti su netektimi susijusius ritualus ir pan.

Neimeyer (2020) taip pat pažymėjo, jog staigi, netikėta, su kitų neigiamu poveikiu (pvz. žmogžudystė, avarija) susijusi netektis pasireiškia sunkesnėmis pasekmėmis ir ilgiau trunkančia adaptacija. Netikėtumo, šalutinių išorinių veiksnių poveikio suvokimas papildomai prisideda prie jaučiamo nesaugumo jausmo, suabejojimo aplinka, identiteto pokyčių, kylančių klausimų. Taigi būtent situacijos, aplinkybių bei turimų resursų dermė lemia skirtingas pasekmes ir netekties išgyvenimą

(Polukordienė, 2008). Kita vertus, netekties temoje analizuojami etapai, kurios tenka pereiti siekiant prisitaikyti prie pasikeitusių aplinkybių (Kubler – Ross, 2001):

- *Neigimas*. Tai savo patirties neigimas. Jis gali būti išreiškiamas žodžiais, tokiais kaip „Jaučiuosi gerai“, „Man viskas bus gerai“ ir pan. Vis dėl to, tai yra gynybos būdas, padedantis žmogui apsaugoti nuo patiriamų intensyvių emocijų ar jausmų.
Pyktis. Kai neigimas nebegalimas, nes intensyvių emocijų yra labai daug bei imamas suvokti situacijos negrįžtamumas, pereinama į pykčio būseną. Žmogus ima klausti, kodėl taip nutiko, kodėl taip nutiko dabar, man ir pan.
- *Derėjimasis*. Siekdami pakeisti aplinkybes, žmonės lyg bando derėtis su kažkuo aukštesniu, pvz. pagyventi, kol užauginsiu vaikus; atiduočiau visus pinigus, kad...
- *Depresija*. Suvokiant savo bejėgiškumą, situacijos nekintamumą, pajaučiamas nuovargis, prasmės stoka, beprasmiškumas. Kita vertus, būtent per skausmingus išgyvenimus, jų įprasminimą pradedamas adaptacijos procesas.
- *Priėmimas*. Tai adaptacijos, susitaikymo, naujų gyvenimo krypčių ieškojimo, naujo gyvenimo kūrimo etapas.

Taigi matyti, jog netektis gali būti suprantama ir kaip procesas, kuriame išgyvenamas pokyčio faktas, emocijos, jos transformuojamos bei įprasminamos prisitaikant prie pakitusių aplinkybių (Polukordienė, 2008). Kita vertus, Šedienė ir Baniienė (2005) analizavę pakartotinių netekčių ypatumus nustatė, jog nors išgyvenimai patiriami pagal minėtas gedėjimo stadijas, gebėjimo procesas apsunkinamas ar sutrikdomas. Išgyvenimai tampa intensyvesni, situacijos primena tai, kas dar nebuvo užbaigta, sustiprėja baimės, nesaugumo jausmas, sveikatos negalavimai.

Stresas ir kitos reakcijos yra normalus atsakas į neįprastas aplinkybes. Dėl to išgyvenant netektį, pokyčiai pasireiškia įvairiose gyvenimo srityse. Fiziniam lygmenyje pokyčiai gali reikštis energijos stoka, jautrumu stimulams, organizmo sistemų veiklos, miego sutrikimais, skausmu, prarastu kontrolės jausmu. Psichologiniu aspektu netektį gali lydėti intensyvios emocijos, dirglumas, apleistumo, beprasmybės jausmai, suicidinės mintys, pakitę mąstymo, suvokimo gebėjimai, iliuzijos, haliucinacijos, nerealumo jausmo išgyvenimas, verkimas, pasikartojančios mintys. Dvasiniai pokyčiai gali reikštis pasaulėžiūros kaita, tikėjimo krize, naujų prasmų paieška, naujos gyvenimo filosofijos formavimusi. Socialinėje sferoje netekties sąlygotiems pokyčiams dažnai būdingas veiklos tempo sulėtėjimas, įprastų interesų netekimas, bendravimo įgūdžių sumenkėjimas, socialinių vaidmenų pokyčiai (Polukordienė, 2008).

Kompleksinį netekties poveikį vaizdžiai iliustruoja Walsh (2020) pateikta su COVID-19 pandemija susijusios situacijos analizė. Pasak autoriaus, dėl apribojimų netekome socialinių, fizinių kontaktų. To pasėkoje jaustas sutrikimas, izoliacija, vienišumas, socialinės paramos stoka, sveikatos negalavimų paūmėjimas, saugumo ir komforto jausmo praradimas. Dar didesnius sunkumus pajuto tie,

kuriems reikėjo pagalbos dėl senatvės ar ligos. Poveikis jaustas ir darbinėje bei materialinėje srityje. Išaugo finansinis nestabilumas, neužtikrintumas, dalis žmonių apskritai neteko darbo bei socialinių garantijų, susidūrė su bedarbyste, skurdu. Gyvenimas tapo padalintas į etapus prieš ir po pandemijos, o tai, kad su pandemija neišvengiamai susidūrė visi, apsunkino pagalbos teikimą, resursų sutelkimą ten, kur jų reikėjo labiausiai.

Dualumą galima įžvelgti ir su netektimi susijusių išgyvenimų įveikoje. Įprastas gedėjimo laikotarpis 1-2 metai – laikas, kurio, manoma, užtenka prisitaikyti prie pokyčių grįžtant prie įprasto gyvenimo ritmo. Priešingai, stebint besitęsiančius sunkumus, kalbama apie komplikotą gedėjimą. Jo metu nepaisant praėjusio laiko, apie situaciją kalbama lyg esančią čia ir dabar, nesirūpinama savimi, neplečiamas interesų ratas ar išryškėja fizinės bei psichinės sveikatos ir kiti pokyčiai. Įveikai gali trukdyti slopinami jausmai, netekties fakto neigimas, jausmų neišgyvenimas sekant visuomenėje priimtus vaidmenis (pvz. vyrai neverkia), neadaptyvios įveikos strategijų pasirinkimas (pvz. psichiką veikiančių medžiagų vartojimas) (Polukordienė, 2008). Kita vertus, nepaisant akcentuojamų neigiamų pasekmių, dėmesys skiriamas ir pozityviems aspektams. Adaptacijos procese atrandamos naujos prasmės, gyvenimas įprasminamas su visomis jame esančiomis ir nuo mūsų valios ne visada priklausančioms aplinkybėmis. Įveikiant netektį mokomasi brėžti naujas ribas, atskiriant save nuo kitų, pasaulio, suvokiant savo tapatumą ir jo „savarankišką“ funkcionavimą nepriklausomai nuo aplinkybių (ne)palankumo (Neimeyer, 2020; Polukordienė, 2008).

Visa tai leidžia pastebėti, jog netektis gali būti suprantama įvairiai. Šiame darbe pasirinkta vadovautis plačiąją netekties sampratos perspektyva, kurioje netektis vertinama plačiau nei mirtis. Dėl to dėmesys bus skiriamas sveikatos, santykių, statuso ir kitų netekčių bei jų pasekmių analizei. Dėmesys atkreiptinas ir į tai, jog netektis, gedėjimas yra su socialine, kultūrine aplinka susijęs reiškinys. To pasėkoje aptinkami lyg nerašyti standartai, kas ir kaip turėtų gedėti, kaip reikšti emocijas bei kiek laiko tai daryti. Kaip minėta, santykis su netektimi yra labai individualus, tačiau, galima daryti prielaidą, jog lyties aspektu puoselėjami skirtingi įsitikinimai vertinant netekties įveiką. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe pasirinkta dėmesį skirti būtent vyrų netekties išgyvenimų analizei.

1.2. Visuomenė ir vyro vaidmenys, kultūriniai aspektai

Vyriška lytis dar kitaip dažnai vadinama stipriąja lytimi. Manoma, jog vyras – tai šeimos gynėjas, maitintojas, moters užtarėjas. Dėl to vyras suprantama ne tik kaip gebantis pasirūpinti savimi, tačiau ir ginantis kitus, besirūpinantis, supratingas, jautrus (Tereškinas ir Petkevičiūtė, 2013).

Su lytimi siejamų vaidmenų analizėje akcentuojami ir kiti aspektai. Kazlauskienės (2019) teigimu, šių dienų vyras apibūdinamas kaip turintis finansinę nepriklausomybę, aprūpinantis šeimą, gebantis priimti sprendimus, sėkmingas versle, dalyvaujantis vaikų auklėjime. Vyro paveikslas kuriamas akcentuojant savikontrolę, galią, jėgą, stiprybę, ūgį, raumenyną. Tai leidžia matyti, jog vyras

tapatinamas ne tik su vyriškumą perteikiančiais būdo bruožais, tačiau ir su kūnu bei išvaizda. Siekiama vyriškumą perteikiančio sportiško, raumeningo kūno, tam tikros šukuosenos, aprangos stiliaus. Ir nors išvaizdos standartų laikymasis vartojant skirtingus preparatus gali būti žalingas, suvokiamų bei visuomenėje vyraujančių standartų pasiekimas yra svarbi šiuolaikinio vyro tapatybės dalis (Harris ir Griffiths, 2023; Gilbar, Dekel, Spector-Mersel ir Levi, 2018).

Deja, tokio idealaus vaizdinio kūrime lyg ignoruojami prieštaravimai ar kylančių problemų sprendimo aspektai. Pripažįstama, jog vyrai taip pat sunkiai ar dėl minėtų stereotipiškų nuostatų dar sunkiau išgyvena patirtis, susijusias su savigarba, sveikatos problemomis, darbo, socialinio statuso pokyčiais, skyrybomis, šeimos krizėmis, netektimis ir pan. (Mačėnaitė ir Požėrienė, 2020).

Taip dėl su vyriška lytimi siejamų vaidmenų išryškėjanti stoicizmo svarba neigiamai paveikia pagalbos siekimo intencijas. Savo patirtis vyrai linkę slėpti, neigti pagalbos poreikį ir pagalbos kreipiasi tik pasireiškiant itin sunkioms sveikatos problemoms. Atsiskleidimą vyrai sieja su pažeidžiamumu. Kita vertus, analizuodami kitų, savižudybę pasirinkusių vyrų atvejus juos vertino kaip išsekusius, pažeidžiamus. Iš to seka tai, jog stokoiant bendravimo, sunkumų aptarimo, laikui bėgant jaučiamą nerimą, baimę, depresiškumą, izoliacijos jausmą vyrai ima malšinti alkoholiu, narkotikais, rizikingu elgesiu. Toks pasirenkamų problemų sprendimo variantų spektras ne tik dar labiau didina ligų, vienišumo, skurdo bet ir išaugusios savižudybės riziką (Olliffe et al., 2020).

Visa tai rodo, jog nepaisant visuomenėje kintančių standartų, emocijų svarbos akcentavimo, vis dar gajūs įsitikinimai, perteikiantys vyro nepažeidžiamumo bei stiprybės reikšmę. Esminėmis sritimis yra vyro sveikata, išvaizda, socialinis statusas, tarpusavio santykiai, visapusiškas pasirūpinimas šeima. Šiuos aspektus galima suprasti kaip suaugusiojo amžių atspindinčiais aspektais. Kita vertus, kalbant apie vyrišką lytį, lyg daroma prielaida, jog sunkumai ir problemos čia negalimi ar sprendžiami greitai bei efektyviai. Deja, būtent išgyvenimų slopinimas ir ignoravimas lemia reikšmingų sunkumų, problemų vystymąsi. Atsižvelgiant į tai, tolimesnėse darbo dalyse bus siekiama analizuoti tai, kaip vyrai išgyvena pokyčius minėtose reikšmingose gyvenimo srityse bei kokia pagalba jiems galėtų būti efektyviausia.

1.3. Vyrų patiriamų netekčių išgyvenimo ypatumai

1.3.1. Vyro sveikatos pokyčiai

Santykis su savo kūnu bei sveikata yra itin svarbūs kiekvienam. Vyro vaidmenų analizėje minėta, jog sveikata, galia, fizinis pajėgumas yra ir vyriško identiteto dalimi. Būtent dėl to, svarbu analizuoti vyrų sveikatos pokyčių ar sveikatos netekties aspektus.

Reikšmingu sveikatos ir gyvenimo pokyčiu gali būti onkologinės ligos diagnozė (Samsøe et al., 2022). Dėl ligos specifikos, sunkumų gydymo metu ir galimo tolimesnio poveikio, sirgę vyrai jautėsi netekę tiek fizinės, tiek psichinės sveikatos bei gerovės, buvo būdinga ligos pasikartojimo baimė. Ir nors informacijos suteikimas buvo svarbus gydymo, pagalbos procese, stebėtas nuovargis nuolat bendraujant su medicinos personalu, gaunant vis naują informaciją, atliekant procedūras. Gydymo procesą sergantys vyrai dažnai suprato kaip chaotišką, todėl buvo linkę atsiriboti nuo gydymo, vengė bendradarbiauti su specialistais. Deja, būtent tai apsunkina procesą tiek aiškinantis emocinius vyrų poreikius, papildomos pagalbos poreikį, tiek ieškant fizinės sveikatos gerinimo krypčių. Kita vertus, tyrėjai išskyrė ir pozityvius su liga susijusius aspektus. Ligos ir gydymo/si patirtis leido vyrams iš naujo pažvelgti į savo gyvenimą – imtas labiau akcentuoti džiaugsmas, pozityvių gyvenimo akimirų svarba. Taigi galima matyti, jog sveikatos pokyčių, netekties situacija yra sudėtinga patirtis, tačiau kartu svarbi atrandant naujas prasmes, perkuriant gyvenimo kokybės sampratą bei patirtį.

Onkologinės ligos tema išskiriant prostatos vėžio diagnozę analizuota ir Alexis bei Worsley (2023) darbe. Pasak autorių, prostatos vėžys – vienas dažniausių vyrų onkologinių susirgimų, būdingų sulaukus 45 metų ar vėlesniame amžiuje. Prostatos vėžio diagnozė neigiamai paveikia vyriškumo jausmo išgyvenimą dėl lytinių funkcijų, seksualinių galimybių pokyčių. Seksualinę funkciją siedami su vyriškumu ir patirdami su ja susijusių galimybių netektį, vyrai išgyvena didelį emocinį skausmą, neigiamas emocijas. Ir nors liga neišvengiamai sukelia didelį stresą, paliečia psichosocialinę gerovę ir gyvenimo kokybę, kai dėl ligos sumažėja ar prarandamas darbingumas, darbas, pakinta kasdienės veiklos atlikimo galimybės, dažnai ne pati liga, tačiau su jos specifika susijusi vyriškumo, asmeninio identiteto netektis vertinama kaip svarbesnė. Vis dėl to, ir pastarieji autoriai išskiria pozityvius su liga susijusius aspektus. Minima, jog sirgę vyrai atrado naują santykį su aplinkiniais, jautė stipresnę nei įprastą artimųjų, draugų palaikymą. Ypatingas dėmesys skirtas partnerės / žmonos palaikymui ir teikiamai pagalbai vyrui suprantant savo mintis, emocijas, kūno pojūčius. Efektyviomis pagalbos kryptimis buvo ir religingumas, dvasingumas, susietumas su kažkuo aukštesniu. O tai rodo, jog pagalbos vyrams procese labai svarbus jų asmeninis įsitraukimas, šeimos, artimųjų bei medikų bendradarbiavimas.

ŽIV sergančių vyrų situacijos analizę atlikę Ferlatte ir bendraautoriai (2022) teigė, jog dėl medicinos tobulėjimo, mirtingumas nuo šios ligos yra sumažėjęs. Nepaisant to, ligos diagnozė dažnai

siejama su suicidiškumu, stigma, diskriminacija. Kadangi ligos diagnozė dažnai sieta su homoseksualumu, užsikrėtę vyrai jautė atstūmimą, manė prarandantys gėjų bendruomenės paramą. Tai neigiamai veikė vyrų savivertę, stiprino gėdos jausmo išgyvenimą, o savo tapatybę jie įvardino kaip suteptą. Ligos patirtį vyrai aiškino kaip purviną, lydimą, gėdos, savęs kaltinimo, jautė daug su tuo susijusio streso, daugybės situacijų vengimo ir noro iš viso to pasitraukti nutraukiant gyvenimą.

Apibendrinant šiuos duomenis galima teigti, jog sveikatos pokyčiai bei netektis yra itin stipria patirtimi. Daugeliu atveju ji siejama su neigiamais išgyvenimais, gyvenimo aplinkybių, gyvenimo kokybės pokyčiais. Kita vertus, tyrėjai mini ir tai, jog sveikatos pokyčių kontekste atsiranda terpė naujų prasmų bei kitokios gyvenimo kokybės kūrimui. Todėl būtent naujai atrandamų prasmų išvelgimas gali būti svarbiu pagalbos vyrams resursu.

1.3.2. Artimojo sveikatos pokyčiai ir netektis

Gyvenimo kokybę keičia ne tik žinia apie asmeninės, tačiau ir apie artimųjų sveikatos pokyčius. Dar didesnę poveikį gali daryti artimojo netektis. Tai išsamiau bus siekiama aptarti šiame skyriuje.

Žinia apie žmonos / partnerės onkologinės ligos diagnozę gali būti ne mažiau sukrečianti ir vyrą. Moterų atveju dažna onkologinės ligos diagnozė – krūties vėžys. Pasak Traboulssi ir kt. (2022), diagnozę išgirdę vyrai patyrė šoką, išgyveno prieštaringas emocijas. Pasireiškė liūdesys, baimė dėl partnerės patiriamų kančių, krūties pašalinimo, galimos mirties, nerimas dėl ateities, išaugusių atsakomybių rūpinantis namais, vaikais, tačiau kartu ir didesnis artumo savo žmonai išgyvenimas. Vyrų taip pat buvo linkę manyti, jog jiems trūksta žinių apie ligą, sveikatos specialistų pagalbą, bendradarbiavimo. Taigi, tai rodo, jog siekdami kovoti su patiriamu stresu, vyrai buvo linkę užimti aktyvią poziciją, ieškojo pagalbos galimybių.

Partnerio(-ės) netektis vėlesniame amžiuje suprantama kaip mirtingumo riziką didinantis išgyvenimas. Susitaikyti tenka ne tik su netektimi, tačiau ir su naujomis atsakomybėmis, gyvenimo aplinkybėmis. Kita vertus, netektis gali suteikti ir tam tikrą palengvėjimą ilgalaikėje slaugos, kančios situacijoje. Vis dėl to manoma, jog netekus vyro, moterys dažniau pajaučia palengvėjimą, jų stresas netekus ir su slauga bei priežiūra susijusių atsakomybių sumažėja. Tuo tarpu netekus žmonos / partnerės, vyrai jaučia daugiau pasimetimo, nežinios dėl veiklų, kurias esant žmonai / partnerei jie atlikdavo rečiau (Monin ir Schulz, 2009). Tai įrodo ir Stahl, Arnold, Chen, Anderson, Schulz (2016) rezultatai, kuriais nustatyta, jog partnerės netektis nepaisant buvusios vyrų sveikatos būklės padidino jų depresiškumą, širdies bei kraujagyslių ligų simptomatiką bei mirtingumo riziką. Vis dėl to, neįvertinus šalutinių veiksnių, liko neatsakyta rezultatus lėmusių veiksnių svarba, t. y. vyrai išgyveno dėl laukiančių atsakomybių, ar dėl artimo, kokybiško santykio su partnere netekties.

Panašius duomenis pateikė ir Lee, Lee, Chun, Park (2017), nurodę, jog partnerės netektis reikšmingai prisidėjo prie vyrų depresiškumo. Našlio vaidmuo vyrams tampa neįprastu, susijusiu su

naujomis pareigomis, vaidmenimis. Situaciją apsunkinti gali ir tai, jog vyrams sunkiau sekasi užmegzti ryšius su suaugusiais vaikais ar ieškoti naujų pažįstamų. Kita vertus, rezultatai parodė, jog vyrų depresijos rodikliai buvo aukštesni tuo atveju, kai pasitenkinimas buvusiais santykiais ir jų kokybe buvo aukštesnis. Būtent dėl to, norint suprasti vyrų netekties po partnerės mirties patirtis reikėtų atsižvelgti ir į buvusių santykių kokybę, pasitenkinimo buvusią santuoką / partnerystę vertinimą.

Partnerio(-ės) netekties patirtis taip pat analizavę King, Lodwick, Jones, Whitaker, Petersen (2017) akcentavo, jog netektis – tai vienas labiausiai sukrečiančių gyvenimo įvykių, prisidedančių prie sveikatos pablogėjimo bei išaugusios mirtingumo rizikos. Tyrėjų duomenimis, trijų mėnesių laikotarpyje po netekties, mirtingumo rizika būna itin didelė, o vyresnių žmonių atveju išlieka padidėjusi dvejus metus. Be to, akcentuota ir tai, jog netekus partnerės, sergamumo bei mirtingumo riziką padidinti gali ne tik patiriamas stresas, tačiau ir mažiau sveikatai palankaus gyvenimo būdo pasirinkimas (pvz. mityba, rūkymas, alkoholio, narkotinių medžiagų vartojimas) ir nepakankamas rūpinimasis savimi. Taigi galima matyti, jog partnerės netektis dėl vienu ar kitu priežasčių yra reikšmingas pokytis vyro gyvenime. Kita vertus, dar nėra pakankamai žinoma ir apie tai, kokį poveikį vyrui bei poros santykiams turi vaiko netektis.

Apie vyrų patirtis netekus vaiko kol kas žinoma dar labai mažai. Senstant lyg tampa suprantama, jog galima netekti partnerio(-ės), tačiau rečiau pagalvojama ir apie vaikų netektį, kuri apibūnama kaip pati sunkiausia. Bratt, Stenström, Rennemark (2017) atlikta analizė parodė, jog netekus vaiko bei partnerio (-ės) pasireiškė fiziniai, psichologiniai negalavimai, finansiniai sunkumai, todėl ir pasitenkinimas gyvenimu itin sumažėjo. Kita vertus, autoriai įrodė, jog didesnę poveikį turėjo partnerio (-ės), o ne vaiko netektis. Neigiamas poveikis stipresnis buvo vyrų atveju (t.y. netekus partnerės) bei po netekties praėjus trumpesniai laikotarpiui. Su laiku žmonės geba adaptuotis ir prisitaikyti prie netekties ir gyvenimo pokyčių. Vis dėl to, vyresniame amžiuje, turint daugiau laisvo laiko, mažiau socialinės paramos, kitų resursų, daugiau asmeninių negalavimų, atsigauti po netekties tampa sunkiau. Juo labiau, analizuojant vyrų situaciją manoma, jog netekus artimųjų mažiau rūpinamasi mityba, tampa dažniau būdingi sveikatai mažiau palankūs įpročiai, reikšmingai bloginantys vyrų gyvenimą.

Vis dėl to, nors pastaruoju tyrimu vaikų netekties svarba vyresniame amžiuje buvo mažesnė nei netekus partnerės, duomenys tyrinėjant persileidimo ar aborto patirtis kiek skiriasi. Obst ir Due (2021) nurodo, jog laukiamo vaiko praradimas, įskaitant persileidimą ir negyvagimį, paveikia milijonus šeimų visame pasaulyje. Tai neišvengiamai paveikia abu tėvus, tačiau žymiai dažniau orientuojamasi į moterų, bet ne į vyrų patirtis. Nors, kaip teigia tyrėjai, vyrų patiriamas sielvartas ir pagalbos poreikis gali pasireikšti skirtingai nei moterų, jų intensyvumas nėra mažesnis. Patiriant vaiko netektį iš vyro gali būti tikimasi standartinių vaidmenų atlikimo – išlikimo stipriu, slopinančiu emocijas bei prisiimančio „rėmėjo“ ir „apsaugotojo“ vaidmenis. Deja, puoselėjant tokius įsitikinimus bei sumenkinant vyro

vaidmenį nėštumo ir gimdymo metu, ne tik neigiama sielvartaujančio tėvo situacija ir galimybių jai spręsti paieška, tačiau ir prisidedama prie galimų neigiamų sveikatos, elgesio pasekmių ateityje.

Kerry ir kiti (2019) duomenimis, tėvystė ir vaiko netektis vyrams ne mažiau svarbi tapatumo dalis nei moterims. Tapimas tėvu siejamas su tapatumu, leidžiančiu patvirtinti vyriškumo, naujų tėvo vaidmenų reikšmę. Tai siejama su nėštumo pradžia, dėl ko persileidimas ar negyvagymis tampa ne mažiau sukrečiančia patirtimi. Moterys dažnai po netekties turi nedarbingumą, tačiau į vyrus žiūrima kitaip – jie turi grįžti prie įprasto ritmo. Siekdami palaikyti partnerę, vyrai mažiau atskleidžia savo jausmus, baiminasi pasirodyti silpni, pažeidžiami, todėl išgyvenimus dažniau siekia mažinti psichiką veikiančiomis medžiagomis. Nepaisant to būdingais simptomais yra nerimas, depresija, potrauminio streso sutrikimui būdingi simptomai, socialinė izoliacija, patirtis, jog buvo nepakankamai suprasti dėl netekties išgyvenimo.

Kersting bei Wagner (2012) analizuojant vaiko netekties dėl persileidimo patirtis pažymėjo, jog laiku negauta pagalba gali peraugti į vyrų išgyvenamą komplikuoatą gedėjimą. Ir nors sielvartas yra labai individuali patirtis, dažniausiai ji reiškiasi kasdienės veiklos sutrikimais, pasikartojančiomis mintimis, kaltės jausmu, neigiamu emocijumu, kasdienės veiklos apribojimu, socialinio aktyvumo sumažėjimu. Patirtį apsunkina ir tai, jog persileidimo atveju nebūna įprastų gedulo, atsisveikinimo ritualų.

Kiti autoriai (Romney et al., 2021) taip pat buvo linkę pritarti, jog negimusio vaiko netekties patirtis pasireiškia įprastomis sielvarto reakcijomis bei sunkumais, atsirandančiais dėl įprastų atsisveikinimo ritualų nebuvimo. Vyrai įvardija išgyvenantys kančią, kurią bando įveikti pasirinkdami į vengimą orientuotas strategijas, taip išitraukdami į darbą, psichiką veikiančių medžiagų vartojimą. Jausdamas sielvartą, vyras dažnai jaučia pasimetimą ir bendraujant su partnere – nežino kiek ir kaip reikėtų kalbėti apie persileidimo patirtį ar kaip asmeninis pasidalijimas sielvarto išgyvenimu gali paveikti partnerę. Tai gali tapti papildoma santykiuose pasireiškiančia patirtimi ar pastūmėti prie santykių nutraukimo apskritai.

Skyrybos – tai dar viena netekties situacija, kurioje netenkama ne tik partnerės, tačiau ir turėto santykio su vaikais. Pastebima, jog vyrai reikšmingai rečiau įtraukiami į vaikų auklėjimo klausimų sprendimą. Vieniši vyrai taip pat sulaukia mažiau pagalbos ir dėmesio lyginant su vienišomis mamomis. Vyro, kaip tėvo vaidmuo siejamas su šeimos narių aprūpinimu (pvz. uždarbiu, sąskaitų mokėjimu), tačiau neigiami ar sumenkinami vyro išgyvenami su šeima, skirtingais jos nariais susiję jausmai (Baum, 2016).

Grįžtant prie su mirtimi susijusios vyrų netekties patirčių analizės, paminėti galima ir COVID-19 metu prarastus artimuosius. Dėl situacijos sudėtingumo, ne tik išgyventas sielvartas, tačiau ir daugybė kitų emocijų patiriant apribojimus atsisveikinant su mirusiuoju. Kita vertus, tyrimo rezultatai parodė, jog situacijoje išaukęs depresiškumas buvo labiau būdingas moterims, nei vyrams (Wang et al., 2022).

O tai skatina svarstyti, jog, galbūt, vyrai turi daugiau ar efektyvesnių sielvartui įveikti reikalingų vidinių bei išorinių resursų nei moterys.

Galiausiai, aptarsime netekties patirtį žmogžudystės atveju. Redmond (1989, cituojama pagal Zinzow, Rheingold, Hawkins, Saunders ir Kilpatrick, 2009) teigimu, kiekviena žmogžudystė paliečia nuo 7 iki 10 artimų giminaičių, draugų, kaimynų bei bendradarbių. Netikėta artimo žmogaus netektis yra vienas iš potencialiai traumuojančių įvykių, galinčių turėti reikšmingų pasekmių fizinei bei psichologinei sveikatai. Duomenų apie netekčių patirtis susidūrus su žmogžudyste yra labai mažai, tačiau manoma, jog gali pasireikšti nerimas, kaltės jausmas, neigiami įsitikinimai apie kitus žmones, pasaulį, stigmatizacija, su netektimi susiję ekonominiai bei kiti stresoriai.

Zinzow ir kt. (2009) rezultatai parodė, jog vis daugiau jaunų žmonių išgyvena patirtis, kai buvo nužudytas jiems svarbus asmuo. Priešingai nei buvo manyta, dažniausiai netenkama ne artimojo (t. y. giminaičio), tačiau artimo draugo. Reakcija į netektį dažniausiai pasireiškė potrauminio streso sindromui būdinga simptomatika, depresiškumu, padidinta piktnaudžiavimo narkotinėmis medžiagomis (bet ne alkoholiu) ir priklausomybės nuo jų rizika.

Apibendrinant atliktą mokslinių šaltinių apžvalgą galima pastebėti, jog artimojo sveikatos pokyčiai ar netektis yra sukrečianti patirtis, dažniausiai lydinti prie visapusiškai neigiamų pasekmių. Šios pasekmės pasireiškia fizinės bei psichikos sveikatos, tarpusavio santykių, materialiniais pokyčiais ar net bendru pasaulio matymo, suvokimo pokyčiu. Ne išimtis ir tai, jog patiriami sunkumai lydi ir prie socialinio statuso, gyvenimo aplinkybių pasikeitimo, kurį bus siekiama aptarti tolimesniame skyriuje.

1.3.3. Socialinio statuso ir socialinių garantijų pokyčiai bei netektis

Skurdas, socialinių garantijų, darbo netektis, pasireiškusi liga, priklausomybės, diskriminacija yra reikšmingomis vyrų socialinio statuso pokyčių, netekties priežastimis (Mačėnaitė ir Požėrienė, 2020)

Darbo netektis gali būti reikšmingų socialinio statuso pokyčių pradžia. Globalizacija, konkurencingumas ir kiti aspektai paveikia tai, kaip žmonės geba išlaikyti darbinę poziciją ir siekia karjeros. Darbas ir karjera yra žmogaus tapatumo dalimi. Ir nors rezultatai atskleidžia, jog žmonės turi gebėjimų adaptuotis ir prisitaikyti prie gyvenimo ir darbo rinkos reikalavimų, darbo netektis gali tapti tapatybės, su ja susijusių įgūdžių ar net gyvenimo prasmės netekimo aplinkybe (Meekes ir Hassink, 2022; Mulhall, 2014).

COVID-19 pandemija gali būti visiems gerai žinomam pavyzdžiu, leidžiančiu suprasti darbo netekties ir su tuo susijusių sunkumų ypatumus. Neigiamą poveikį finansiniam, socialiniam stabilumui galėjo pajusti tiek dirbantys samdomą darbą, tiek patys kuriantys verslą. Kaip tokių pokyčių pasekmės sveikatos aspektu, stebėtas išaugęs vyrų depresiškumo, suicidinių minčių, ketinimų bei savižudybių lygis. Statuso praradimas vyrams asocijuojasi su gynėjo, aprūpintojo vaidmenų pokyčiais, tapatybės dalies praradimu. Netekę darbo vyrai jaučiasi praradę socialinį statusą, su juo susijusias galimybes –

suvokiamą dominavimą, galią, pasitikėjimą savimi. Taigi dar kartą galima patvirtinti, jog vyrų savivokai labai svarbūs tradiciniai su lytimi siejami aspektai, kurių netektis sukelia kančią, gėdą, beviltiškumą (Walther et al., 2022).

Darbo netektis gali tapti ir tolimesnių socialinių garantijų netekimo pagrindu. Netekus materialinių resursų, stokojant santykių su artimaisiais, benamystė tampa vis didesne problema visame pasaulyje. Benamių situacijos ir patirčių analizė rodo, jog dažniausiai susiduriama su sveikatos negalavimais, socialinės apsaugos stoka, nepriteklumi, skurdu, neigiamomis aplinkinių nuostatomis, paramos, reintegracijos, psichosocialinės pagalbos stoka (Omerov et al., 2020).

Benamių vyrų patirtis analizavusios Gončiarova ir Ivanauskienė (2013) teigė, jog benamystės tema socialinio darbo kontekste sulaukia dar mažai dėmesio. Tačiau tirdamos vyrų patirtis autorės teigė, jog nedarbas, šeimos irimas, finansinių išteklių stoka suprantamos kaip vyriškumo ar su vyriškumu siejamų atributų netekimo aplinkybės. Dėl to savo tapatumą prarandantis vyras dar labiau susisieloja ir pasirenka ne visada adaptyviausius problemų sprendimo būdus (pvz. alkoholį, narkotikus, nusikalstamumą). Kita vertus, būtent tokie pasirinkimai dar labiau sumažina priėjimo prie svarbių aspektų, t. y. statuso, dominavimo, santykių kūrimo, galimybes. Taip palaikomas uždaras problemų, sunkumų ir įgūdžių jiems įveikti stokos ratas, kuriame vyras jaučiasi „nešantis nevykėlio vėliavą“. Vis dėl to, mokslininkės akcentavo ir tai, jog daugelis tirtų vyrų benamiais tapo ne savo noru, o dėl objektyvių priežasčių. Bandydami pagerinti savo padėtį dažnai vyrai pasirenka dirbti nelegaliai. Deja, dėl darbdavių patiriamos diskriminacijos bei manipuliacijos, pažeidžiamumas dar labiau didėja, auga nepasitikėjimas savimi, kitais, būdingi tampa kaltės, vienišumo, liūdesio, bejėgiškumo išgyvenimai.

Remiantis tuo tampa akivaizdu, jog pagalbos poreikis yra didelis, tačiau turima patirtis gali net apriboti žinojimą, kur tos pagalbos kreiptis. Mačėnaitės ir Požėrienės (2020) teigimu, nepaisant aktualumo, duomenų apie socialinę atskirtį patiriančių vyrų socialinių įgūdžių, savižinos ugdymą labai stokojama. Socialinė atskirtis apriboja socialinius kontaktus, mažina profesinio gyvenimo pasirinkimų spektrą, didina neigiamas visuomenės nuostatas. Remdamosi skirtingais autoriais (pvz. El Ghali, 2018; Moscoso – Sanchez, at al., 2017; Reiter – Scheidt et al., 2018; ir kt.) tyrėjos pažymėjo, jog atskirtį dėl įkalinimo patiriantys vyrai jaučia visuomenės atstūmimą, nepasitikėjimą savimi, menkavertiškumą, socialinių įgūdžių menkėjimą. Priešingai, socialiniai įgūdžiai bei savalaikis pagalbos gavimas leidžia sėkmingiau įvertinti situacijas, išvelgti alternatyvas, priimti efektyvesnius sprendimus.

Taigi, pateikti duomenys rodo, jog socialinio statuso pokyčiai vyrų patirtyse siejami su darbo netektimi, finansiniais sunkumais, benamyste. Problemos sprendimui vyrai dažnai renkasi psichiką veikiančių medžiagų vartojimą, situaciją bando taisyti išitraukdami į nelegalų darbą, nusikalstamumą bei su tuo susijusį įkalinimą. Priešingai, tyrimų rezultatai rodo, jog tokių pasekmių pavyktų išvengti žymiai dažniau, jei vyrai gautų savalaikę, kompleksinę pagalbą.

Apibendrinant šiame skyriuje pateiktos analizės duomenis pažymėtina, jog netektis yra labai kompleksinis reiškiny, apimantis asmeninius, tarpasmeninius, platesnio socialinio konteksto veiksnius. Būtent dėl pastarųjų puoselėjami su netektimi, gebėjimu priimti standartais bei lūkesčiais. Stereotipai lyties aspektu dažnai pasireiškia tuo, jog iš vyrų tikimasi stiprybės, rūpesčio, greito ir efektyvaus bet kokių situacijų sprendimo. Deja, analizuojant asmeninius bei artimųjų sveikatos pokyčius, artimųjų, socialinio statuso netektis, minimos neigiamos pasekmės fizinei bei psichinei sveikatai, socialinei gerovei. Itin būdingais sunkumais yra baimė, nerimas, pasimetimas ir kiti, kurių įveikai dėl jaučiamos pagalbos stokos, vyraujančių stereotipų ar įgūdžių stokos, vyrai renkasi psichiką veikiančias medžiagas ar net savižudybę. Taigi būtent tokių pasekmių stebėjimas skatina išsamiau suprasti vyrams reikiamos, teikiamos pagalbos ypatumus ir jų tobulinimo galimybes.

1.4. Socialinio darbo aspektai teikiant pagalbą vyrams

1.4.1. Vyrų poreikiai ir patirtys jiems reikiamos bei teikiamos psichosocialinės pagalbos procese

Su lytimi susijusių vaidmenų, stereotipų internalizavimas neigiamai atsiliepia pagalbos ieškojimo ypatumams. Vyrų linkę savo patirtis slėpti, neigti pagalbos poreikį, atsiskleidimą sėdami su pažeidžiamumu. Stokojant bendravimo, sunkumų aptarimo, laikui bėgant jaučiamą nerimą, baimę, depresišumą, izoliacijos jausmą imama malšinti alkoholiu, narkotikais, rizikingu elgesiu ar net savižudybe. Alkoholis, kaip vyrų dažniausiai pasirenkamas „savigydos“ būdas, ilgainiui ne tik pats savaime tampa problema, tačiau kartu lemia išaugusią savižudybės riziką (Olliffe et al., 2020).

Analizuodamas pagalbos ieškoti trukdančias priežastis Hoy (2012) išskyrė, jog tai gali būti: 1) suvokiama socialinė stigma, galimas kitų vyrų neigiamas požiūris; 2) susirūpinimas dėl komunikavimo su medicinos personalu, receptinių vaistų vartojimu, galimu šalutiniu jų poveikiu; 3) diskomfortas, sunkumai, kylantys dalijantis emocijomis problemomis; 4) įsitikinimai apie problemų sprendimą ir gebėjimo kontroliuoti situaciją savarankiškai sprendžiant sunkumus.

Kiti autoriai papildo, jog vyrai baiminasi būti pasmerkti pripažįstant senėjimą, su tuo susijusių galių menkėjimą, neatitikimą sociokultūriniais standartais. Dėl to dažnai pasitaiko taip, jog pagalbos kreipiamasi nebematant visiškai jokių kitų išeikių, tik kaip savižudybę. Vyrų išgyvena dėl to, jog išdrįsus atsiskleisti, kalbėti apie savo poreikius, jie liks nepatenkinti, neatliepti. Todėl būtent tokios išankstinės nuostatos ar turimos patirtys paskatina nutraukti pagalbą ar net ir paskirtą gydymą juos pakeičiant savižudybe (Canetto, 2017; Olliffe, Ogradniczuk, Bottorff, Johnson, ir Hoyak, 2012; Seidler, Dawes, Rice, Olliffe ir Dhillon, 2016).

Pagalba ir palaikymas yra itin reikšmingi dalijantis patirtimi bei siekiant grįžti prie įprasto gyvenimo ritmo patyrus netektį (Polukordienė, 2008). Santykyje su kitu žmogumi atsiranda daugiau galimybių perkurti su netektimi siejamas prasmes, atrasti asmenines stiprybes bei jų pritaikymą kasdienybėje. Be to, nors santykis su specialistu grindžiamas lygiavertiškumu, išorinė pagalba gali būti suprantama kaip autoritetas ar ramstis, dėl ko situacijoje atrandama daugiau kryptingumo (Neimeyer, 2020). Žmogus gali vėl pajusti pasitikėjimą savimi, kitais, pasijusti saugus, įprasminęs savo išgyvenimus (Walsh, 2020). Būtent dėl to svarbu suprasti tai, kaip vyrai vertina jiems teikiamą pagalbą.

Pastebima, jog sveikatos pokyčių, netekties situacijoje žinių apie ligą suteikimas padėjo ją geriau suprasti, mažino jaučiamą stigmą, gėdą. Tai prisidėjo prie jaučiamo vienišumo, izoliacijos mažinimo, socialinio susietumo didinimo, fizinės bei psichosocialinės gerovės stiprinimo (Ferlatte et al., 2022). Kita vertus, dažniau akcentuojami su sveikatos priežiūros sistema susiję trūkumai. Samsøe ir kolegų (2022) tirti vyrai po būtinojo gydymo jautėsi apleisti, palikti nežinioje tiek fizinės, tiek psichinės sveikatos atžvilgiu. Stokota žinių apie ligą, nepakankamai atlieptas bendradarbiavimo su specialistais poreikis, dėl ko vyrai jautėsi palikti kilusius sunkumus spręsti vieni. Tai daryti jie rinkosi nukreipdami dėmesį nuo sunkumų, išitraukdami į darbą, kasdienius rūpesčius, bendravimą su kitais žmonėmis, atsigręždami į religiją, tikėjimą ar tiesiog atsiribodami (Traboulsi et al., 2022).

Kritiką sveikatos priežiūros sistemai, specialistams taip buvo linkę išsakyti kituose tyrimuose dalyvavę vyrai. Nėštumo netekties atveju manyta, jog dėmesys sutelkiamas į moterį, tuo tarpu neteikiant reikiamos pagalbos vyrui. Nors vyrai dažniau linkę ieškoti reikiamos pagalbos artimiausioje aplinkoje dėl patiriamos gėdos, teigta, jog ligoninės personalas padaro būtinus veiksmus, tačiau turi mažai žinių bei įgūdžių teikiant pagalbą netekties, sielvarto atvejais. Dėl to pagalbos teikime akcentuotas specialistų komunikavimo su abiem tėvais, jautrios kalbos bendraujant, empatijos, atsižvelgimo į individualius poreikius svarba. Tai pat labai naudinga būtų instrumentinė pagalba teikiant informaciją apie situaciją, sveikatą, tolimesnes pagalbos galimybes (pvz. rekomenduotiną literatūrą, konsultavimą, pagalbos, paramos grupes) ir pan. (Bjørlykhaug, Karlsson, Hesook ir Kleppe, 2022; Kerry et al., 2019; Kersting ir Wagner, 2012; Romney et al., 2021; Obst ir Due, 2021).

Kiti tyrėjai taip pat minėjo, jog reikiamos pagalbos vyrai negauna ne dėl to, jog jos nebūtų, tačiau dėl jos bei asmeninių ypatumų vertinimo. Robb ir Ruxton (2018) analizėje vyrai akcentavo vyraujančius stereotipus, suvokiamus lūkesčius, dėl kurių jie manė turintys slopinti emocijas ar ieškoti „vyriškų“ problemų sprendimo būdų. Šiais būdais buvo atsiribojimas, alkoholio, kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas, dažnai lydėjęs prie tolimesnių netekčių.

Omerov ir bendraautorai (2020) analizavę namų netekties situaciją išskyrė vyrams būdingą probleminį santykį bendraujant su sveikatos ir socialinės priežiūros specialistais. Vyrai išsakė patiriantys specialistų pagarbos, empatijos, tęstinumo įgyvendinant buvusius pažadus stoką. Namų ir socialinių garantijų netekę vyrai jautėsi menkinami, neišklausomi, nevertinami kaip lygiavertiški kitiems paslaugas

gaunantiems asmenims. Priešingai, jausmas, jog esi išklausomas, įtraukiamas į sprendimų priėmimą labai prisidėjo prie pozityvių pokyčių įveikiant netektį (Rae ir Rees, 2015; Riley, Pettus ir Abel, 2018).

Lietuvoje apie vyrų marginalizaciją kalbama mažai, dėmesys dažniau nukreipiamas į vyraujančius stereotipus, mitus (Gončiarova ir Ivanauskienė, 2013). Nepaisant to, norint padėti benamystės situacijoje, akcentuojama socialinių ryšių kūrimo, asmeninių ypatybių supratimo, mokymosi išvelgti galimybes svarba. Neretai namų netektis nėra vieninteliu sunkumu – pradėjus aiškintis vyrų patirtis išaiškėja, jog už to taip pat slypi skurdas, smurtas, nesėkmingi santykiai šeimoje, kitos netektys ir pan. Taigi namų, socialinių garantijų netektis atspindi ir kitas problemas, kurių sprendimui reikalinga kompleksinė pagalba. Santykiai, pasak minėtų autorių, yra labai svarbi pagalbos dalis – santykyje žmogus gali iš naujo atrasti tikėjimą savo verte ir reikalingumu jam priešiška pasaulyje.

Apibendrinant galima pastebėti, jog nors problemos sprendimui labai svarbios tiek asmeninės pastangos, tiek išorės pagalba, vyrai didesnę dėmesį skiria ne asmeniniam indėliui, tačiau išorinės pagalbos stokai. Kita vertus, galima suprasti, jog jaučiant nerimą, pasimetimą, baimę, izoliaciją patiriamas reikšmingas asmeninių resursų susiaurėjimas. Galbūt, būtent dėl to vyrai akcentuoja išorinės pagalbos reikšmę bei stoką. Taigi atsižvelgiant į šiuos prieštaravimus, svarbu analizuoti, kiek šios pagalbos realiai stokojama ir kiek teikiamoje pagalboje svarbu dėmesį skirti vyrų įgalinimui prisiimti atsakomybę patiems išreiškiant poreikius, ieškant pagalbos ir pasirenkant adaptyvius problemų sprendimo būdus.

1.4.2. Socialinio darbuotojo veiklos ypatumai

Socialinio konteksto ypatybės lemia tai, jog pateikti vienareikšmišką socialinio darbo ir jį perteikiančių aspektų aiškinimą yra neįmanoma. Socialinis darbas apima platų socialinių veiksmų spektrą (pvz. žmogaus teisių užtikrinimą, (re)integraciją į darbo rinką, bendruomenę, socialinį aprūpinimą ir kt.), dėl ko socialinį darbą galima suprasti kaip specialisto veiklą, kuria siekiama paslaugų gavėjo įgalinimo sprendžiant jam būdingas socialines problemas. Žvelgiant detaliau, socialinį darbą galima suprasti ir kaip atsaką į žmogiškuosius poreikius, profesiją, žinių ir įgūdžių panaudojimą, problemos sprendimo procesą, poveikio žmonių ir jų santykio su aplinką sąveikoms darymą (Dobilienė, 2009; Pusiaukelis. Narkomanų reabilitacijos centras, 2010).

Socialinis darbuotojas susiduria su nedarbo, materialių resursų netekties, priklausomybių problemomis, kitomis netektimis. Tai neatsiejama nuo socialinių įgūdžių praradimo, galimo smurto šeimose bei kitomis problemomis, dėl kurių vieno žmogaus problema tampa visos šeimos patiriamu sunkumu. Dėl to akcentuojama prevencinio, intervencinio bei postvencinio darbo, informacijos teikimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarba. Prevencija leidžia užkirsti kelią problemoms, intervencija –

jas spręsti, o postvencija – stebėti pasiektus rezultatus bei galimą papildomos pagalbos poreikį (Dobilienė, 2009; Liobikienė, 2016). Būtent dėl to svarbu analizuoti, kokie socialinio darbuotojo ir jo veiklos aspektai yra reikšmingi pagalbos teikimo procese.

Pagalbos teikimo aspektus tyrinėjęs Roberts (2005) teigė, jog išgyvenant reikšmingus pokyčius, atsidūrus krizinėje situacijoje, labai svarbu tai, jog pagalba būtų savalaikė, t. y. teikiama kuo greičiau bei atliepiant paslaugų gavėjo turimus poreikius. Tai leidžia išvengti papildomų neigiamų pasekmių, prisideda prie situacijos stabilizavimo, realybės suvokimo, konstruktyvių sprendimų paieškos, išorinių bei vidinių resursų įvertinimo, mobilizavimo panaudojant juos įveikai. Dėl to labai svarbu, jog specialistas gebėtų kompleksiskai vertinti situaciją apimant paslaugų gavėjo, jo šeimos, gyvenimo būdo, aplinkybių, platesnės socialinės, kultūrinės aplinkos ypatybes. Šio įvertinimo reikšmė svarbi tolimesniam paslaugų gavėjo įtraukimui bei įgalinimui prisidėti prie kilusios problemos sprendimo. Taip kuriant palaikymą, empatiją grįstą santykį, pasitelkiant skirtingus resursus galimas bendru darbu grįstas pokyčio siekimas (Liobikienė, 2016).

Socialinio darbo metodikoje darbu su asmenimis, sergančiais priklausomybėmis nuo psichoaktyvių medžiagų ligomis (2010) nurodoma, jog pagalba teikiama pradedant situacijos įvertinimu, pagalbos plano sudarymu, teikiant informaciją, konsultacijas, motyvuojant bei nuolat peržiūrint procesą ir jo eigai reikšmingus paslaugų gavėjo poreikius, situacijos aplinkybes. Manoma, jog šiame procese labai svarbi empatija, pagalba suprantant vidinius paslaugų gavėjo prieštaravimus, motyvavimas, palaikymas, vilties skatinimas. Priešingai, proceso sėkmei trukdyti gali konfliktiškas santykis tarp paslaugų gavėjo ir specialisto, direktyvumas, paskatinimo priimti sprendimus stoka, etikečių klįjavimas, stigmatizavimas, grubi kalba. Taigi procese svarbu suprasti faktus, jausti bei išreikšti tikėjimą paslaugų gavėju atskleidžiant jo norus bei poreikius, padedant pamatyti asmenines stiprybes bei kitus resursus, viso to unikalumą komunikuojant aiškiai, sklandžiai, suprantamu, pagarba grįstu būdu.

Dobilienė (2009) taip pat teigė, jog pagalbos efektyvumą lemia keli veiksniai – socialinio darbuotojo kompetencija, pasirenkami darbo metodai bei platesnis, socialinis, institucinis, politinis kontekstas. Patys socialiniai darbuotojai linkę manyti, jog teikiant pagalbą konkrečioms grupėms svarbu dirbti pagal turimas gaires, programas ir taip suvienodinti šalyje teikiamos pagalbos galimybes, efektyvumą.

Procese ne mažiau svarbios ir specialisto asmeninės bei socialinės, profesinės kompetencijos. Specialistas turėtų būti brandus, žinantis savo stipriąsias bei silpnąsias puses, pasižymintis kryptingumu, gebėjimu išlaikyti pusiausvyrą reflektuojant patirtis. Santykyje su paslaugų gavėju taip pat labai svarbu, jos specialistas mokėtų išklausti, gebėtų įvertinti paslaugų gavėjo minčių, emocijų, elgesio ypatumus, skirtingų specialistų pagalbos poreikį, būtų empatiškas, neteisiantis, palaikantis, įgalinantis, lankstus ir pan. (Liobikienė, 2016).

Hoff (2001) ir Weber (2011) taip pat pastebėjo, jog labai svarbus aktyvus ir rūpestingas klausymas, padrašinimas kalbėti apie savo jausmus, pagalba padedant priimti tai, kas nutiko ir tolimesnio gyvenimo ir realybės priėmimas tvarkantis su stresu, puoselėjant socialinius ryšius, ieškant resursų bei adaptuojantis prie įvykusių pokyčių.

Apibendrinant galima apstebėti, jog pagalbos procese svarbios socialinio darbuotojo asmeninės bei profesinės ypatybės. Kita vertus, specialistas yra platesnės sistemos dalimi, vykdančia priimtus standartus. Dėl jų galime analizuoti specialisto veiksmus ir pagalbos ypatumus vykdant prevenciją, intervenciją bei postvenciją. Būtent tai ir bus siekiama toliau pristatyti analizuojant darbo su netekties išgyvenančiais vyrais ypatumus.

1.4.3. Socialinio darbuotojo psichosocialinės pagalbos netektį patiriantiems vyrams teikimo ypatumai

Su vyrais dirbantys specialistai pastebi, dviprasmiškumą. Viena vertus, vyrai netekties situacijose jaučiasi nepakankamai pripažįstami, kita vertus, vyrai sunkiai atsiveria komunikuojant apie savo išgyvenimus bei poreikius. Dėl to vyrams dažniau ieškant pagalbos artimoje aplinkoje specialistams tenka dėti papildomas pastangas kuriant santykį bei mokant išsakyti turimus poreikius. Kita vertus, šiame procese atsiranda terpė tyrinėti su vyru siejamus vaidmenis, jų įgyvendinimo aspektus, leidžiančius pastebėti su vyrais dirbančio specialisto lyties, vyrams skirtų pagalbos programų rengimo, kompleksinių paslaugų teikimo bei skirtingų specialistų (pvz. medikų) apmokymo teikti pagalbą, emocinę paramą netekties atveju svarbą (Obst ir Due, 2021).

Kaip jau minėta, vyrai linkę reikšti kritiką jiems teikiamos ar stokojamos pagalbos atžvilgiu. Pasak Dominelli ir kt. (2011), bendraudami su socialiniu darbuotoju vyrai jautėsi nepakankamai išklausti, jautė, jog nepakankamai gilinamasi į jų jausmus, stokojama aktyvaus klausymosi įgūdžių. Tačiau specialistai teigė, jog vyrai patys linkę atsiriboti, neigti socialinio darbuotojo veiklos naudą. Kadangi didesniąją socialinio darbuotojo pozicijų dalį užima moterys, jos pripažino, jog su moterimis joms dirbti yra paprasčiau, nes moterys skausmą ir sielvartą išreiškia žodžiais bei gestais (pvz. verkimu). Tuo tarpu vyrai sunkiau verbalizuoja jausmus ir dažniau juos reiškia pykčiu, susierzinimu, veiksmu (pvz. darbu, gėrimu, sportu). Prie situacijos vertinimo prisideda ir tai, jog vyrai nors jaučia su vyriška lytimi puoselėjamus stereotipus, patys yra linkę nuvertinti moterų teikiamą pagalbą. Dažnai jie moterį mato kaip silpnesnę, menkesnę ir dėl to negalinčią padėti (Baum, 2016; Brown et al., 2009).

Kiek panašius aspektus akcentavo ir Gončiarova bei Ivanauskienė (2013) teigdamos, jog socialiniame darbe stokojama kompetentingų specialistų, gebančių dirbti su specifinėmis paslaugų gavėjų grupėmis bei savitomis jų problemomis. Pasak autorių, vyrų situacijoje stebimas itin didelis

poreikis dirbti su patiriamu nerimo, vienatvės, savivertės, prarastų socialinių ryšių aspektais. Ne mažiau svarbu dėmesį atkreipti ir į visuomenėje palaikomų stereotipų keitimą apie sunkumus patiriančius vyrus.

Mačėnaitė ir Požėrienė (2020) taip pat pritarė, jog visuomenės nuostatos apie socialinę atskirtį patiriančius vyrus reikalauja korekcijos. Vyrų atžvilgiu tai taip pat neatsiejama nuo tęstinės, ilgalaikės pagalbos prieinamumo teikimo. Socialinių įgūdžių ugdymas, asmenybės stiprinimas, elgesio korekcija, komunikavimas su kitais sunkumus patyrusiais bei įveikusiais vyrais galėtų būti pirminėmis šios pagalbos kryptimis socialinės įtraukties vystyme.

Tai, jog pagalbos vyrams procese labai svarbu orientuotis į palaikymu grįstus socialinius ryšius minėjo ir kiti mokslininkai. Vyrų socialinis ratas dažnai yra siauras, todėl taip apsunkinama jų integracija. Deja, prevencinių priemonių teikiant pagalbą vyrams stokojama, stebimas pagalbos priemonių nelygiavertiškumas lyties aspektu (Baum, 2016).

Su onkologiniais ligoniais dirbančių socialinių darbuotojų situacijos analizė parodė, jog patirtis sudėtinga ne tik sergančiajam, bet ir specialistui. Socialiniai darbuotojai susiduria su patiriamu šoku, neigimu, baime bei kitomis netekčiais būdingomis fazėmis. Pacientai jaučiasi netekę tapatumo, išgyvenantys prieštarumą priimant gyvenimo baigtinumo faktą. Atliepant šį sumišimą, socialiniam darbuotojui svarbu žinoti bei taikyti krizės valdymo žingsnius, ypatingą dėmesį skirti išklausymui, buvimui, jausmų atskleidimui, empatiškumui, autentiško santykio palaikymui. Pastebima ir tai, jog pagalbos teikimui labai svarbus kompleksinių paslaugų teikimas bei sisteminis požiūris. Pagalbos neretai priteikia ne tik sergančiajam, tačiau ir jo artimiesiems. Dėl to svarbu palaikymo tinklas, bendruomeniškumas, psichosocialinių paslaugų teikimas, prieinamumas (Kiaunytė ir Žadeikytė, 2017).

Tą akcentavo ir Kondratavičienė (2022), teigusi, jog šeimos patirtis išgyvenant artimojo sveikatos pokyčius ar netektį reikalauja intensyvios psichosocialinės bei specialistų komandos pagalbos. Reikšmingi sveikatos pokyčiai pakeičia įprastą šeimos ritmą, socialinius ryšius, aktyvumą, atsakomybes. Neretai kinta ir materialinių resursų paskirstymas, santykiai tarp tėvų. Šeimą, jos narius dažnai lydi ne tik artimojo sveikatos netekties situacija, tačiau ir kitų netekčių patirtis (pvz. finansinių resursų, darbo atsisakymo slaugant artimąjį, skyrybų). Dėl to itin svarbus tampa palaikymas, šeimos, kiekvieno jos nario pastiprinimas, pagalba rūpinantis išoriniais resursais. Socialinio darbuotoje veikloje akcentuojama konsultavimo, informavimo, edukavimo, atstovavimo šeimai, laikino atokvėpio paslaugos, tarpinstitucinio bendradarbiavimo reikšmė.

Taigi šie rezultatai leidžia pastebėti, jog socialinio darbuotojo paslaugų spektras yra pakankamai platus. Nepaisant to, analizuojant vyrų situaciją pastebima, jog paslaugos teikiamos nepakankamai atliepiančios būtent vyrų turimus poreikius. Gal dėl to, esminiu išryškėjančiu aspektu tampa tai, kaip suderinti paslaugų gavėjų bei teikėjų poreikius, kad būtų galima pasiekti pozityviausio galimo rezultato.

Apibendrinant šią darbo dalį galima akcentuoti, jog vyrai linkę išsakyti kritiką jiems teikiamos pagalbos atžvilgiu netekties situacijoje. Jų manymu nepakankamai išgirstami turimi poreikiai, stokojama

informacijos, empatiškumo, tolimesnės pagalbos galimybių. Priešingai, socialinio darbuotojo darbo specifika, siejamos asmeninės bei profesinės savybės būtent ir orientuotos į minėtų situacijų, jose turimų poreikių atliepimą. Dėl to išryškėjanti problematika rodo, jog socialinių įgūdžių stoka komunikuojant savo poreikius, ieškant pagalbos, sprendžiant sunkumus, vadovavimasis stereotipais ir kiti aspektai trukdo gauti socialinių darbuotojų teikiamą pagalbą. Kita vertus, šias įžvalgas galima laikyti tik prielaidomis, kylančiomis apžvelgus ribotą Lietuvos ir užsienio mokslininkų tyrimų skaičių. Atsižvelgiant į tai, planuojamu tyrimu bus siekiama analizuoti vyrų netekties patirtis, jų pasekmes, reikiamos, gaunamos pagalbos ypatumus bei tobulintinas kryptis.

2. TYRIMO METODOLOGIJA

2.1. Tyrimo procesas

Siekiant įgyvendinti iškeltus uždavinius pasirinktas kokybinis tyrimo dizainas, pusiau struktūruotas interviu. Manoma, jog toks tyrimo metodas yra naudingas siekiant išskirti objekto esminius požymius, jo funkcionavimo veiksnius, taip pat atlikti mokslinę žvalgybą – aprašyti pasirinktą pažinimo objektą, gauti duomenų apie mažai tirtą socialinį reiškinį ar procesą ir šių duomenų pagrindu kurti hipotetinį, tolesniam tikrinimui skirtą objekto modelį (Žydžiūnaitė, 2011). Atsižvelgiant į tai, pasirengimas tyrimui ir jo atlikimas vykdytas keliais etapais:

- 1) Rinkta ir analizuota mokslinė literatūra apie socialinio darbuotojo veiklos ypatumus dirbant su netektį patiriančiais vyrais (2022 m. spalio – 2023 m. liepos mėnesiai);
- 2) Pusiau struktūruoto interviu atlikti skirto tyrimo instrumento rengimas ir pilotinio tyrimo su X miesto pagalbos vyrams centre psichosocialines paslaugas gaunančiais dviem vyrais ir vienu socialiniu darbuotoju atlikimas (2023 m. rugpjūčio mėnuo);
- 3) Pusiau struktūrizuoto interviu atlikimas. Tyrimo metu duomenys surinkti iš penkių X mieste pagalbos vyrams centre psichosocialines paslaugas gaunančių netektį išgyvenančių vyrų ir penkių socialinių darbuotojų, dirbančių su netektis patiriančiais vyrais. Interviu su netektį išgyvenančiais vyrais atlikti X miesto pagalbos vyrams centro patalpose, gavus jų žodinį sutikimą dalyvauti tyrime bei pokalbį įrašyti. Interviu su Lietuvos pagalbos centrų socialiniais darbuotojais buvo atliekamas jų darbo vietoje, iš anksto sutarus, atvykstant į jų miestą ir gavus žodinį pagalbos vyrams centrų vadovų sutikimą dalyvauti tyrime ir pokalbį įrašyti. (2023 m rugpjūčio – spalio mėnesiai);
- 4) Tyrimo duomenų apdorojimas, analizė, išvadų, siūlymų teikimas (2023 m. lapkričio – 2024 m. balandžio mėnesiai).

2.2. Tyrimo imtis, tipas ir dydis

Tyrimo atranka. Tyrimo atrankos tipas - **tikslinė**. Pasak Bitino, Rupšienės ir Žydžiūnaitės (2008), siekiant gilesnės tyrimo analizės apie nagrinėjamą reiškinį, naudojama tikslinė atranka, kuomet tyrėjas nusprendžia, kokius apklausiamuosius atsirinkti ir išvalgos daromos tik apie pasirinktą grupę. Šiuo atveju – vyrus, patiriančius netektį ir gaunančius socialinę pagalbą Lietuvos vyrų krizių ar pagalbos vyrams centruose. Tyrimui tikslingai pasirinkti penki skirtingų miestų Lietuvos vyrų krizių ar pagalbos vyrams centrai, teikiantys socialinę pagalbą vyrams ir juose dirbantys socialiniai darbuotojai, teikiantys

socialinę pagalbą vyrams, patiriantiems netektį, bei penki X miesto pagalbos vyrams centre psichosocialines paslaugas gaunantys vyrai, kurie patyrė netektį.

Imties dydis pasirinktas laikantis *prisotinimo principo* – kai konkretus tyrimo dalyvių skaičius nėra iš anksto nustatytas, o duomenys renkami tol, kol bus pastebima pasikartojanti informacija tarp paskutiniojo interviu turinio ir ankstesnių interviu (Žydžiūnaitė, 2011).

Tiriamųjų atrankos kriterijus. Informantų grupės bus atrenkamos remiantis šiais kriterijais:

Vyrų patiriančių netektys atrankos kriterijai: netektį patiriantys vyrai, gaunantys socialines paslaugas X vyrų krizių ar pagalbos vyrams centre X mieste.

Socialinių darbuotojų atrankos kriterijai: socialiniai darbuotojai iš penkių skirtingų Lietuvos miestų vyrų krizių ar pagalbos vyrams centrų, turintys daugiau nei vienerių metų darbo patirtį bei teikiantys socialines paslaugas vyrams, patiriantiems netektį.

Tiriamųjų dalyvių charakteristika. Apdorojant duomenis, apklausti netektis patiriantys vyrai koduoti K raide (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Sociodemografiniai duomenys apie tyrime dalyvavusius vyrus

Tyrimo dalyviai	Amžius	Šeimtinė padėtis	Darbinis statusas
K1	38	Išsiskyręs	Dirbantis
K2	40	Vedęs	Nedirbantis
K3	55	Vedęs	Nedirbantis
K4	43	Išsiskyręs	Dirbantis
K5	30	Nevedęs	Dirbantis

Informacija apie apklaustus socialinius darbuotojus pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė. Sociodemografiniai duomenys apie tyrime dalyvavusius socialinius darbuotojus

Tyrimo dalyviai	Amžius	Išsilavinimas	Darbo patirtis
D1	52	Aukštasis universitetinis	5
D2	53	Aukštasis neuniversitetinis.	2
D3	50	Aukštasis neuniversitetinis.	5
D4	44	Aukštasis universitetinis	2
D5	44	Aukštasis universitetinis	5

Apklausti Lietuvos pagalbos vyrams centrų vadovai, tuo pačiu atliekantys socialinių darbuotojų pareigas ir dirbantys su netektį patiriančiais vyrais. Jiems tyrime suteiktas kodavimas D raide, o prie jos esantis skaičius žymi tyrimo dalyvių eiliškumą.

2.3. Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas

Kokybinių duomenų rinkimui pasirinktas pusiau struktūruotas interviu, kuris yra palankus atliekant tyrimą pagal iš anksto parengtą klausimyną bei suteikiant galimybę interviu metu užduoti papildomus, patikslinančius klausimus. Išsamesnis tyrimo instrumento, naudoto apklausti netektį patiriančius vyrus ir su jais dirbančius socialinius darbuotojus pristatymas pateikiamas 1 priede.

3 lentelėje pateikiami tyrimo uždavinius atitinkantys klausimai netektį patiriantiems vyrams ir su jais dirbantiems socialiniams darbuotojams.

3 lentelė. Tyrimo uždaviniai ir juos įgyvendinti leidžiantys interviu klausimai netektis išgyvenantiems vyrams ir su jais dirbantiems socialiniams darbuotojams

Interviu klausimai	
Netektis patiriantiems vyrams	Socialiniams darbuotojams
1 uždavinys	
<i>Apibūdinti netektis patiriančių vyrų patirtis iš jų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų perspektyvos</i>	
1.1. Papasakokite kas nutiko, kad kreipėtės pagalbos?	1.1. Kokias netektis patiriantys vyrai kreipiasi į Jūsų centrą?
1.2. Ką išgyvenote / išgyvenate?	
2 uždavinys	
<i>Išanalizuoti netektis patiriančių vyrų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomones apie vyrams teikiamos pagalbos ypatumus</i>	
2.1. Papasakokite, kokia buvo jūsų patirtis, ieškant pagalbos?	2.1. Papasakokite, kaip vyksta Jūsų darbas su netektį patiriančiais vyrais?
2.2. Kaip (ar) kito jūsų būseną iki pagalbos gavimo ir dabar?	2.2. Kaip jums atrodo, ko vyrams, patiriantiems netektis reikia?
2.3. Pasidalinkite kokia suteikta pagalba jums padeda, kokia nepadedą?	2.3. Kas jūsų nuomone yra veiksminga ar svarbu?
2.4. Iš ko (kokių požymių, savijautos, aplinkos pokyčių ir pan.) suprantate pagalbos veiksmingumą ar neveiksmingumą?	2.4. Papasakokite kas, jūsų manymu, veikia padedant vyrui išgyvenančiam netektį?
	2.5. Papasakokite kaip kuriate santykį su netektį patiriančiais vyrais?
	2.6. Ar dalinatės savo patirtimi su vyrais - paslaugų gavėjais? Kaip manote ar tai veiksminga?
	2.7. Pasidalinkite savo sėkmės ir nesėkmės atveju (atvejais), dirbant su netektį patiriančiu vyru.
	2.8. Kokias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su vyrais, kurie išgyvena netektį?

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

3 lentelės tęsinys

3 uždavinys	
<i>Išskirti netektį išgyvenančių vyrų ir jiems pagalbą teikiančių socialinių darbuotojų įvardijamas psichosocialinės pagalbos tobulinimo kryptis</i>	
3.1. Jei įsivaizduotumėte, kad šis centras turi neribotas galimybes padaryti viską, kad Jums būtų geriau, ko norėtumėt ?	3.1. Įsivaizduokite, kad turite neribotas galimybes gauti bet kokius Jums reikalingus resursus, priemones ar kt., kad padėtų Jums teikti paslaugas vyrams, kas tai būtų?

Matyti, jog *pirmajam* uždaviniui skirtais klausimais siekta išsiaiškinti patiriamų netekčių pobūdį bei su jomis susijusius vyrų išgyvenimus. *Antrajam* uždaviniui skirtais klausimais siekta sužinoti apie netektis patiriančių vyrų patirtis ieškant pagalbos, vertinant jos gavimo procesą, efektyvumą. Apklausiant socialinius darbuotojus taip pat siekta suprasti pagalbos netektį patiriantiems vyrams teikimo procesą, jo efektyvumui reikšmingus veiksnius, kylančias problemas. *Trečiąjį* darbo uždavinį siekta įgyvendinti užduodant po vieną klausimą, leidusį rinkti informaciją apie tobulintinas netektis patiriantiems vyrams teikiamos/gaunamos pagalbos kryptis.

2.4. Duomenų analizės metodas

Gavus tyrimo dalyvių sutikimą daryti pokalbio įrašą, surinkti tyrimo duomenys apdoroti atliekant turinio analizę. Pirmiausia, padaryti įrašai buvo transkribuojami taip parengiant juos daugkartiniam teksto skaitymui. Turint raštu pateiktą informaciją, tekstas buvo pakartotinai skaitomas išskiriant prasminius vienetus. Toliau šie prasminiai vienetai buvo grupuojami, apjungiami į didesnius vienetus – kategorijas. Jų pagrindu daromos tyrimo uždavinius atitinkančios išvados, teikiami siūlymai. Informacijai sisteminti ir apdoroti buvo naudojama QDA Miner lite programa.

2.5. Tyrimo etika

Atliekant kokybinius tyrimus, vienas pagrindinių tyrėjo interesų – siekti gauti naujų žinių kartu pasirūpinant tyrimo dalyviais ir jų gerove (Žydžiūnaitė ir Sabaliauskas, 2017). Atliekant kokybinį tyrimą laikytasi šių tyrimo etikos principų (Žydžiūnaitė, 2011):

Teisingumo principas. Tiriamųjų atranka pagrįsta numatytais kriterijais, tiriamiesiems buvo suteikta galimybė klausti apie tyrimą ir gauti išsamią informaciją. Interviu transkripcijose, nėra asmeninės informacijos, kuri leistų atpažinti konkretų asmenį, jo šeimos narius, darbo vietą.

Geranoriškumo principas. Tiriamiesiems buvo užtikrinta, kad jų dalyvavimas tyrime nekels frustracijos t. y. buvo pasirūpinta tiriamiesiems saugia, pažįstama aplinka, periodiškai primenama, kad galima bet kada sustoti. Tiriamiesiems buvo užtikrinta, kad jų dalyvavimas tyrime bei jų pateikta

informacija ateityje nebus panaudota prieš juos pačius, o įrašai bus sunaikinti po šio darbo pristatymo. Tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo tikslą ir naudingumą.

Konfidencialumas ir anonimiškumas. Tiriamųjų vardai ir pavardės laikomos paslapyje viso tyrimo metu ir po tyrimo, dėlto asmenys nepatyrė jokių neįprastų keblumų ar rizikos. Kadangi vyrų krizių centrai yra septyniuose Lietuvos miestuose, po vieną mieste, siekiant užtikrinti konfidencialumą ir anonimiškumą vyrų krizių centrų pavadinimai yra įvardinti X miesto, X vyrų krizių centru. Tyrime nebuvo naudojami tyrimo dalyvių tikrieji vardai – kiekvienam tiriamajam buvo priskirta raidė ir skaitmeninis pavadinimas, kuris ir figūruoja tiriamajame darbe. Informacijos konfidencialumas užtikrinamas tuo, kad be tiriamojo sutikimo, nieko kitas, išskyrus tyrėją be tiriamojo sutikimo negali prieiti prie jo informacijos, o tiriamieji iš pateikto aprašo nebus atpažinti. Atliekant tyrimą buvo prašoma, žodinio ar raštiško tiriamųjų sutikimo dalyvauti tyrime. Tiriamieji paslaugų gavėjai ir vyrų krizių centrų vadovai - socialiniai darbuotojai dalyvauti tyrime sutiko žodiniu sutikimu.

Pagarbos asmens orumui principas. Tyrimui atlikti gautas tiriamųjų žodini sutikimas, įstaigų vadovų raštinis sutikimai. Tiriamiesiems paaiškinta, kad jie turi teisę apsispręsti dėl dalyvavimo arba nedalyvavimo tyrime t. y. dalyvauti tik savo laisvu apsisprendimu. Tiriamiesiems buvo paaiškinta, kad jie gali bet kada persigalvoti dalyvauti tyrime, nepaisant turimų jų interviu įrašų. Tiriamieji buvo informuoti apie galimas tyrimo metu tiriamiesiems kylančias grėsmes, kad gali sukilti prisiminimai ir su jais susiję jausmai (graudulys, nuoskaudos, pyktis, ilgesys ir pan.). Tiriamiesiems buvo paaiškinta, kokia yra tyrimo tema, tikslai, jo nauda ir koks tyrimo metodas, kuriame jie dalyvauja. Buvo užtikrinta, kad jų pateikta informacija bus panaudota tik tyrimo tikslams.

2.6. Tyrimo ribotumai

Taip pat buvo galima išskirti ir tyrimo ribotumus, tobulintinas sritis:

1. Visi apklausti psichosocialinių paslaugų gavėjai dėl netekties – tyrimo dalyviai buvo iš vieno miesto pagalbos vyrams centro, kas apriboja tyrimo rezultatų apibendrinimą platesnei imčiai.
2. Siekiant užtikrinti kitų miestų pagalbos vyrams centrų paslaugų gavėjų konfidencialumą ir anonimiškumą, centrų vadovai atsisakė nurodyti savo paslaugų gavėjų, kurie patyrė netektis, kontaktus kas apsunkino duomenų rinkimą.
3. Vykdamas socialinių darbuotojų apklausą teko vykti į kitus Lietuvos miestus, kam reikėjo išankstinio pasiruošimo, transporto priemonės ir išteklių.
4. Tyrimo dalyvių (apklaustų paslaugų gavėjų) imtis nebuvo pakankamai homogeniška – išsiskyrė amžiaus, išsilavinimo, įvardintų netekčių ir kitais aspektais.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

3.1. Netektis patiriančių vyrų tyrimo rezultatai

Šioje darbo dalyje pateikiami apklaustų netektis išgyvenančių vyrai rezultatai. Pirmuoju darbo uždaviniu buvo numatyta surinkti informaciją apie vyrų patiriamas netektis ir su jomis susijusius išgyvenimus. Rezultatai į pateiktus du tyrimo klausimus analizuojami 4, 5 lentelėse.

4 lentelė. Pagalbos ieškoti paskatinusios situacijos

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Jaučiamas pagalbos poreikis	Asmeninis poreikis	<i>Na aš iš tikrųjų kažkaip senai norėjau <..> Iki pat dabar nesusigaudau K1.</i>
Specialistai, saugi erdvė	Tarpasmeniniai ryšiai, motyvuojantys specialistai	<i>Tai aš taip, kaip sakant ieškojau, ieškojau ir kažkokią bendrą temą aš suradau. Su X susipažinau. Kažkada draugas mano vyrų linijai priklausė ir jis kažkaip mane paskatino, kad, va yra tokia galimybė K1.</i>
	Saugi erdvė	<i><...> kažkaip plus, gal čia tokia erdvė man saugi tai...Tai..tai, va K1.</i>
Netektys	Skyrybos	<i><...> ir skyrybos... K1; Esu labai, labai šviežiai išsiskyręs K4; <...>pastaruojau metu mano netektis yra skyrybos K5.</i>
	Artimųjų netektis	<i><...>ir ta netektis, ir paskui dar kita netektis eigoje atsirado tai. Prieš daugiau negu metus mamą palaidojau. Taip netikėtai. Avarija buvo <...> tėvukas... kažkaip jisai visą laiką... jisai toks suicidinis būdavo <...> tėtis nusižudė prieš pat Kalėdas K1; <...>netektis šeimoje, tai mirė mama K2.</i>
	Artimųjų negalia	<i>Aš sesę dar neįgalią, turiu K1.</i>
	Augintinio netektis	<i>Plius turėjau ir katiną tai netektis augintinio lygiai taip pat K5.</i>
	Sveikatos pokyčiai	<i>Pirma prasidėjo nuo sveikatos... K3.</i>
	Bedarbystė	<i>Ir plus, aš pats aš ir bedarbystėj dabar esu K1; Ir vieną dieną - labas o tu atleistas iš darbo K3.</i>
	Santykių pokyčiai	<i><...>bet vienąkart žmona telefonu pasakė, jau viskas. Į namus patekti nebegaliu, jei ko reikia skambinu žmonai. Skyrybos nepaskelbtos, suprantu, kad žmona kaip ir bandytų bendrauti, bet labai prieštarauja vyresnioji duktė, jai nepatinka K3; <...>kolegės netektis – išėjimą į kitą vietą K5.</i>

Kaip matyti, pagalbos ieškoti paskatinusiomis situacijomis buvo jaučiamas poreikis, pažintys su pagalba teikiančiais specialistais bei santykio su jais patyrimas saugioje erdvėje. Vis tik, šias priežastis galima įvardinti kaip uždangą, po kuria slypi gilesni vyrų išgyvenimai. Matyti, jog pagalbos vyrus ieškoti paskatino įvairios netektys. Daugelis jų susiję tiesiogiai su apklaustais vyrais, kurie įvardino artimųjų netektis, skyrybas, bedarbybę, su tuo susijusio socialinio statuso pokyčius. Vyrai taip pat minėjo sveikatos bei santykių pokyčių netektis. Poveikį vyrams darė ir artimųjų sveikatos sunkumai, negalia. Kaip netektis įvardinta ir augintinio praradimas.

Taigi galima matyti, jog netekties sąvoka yra plati ir apimančią ne tik mirties faktą. Be to, galbūt, tai, jog netenkama santykio su artimu žmogumi skaudina dar labiau – situacija imama vertinti kaip taisytina. Suvokiant santykio pokyčius galima svarstyti ne tik tai, kas buvo, tačiau neužbaigiant gedėjimo kurti planus apie tai, kaip santykį būtų galima susigražinti. Dėlto netekties išgyvenimas gali itin užsitęsti suvokiant galimą jo tęstinumą.

5 lentelė. Paslaugų gavėjų įvardijami išgyvenimai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Fizinė sveikata	Fizinės sveikatos pokyčiai	<i>Tai net ir aš net ir fiziškai kitą kartą jaučiuosi, toks į klaustuką sulinkęs K1.</i>
Psichikos sveikata	Skirtingos emocijos	<i>Aš kartais šeimos labiau pasiilgstu <...> Nu tai ten ir kalčių yra visokių...<...> Toks labai nejautrus, jaučiuosi šituo atveju <...> bet aš tokį kažkokį ir pykti ant tėčio jutau, kad jisai visą mūsų silpnumą susirinko ir mums nebeliko <...> aš tai kažkaip labai taip jautriai, gal biški ir džiaugiuos, kad nebuvo visą laiką su tėčiu ta kova. <...> Na ir dar toks kažkoks durnas jausmas... <...> Nu kas labai... nu, kaip ir sudėtinga prisipažinti, kad yra šito...<...> Ten gal užsiblokavo kažkiek tai. Ir aš net perdėtai toks stiprus, buvau ir po mamos netekties <...> Savo išgyvenimus visus <...> čia yra kaip akmuo, tai jisai niekad nepalengvėja, tu tiesiog įpranti jį nešiotis. Tai vat man tas kažkaip labai padeda <...> Kažkokių vilčių į palengvėjimą neturiu ir tai išlaisvina kažkaip <...> Viskas ant pauzės, bet tas laikas eina K1; Nenorėjau, kad būti našta, tarkim, žmonai ir vaikams, kad manęs nereikėtų ten kaip nors vilkti, tampyti <...> Negalėjau susitaikyti - negali būti <...> Bus viskas tvarkoj <...> kur buvo didelis lūkestis, kad bus ženklus pagerėjimas kažkoks tai, nebuvo <...> pasimetimas <...> Siaubingų jausmų, be proto...<...> Nepageidaujamas. Tu viską prarandi, į ką įdėjai visą širdį <...> Man visiškai nusviro rankos, negana to, kad nusigrėžė, apkaltino, dar reikia įrodyti... aš visiškai sužlugdytas K3.</i>

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Psichikos sveikata	Prisiminimai	<...> kažkas parodytų video, kaip ten tas viskas vyko ten, tai ten kažkaip nelabai „skanu“, gal netgi kartais buvo.<...> Išmokęs per jėgą. Tą tendenciją pastebiu labai dažnai, po konflikto. aš bandau vienu smūgiu, kaip sakant, viską sukontroliuoti sudėlioti K1; Mane ji dar traukia ir nu ne tai, kad dar, bet mane ji traukia kaip moteris, kaip artimas žmogus ir vis tiek, ypatingai vakarais, kai matai su chalatu ir prisimeni tuos buvusius santykius, buvusias sueitis tai tas vat... K4.
	Asmeniniai poreikiai	<...>su tėčiu tokia vyriška energija turėjom. Norėjau, kad jis nepasiduotų <...> taip savanaudiškai norėjau, kad jisai susiimtų, kad tada aš galėčiau būti silpnesnis kažkoks <...> bliamba, nu reik man pasakyti, kaip ir man yra, ir aš tai kažkaip labai taip jautriai ... K1.
	Savivertės menkėjimas	<...>per pasitikėjimą savimi. Svarbiausia ir įdomiausia tai, kad man visi aplinkui sako, kad aš vertas daugiau negu, kad aš save vertinu K1; Tai visiškas savivertės nustūmimas į dugną, gal taip pasakysiu K5.
	Psichinės sveikatos pokyčiai	<...> siauras matymas, sumažėjęs dėmesys. Nežinau ar depresija, ar ne... <...> mano noras vairuojant nuvažiuoti nuo kelio ir baigti gyvenimą savižudybe, tai nėra ieškojimas būtent kaip mirti, o tai yra ieškojimas sustabdyti tą ir tą kančią ar ten mintis tokias. <...> ne dėl to, kad aš noriu mirti. Bet noriu nejausti <...> sujautrėjau. Leidau sau būti jautriu K2; <...> ai, galėtų man, su manim kažkas blogo atsitikti K5.
	Patirties sustiprinimas	Galima sakyti, kad vienos netektys jau buvo, o dar pasekmes iš kitų netekčių jaučiu. Išgyvenu ir dabar, nors buvo daug atradimų K2.
	Pokyčių, netekties nepriėmimas	Aš išėjau dirbti. Išpuolė duktė ir mes apsipykom, ji pradėjo priekaištauti, jeigu tau kas atsitiks, bus blogai, kada tu čia dirbi, tu čia fiziškai, tau vėl bus insultas K3;
	Krizė	<...>išgyvenu šiokią tokią krizę K2; Tai pirmas šokas, o ką toliau daryt, nu aš gi noriu pasveikti <...> Jau tu jau atsirado toksai savęs įtikinimas, kad negaliu <...> Viskas iš po kojų išslydo. Krentu į tokią bedugnę, nesupranti kada nukrisi, kur ten bus tas dugnas ir nėra kur atsiremti K3.
	Prioritetai	<...> bandau vis tiek, kad ir būdamas vienas, bandau tai judėti, tai klausyt muzikos, tai kažkokį užsiėmimą eiti, tai filmą, nu ta prasme, kad nebūti vienišumo aplinkoj <...> kad vaikai - tai vienas iš mano...ne tai, kad gyvenimo tikslų, bet vienas iš tokių svarbių dalykų gyvenime K4.

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Socialinė sfera ir elgesys	Asmeninė atsakomybė prisiėmimas	<...> ir kažkodėl šito labai kažkaip labai save plaku (verkia) ... nes po poros dienų išėjo <...> aš su sese tai susitarsiu. O tėvas, tiesiog, man „tarp pirštų išslydo“ K1.
	Veiklos, elgesio pokyčiai	<...> atsisakiau daug veiklų <...> Mes nutraukėm šokių pamokas, negaliu įeinu į salę, pradėdau dusti <...> Bandžiau muzikuojant rasti atgaivą. Tai man muzikos garsai irgi kėlė skausmą, fizinį skausmą <...> jis klausia, ką tu čia man neatsiliepi, kas atsitiko? <...> Matai sakau, žmonai, aš negaliu dirbti, įsivaizduoji, negaliu, tiesiog negaliu! <...> Čia darbas buvo neįmanomas <...> Žinoma buvo noras gerti alkoholį K2; <...> labai uždaras ir su niekuo visiškai nenorėjau bendrauti K5.
	Bendravimo pokyčiai	<...> atsirado noras būti vienam. Tarkim, būnant kompanijoje žmonių, tiesiog visas kūnas skaudėjo, tai nu iki šiol man kartais būna atsidurt kur triukšminga, kaip aš vadinu, į stipriai kompaniją, tai net akys merkiasi nuo to ir aš išeinu. <...> O gali būt šalia manęs 60 žmonių ir jaustysi laisvai K2; <...> paskui būdavo, kad sakydavo, visokius paguodos žodžius, ten ir ten vienas kitas bendradarbis paskambindavo, viskas K3; Dar puoliau į bendravimą, turėjau, kaip sakant, keletą draugų <...> Tai aš puoliau į pažintis ir kuo labiau, kuo daugiau bendraut<...> K4.
	Gyvenimo perstrutūravimas	Man davė vežimėlį, reikėjo išmukti, iš lovos į vežimėlį <...> Aš su vežimėliu niekaip nesusitvarkysiu <...> Paskui palaipsiui, aš pradėjau lavinti kairę ranką, kad pereitų į tą ką darė dešinė ranka, kad galėtų daryti, ne iš karto tai sekėsi <...> Nesvarbu koks bus vadovas, bendradarbiai, aš jau kaip ir moku kažko nepasakyti, susilaikyti, nesakau, kad būsiu viskuo visada patenkintas, bet man dirbti būtų gerai K3.
	Susitaikymas, prisitaikymas prie pokyčių	Nuo tada aš jau esutikrai sumažinęs apsukas K3.
Sociumas	Kitų žmonių poveikis	Mano mama tokia „geriečių vadas“ visiškai buvo. Ir jinai man sako: - negali! Negali! K1; Kolegos, su kuriais dirbu 16 metų irgi labai keistai žiūrėjo, bet...K2; <...> pasiguosti ar pasidalinti, kad kažkokia pagalba reikalinga kuo beprasmiška, nes žmogus visiškai nesiorientuoja ir nesupranta apie ką tu kalbi, ko tu nori, kas tau reikalinga <...> Jausmas, emocija kad jinai pyksta ant manęs ir, kad aš jai visiškai neįdomus, nereikalingas. Man tada buvo irgi skaudu <...> Man tai dūris žemiau juosmens K3.

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Sociumas	Visuomenės standartai, socialinės normos	<p><i>Jo, bet aš žinau, kad aš tau galiu pasakyti ar ne? Bet ne sociumui <...> Bet aš apie tą tokį įsivaizduojamą kažkokį modelį <...> kažkaip tapti ta siena, uola, mūru, kuris atlaiko. Nors aš pats nesu toksai, bet manęs niekas net neklausia, ar aš noriu, ar aš galiu, o tėtis buvo tas į kurį aš turėčiau lygiuotis... vėl kažkokios nuostatos <...> Gal aš įtikti kažkaip kažkam labai noriu. Kažkaip yra kažkokios normos, kurių aš neatitinku K1;</i></p> <p><i><...> Dirbant pagal individualią veiklą labai įdomios, tarkim, sąlygos <...> gydytoja mato klausia, kas tau yra? sakau, mirė mama ir va taip labai prastai jaučiuosi. Pažiūrėjo, tiesiog klausia ką man tau parašyti <...> galima reiškia ir nemeluoti taip gauti, biuletenį <...> kad visuomenė duoda man 3 nu gal 5 dienas? Šeima man davė gal kokį mėnesį K2;</i></p> <p><i>Visuomenė, galbūt, tiek stipriai nežiūri į visą tai, kiek aš pats susidarau įvaizdį, kad jie žiūri. Man atrodo, kad aš žinau ko jie tikisi iš manęs Na, čia gal labiau tas savivertės dalykas, nes kai pats savimi netikiu ir pačiam atrodo, viskas blogai. Tai tuo pačiu galvoja, kad visiems yra blogai, viskas blogai kas su manim susijusio K5.</i></p>
	Aplinkos dalintis savo patirtimi svarba	<p><i><...> gal dabar mano aplinka yra va tokia, kad tai yra: aš čia lankausi, yra gentis, yra vaikų linija, tai taip kažkaip, psichologiškai išprususi ta mano aplinka tokia K1.</i></p>

Apklaustų vyrų su netektimis susijusių išgyvenimų spektras buvo itin platus. Vyrų pasisakymai priskirti keturioms kategorijoms, atspindinčioms išgyvenimus, kurie sieti su fizine, psichikos sveikata, socialinio aktyvumo pokyčiais bei sociumo ypatumais.

Pirmiausia išskirta, jog netektis paveikė fizinę sveikatą ar net kūno padėtį. Vyro pasakyti žodžiai „jaučiuosi, toks į klaustuką sulinkęs“ patvirtina teorinėje dalyje pateiktas įžvalgas apie tai, jog netektis paveikia fizinę sveikatą. Žvelgiant metaforiškai, netekčių sukeltus išgyvenimus, jaučiamas pasekmės galima suprasti kaip slegiančias, apsunkinančias, lyg palaužiančias žmogaus gebėjimą tvarkytis su gyvenimo situacijomis.

Su fizinės sveikatos pokyčiais glaudžiai susiję ir psichinės sveikatos aspektai. Kalbėdami apie netekčių sukeltus išgyvenimus vyrai įvardijo daugybę skirtingų emocijų, jausmų – ilgesį, kaltę, pasimetimą, neigimą, beviltiškumą, bejėgiškumą, nusivylimą ir kt. Skirtingas emocijas ne retai lydėjo ir įvairūs prisiminimai. Prisimenami santykio su mirusiu žmogumi ypatumai, santykių pokyčių ar netekties dėl skrybių situacijoje taip pat atgaminami buvę santykiai, patirtys, emocijos. Šiame kontekste taip pat išryškėjo asmeninių poreikių svarba. Kita vertus, suvokiant situaciją, tai, kas prarasta, pastebėta, jog

išgyvenimai atsiliepė ir pasitikėjimui savimi. Teigta, jog asmeninis savęs vertinimas sumenko, o jį palaikė nebent aplinkinių pastabos, skatinimai stiprinti tikėjimą savimi, savo galimybėmis. Analizuojant kitus su psichikos sveikata susijusius aspektus išskirta, jog išgyvenant netektis pastebėti su dėmesiu susiję pokyčiai. Išsakyta, jog dėmesys siaurėjo, t.y., lyg formavosi tunelinis mąstymas, taip pat patį dėmesį darėsi sunkiau sukaupti, išlaikyti. Šie pokyčiai pasireiškė suicidinėmis mintimis, noru koku nors būdu sumažinti jaučiamą kančią. Taigi išgyvendami krizę, staigius, mažai kontroliuojamus pokyčius, kuriuos dar labiau sustiprino patirčių pasikartojamumas, kilusius išgyvenimus priimti, su jais būti ir prie jų prisitaikyti buvo labai sunku. Kita vertus, analizuojant psichikos sveikatos kategorijai priskirtą prioritetų subkategoriją galima pažymėti, jog reikšmingi pokyčiai sieti su tikslų, vertybių pervertinimu. Tai patvirtina, kad sudėtingi, intensyvūs išgyvenimai gali būti sietini su potrauminiu augimu, adaptyvumu, naujų gyvenimo krypčių paieška.

Papildant išgyvenimų analizę elgesio komponentu matyti, jog vyrai analizuodami netektis siekia prisiimti ar prisiima atsakomybę kaltindami save, svarstydami apie tai, ką galėjo padaryti, kad netekties nebūtų. Savo skausmą vyrai nurodė bandantys įveikti ir kitais elgesio pokyčiais, tokiais kaip atsiribojimas, mėgiamų veiklų nutraukimas. Įvardinta, jog dažniau norėjosi būti vienumoje, bendravimas sietas net ir su fiziniu skausmu, padidėjusiu jautrumu sensorinei stimuliacijai. Priešingai, įvardinta ir tai, jog bendravimas pasirinktas kaip įveikos būdas, mechanizmas, siekiant adaptuotis prie pokyčių. Apimant visą tai, galima suprasti, kad netektis paskatino neišvengiamai perstruktūruoti savo gyvenimą. Dėlto atsižvelgiant į aplinkybes, galimybes siekiant prisitaikyti prie to, kas įvyko, vieni vyrai rinkosi uždaramą, vienatvę, kiti – bendravimą.

Galiausiai, tyrimo rezultatais patvirtinta, jog sociumas, suvokiami visuomenės standartai, normos yra itin reikšmingas, vyrų išgyvenimus suprasti padedantis aspektas. Įvardinta, jog artimųjų palaikymas ar prisiminimas buvo svarbus įveikiant sunkumus. Kita vertus, suvokta, jog ta socialinė aplinka, kuri buvo įprasta, kasdienė, neatliepė situacijoje turėtų poreikių. Iš to galima manyti, jog tokiu atveju išgyvenimus dėl netekties gali papildyti ir suvokimas apie įprastos aplinkos, kitų žmonių reikšmę. Gali būti, jog jaučiant neatliepiamus poreikius, netekties išgyvenimas gali būti papildomas santykio su likusiais žmonėmis pokyčiu, netekties išgyvenimu, t. y. gali kilti suvokimas, jog prarandami ir kiti santykiai, kuriuose nebepavyksta atrasti to, kas svarbu.

Artimųjų pagalbos stokos išgyvenimas dar labiau pastiprintas vertinant visuomenės normas bei socialinius standartus. Daugelyje situacijų vyrai jautėsi negalintys išreikšti to, kas jiems svarbu. Vyrai minėjo lyg jaučiantys suvokiamus reikalavimus, pageidaujamus elgesio būdus. Taigi jaučiant poreikį būti priimam, išgirstam ypatingą reikšmę įgyja saugios, palaikančios aplinkos radimas, pagalbos pasiūlymas.

Antruoju darbo uždaviniu ir pateiktais klausimais siekta daugiau sužinoti apie pagalbą, kurios ieškojo ir gavo, netektis išgyvenantys vyrai patirtis (žr. 6-9 lent.).

6 lentelė. Paslaugų gavėjų patirtys ieškant pagalbos

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Asmeninis pagalbos poreikio įžvelgimas	Asmeninė iniciatyva	<i>Aš pas jį pradėjau eiti.<...> Jis man sakė „tik negerk, laikykis, nesmurtauk, nekerštauk, nedaryk nieko bloga, gal susitvarkys ateity“.</i> <i>Paklausiau jo K3;</i> <i><...>pradėjau nuo psichologo konsultacijos <...> vis rašydavau į gentis, kada čia, kursai, kada čia kaip? K4.</i>
	Praradimo išgyvenimas	<i><...> man tiesiog reikėjo netekti visko, kad suprasčiau, kad pradėdu kažko, vėl norėti K5.</i>
	Atsigręžimas į religiją, dvasingumą	<i>Daug metų į bažnyčią nevaikščiojau ir išpažinties 30 metų nebuvo ejęs.</i> <i>Jau pradėjau tikėti K3</i>
Skirtingos institucijos, specialistai	Patirtys savanorystėje ir ten rengiamuose mokymuose	<i><...> Vaikų linijoje tik mokymai prasidėjo <...> koordinatoriui, pasiskambinau ir jinai mane kažkaip taip labai natūralizavo taip viską, taip kažkaip K1;</i> <i><...> baiginėjau linijos mokymus ir galėjau per savaitę 2 kartus atnešti savo atvejį <...> Tai vat toks palaikymas, kad yra tokios grupės, kur priima, nu priima kitus ir aš galiu kreiptis K2;</i> <i><...>svarbiausia man buvo mokymai <...> kaip valdyti savo emocijas, ypač tą pyktį, nes pyktis kilo man netgi su mama K3;</i> <i><...> man išgelbėjimas buvo bandymas eiti lyg ir savanoriauti... K5.</i>
	Vyrams skirtos organizacijos	<i>Tai va, ir tą palaikymą iš genčių turiu. Ir iš savanorių, su kuriais mes bendraujam ir aš kažkaip net ir sau įvardinau, yra vienas, kurie tokie, nu man gal nepatogu užimti daugiau vietos, ir yra tie, kurie tokie, eina į mane, tai aš tada, kaip sakant, priimu <...> ir man su vyrų linija yra lygiai tas pats - aš jau čia lankausi ir aš turiu savo dienas, ir aš taip ir pasakoju, kad man yra lengviau, nes aš žinau, „kur tai padėta“ per savaitę kažkokie dalykai vyksta <...><...> skambinti bet kada ir visaip <...> Bet man užtenka, kad aš žinočiau, kad aš galiu... K1;</i> <i><...> ir ji davė šito centro telefoną K3.</i>

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

6 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Skirtingos institucijos, specialistai	Skirtingi specialistai	<i>Dabar dar pasiūlė su psichologe susitikti, į savivalbos grupę ateiti. Kai buvau reabilitacijoje, kalbėjau su psichologe <...> primygtinai gydytojos prašiau – man reikalinga psichologo pagalba K3.</i>
	Pasimetimas	<i>Jaučiuosi kaip tas aklas žmogus. Milijonas klausimų, kodėl? kas man? niekas neatsako. K3</i>
	Darbe suteikiamos naudos	<i>Ai, čia buvusiam darbe buvo ir sveikatos kortelė, kurioje galėjai pasinaudoti tam tikra suma K4.</i>
Sociumas	Tarpasmeninis santykis ir jame atsiskleidžiančios kitų patirtys	<i>Ir tas santykis, kad mane, lyg vis kažkaip skatina ir pasitikėjimą toki turiu. Aš čia kažkaip ateinu ir pabūnu taip, kaip yra K1.</i>
	Draugai, pažįstami	<i>Dar perėjau per visus draugus ir pažįstamus... K2; Ji pasiūlė kreiptis į emocinę liniją K3; Tai mano žmona, mano vaikų mama yra psichologė, tai ji sakydavo, kad tu turi bėdų, bandyk gal K4.</i>
	Šeima	<i>Labai šeimos, norėjau tokio palaikymo pokalbio ir tuo metu tai labai mažai, ką gavau. Kai pradėjau ieškoti šeimoj...taip įdomiai taip vyko...K2.</i>
	Socialinė medija	<i>Aš seniai feisbuke mačiau, mačiau, bet vis nerasdavau gal to noro savyje K4.</i>
Neadaptyvi įveika	Neadaptyvūs būdai	<i>Alkoholiu bandžiau, taip esu girdėjęs skaitęs, matęs, kad daug kas skandina savo neviltį alkoholyje. <...> užsidariau visiškai nuo pasaulio, tai čia buvo turbūt destruktiviausia dalykas koks galėjo man atsitikti K5.</i>

Vyrų išsakytos nuomonės priskirtos keturioms kategorijoms. Pirmiausia, vyrai minėjo, jog pagalbos ieškoti juos paskatino asmeniškai jaučiamas poreikis, atsakomybės už save prisiėmimas, atsigrėžimas į religiją, dvasingumą. Situacijos neišvengiamumas, susidūrimas su ja, savo išgyvenimais paskatino vyrus atsigrėžti į religiją, prisiminti, jog žmogus, galbūt, nebūtinai yra visą ko valdytojas. Reikšmingą poveikį padarė ir aplinka. Vyrai pozityviai vertino patirtį savanorystėje, ten atrastus bendraminčius, galimybes dalintis išgyvenimais. Ne mažiau svarbia įvardinta ir galimybė priklausyti vyrams skirtoms organizacijoms ar tiesiog žinoti, kur galima kreiptis jaučiant poreikį. Taip pat minėta, jog ieškant pagalbos ir bandant išbūti, išgyventi įvardintus išgyvenimus vyrai kreipėsi ne tik psichologinės pagalbos. Pakitus aplinkybėms, gyvenimo situacijai kilo daugybė naujų, pasimetimą paskatinusių klausimų. Dėl jų vyrams sprendžiant nedarbingumo, sveikatos netekties klausimus prireikė ir skirtingų medikų pagalbos. Tam pasitarnavo turimos socialinės garantijos ar darbe sveikatos puoselėjimui suteikiamos naudos.

Vis tik, be formalių pagalbos kanalų, vyrai dėmesį skyrė artimiausiai socialinei aplinkai ar net kasdienio naudojimosi socialine medija svarbai. Santykyje su artimaisiais vyrai siekdavo atrasti supratimą, palaikymą. Kita vertus, būtent šeimai keliami lūkesčiai ir jų neatliepimas sustiprino neigiamus vyrų išgyvenimus, pasimetimą. Taigi matyti, jog daugelis apklaustų vyrų į situacijas reagavo rinkdamiesi adaptyvias pagalbos kryptis – socialinę paramą, bandymą spręsti sunkumus konsultuojantis su specialistais, tobulindami save. Vis tik, įvardinta ir tai, jog pagalbos ir nusiramino ieškota vartojant alkoholį, atsiribojant. Kita vertus, išlaikius kritiškumą tokio pasirinkimo atžvilgiu matyti, jog apklaustas vyras ieškojo bei atrado ir kitus (savi)pagalbos būdus.

7 lentelė. Paslaugų gavėjo būsenos pokyčiai iki pagalbos gavimo ir dabar

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Naujojo savojo „Aš“ formavimasis	Pasimetimas lyginant save su kitais	<i><...> lygtais aš kažkaip praleidau „porą pamokų“ ir nebežinau, kaip čia toliau spręsti nes, lygtai visi kažką žino, ko aš nežinau, kaip šitą gyvenimą reikia gyventi ir aš kažkokių taisyklių nežinau K1.</i>
	Pereinamasis laikotarpis	<i>Matau, kaip jisai šneka tą, ką aš noriu, tik aš negaliu sau leisti. Nes turi būti batukai nuvalyti, darbas, kažkokios pareigos. Šiuo momentu aš daug frontų karą kariauju <...> Pasimetimas yra belekoks, bet aš tiesiog kažkaip procesu pasitikiu. Nelabai kas ir belieka K1; Pirma, tai labai trikdė jautrumas, tai yra nu bet kam tai yra ir jau K2; Šiek tiek keitėsi - sąmyšis niekad nesiliovė K3.</i>
Visuomeniniai, socialiniai standartai	Visuomeninių, socialinių standartų reikšmės pokyčiai	<i>Kaip aš atrodau, kitiems toks? <...> Nu aš nežinau, kaip aš turiu atrodyti dabar. Dabar aš nieko negaliu pasakyti. Dabar man aš jaučiu, kad man nėra taip svarbu, kaip <...> Bet man patinka tas toks atsakymas būti socialiai priimtinu, kaip ir socialiai priimti atsakymai. Tai va būtent kaip dauguma. <...> man atrodė, kad turiu atitikti nerašytas taisykles, būti ramus, rimtas, Ir dauguma yra visi aš va, tokie kaip išlaikyti na va taip... ir kažkaip eigoje leidau sau nebeatitikti K2; <...> tai vat bijodavau, nu ta prasme, pasakyti, nes čia turbūt iš tėvų, ar aš iš visuomenės buvo įprasta, kad turėk savo, kaip sakant, savo išgyvenimus savyje ir niekam nesidalink, nu maža, kas išgirs ten dar kažką. Kažkokios kultūrinės normos <...> Taikiau į kažkokį etaloną ar kažką, čia tie išgyvenimai mano K4.</i>

7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

7 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pozityvūs pokyčiai	Įžvelgiamos naudos	<p><...> šnekam ir paskui galiausiai ateina, kad viskas man atsibodo apie tai šnekėt. Aš jau noriu kažką tai daryti. <...> kažkokie tokie mikro pasiekimai atsiranda. K1;</p> <p>Nu kiekvienas pokalbis jau duodavo palengvėjimą <...> Atsirasdavo spalvos gyvenime, nes mes prieš tai. Tai buvo buvo pilka, tarkim iki pokalbio K2;</p> <p><...> pamačiau, kad kuo toliau, tuo labiau aš galiu sakyti, ką jaučiu ir garsiai. Nes anksčiau savyje nu gniauždavau viską, tai dabar vat sakau, atsiveri, pasakai, tai yra daug lengviau <...> pradėjau gal drąsiau kalbėti, drąsiau reikšti nuomonę ar kažkaip, kaip, kad vis tiek aš esu, aš esu K4;</p> <p>Tai gavau pagalbą per mokymąsi, gal ten kažkiek nes ten buvo ir praktikos dalykų, ir praktikose dalyvavau ir labai stipriai padėjo. Beje, labai stipriai padėjo man tenais grupinė terapija <...> buvau pasiekęs emocinį gal ir kažkiek fizinio dugną ir buvau pasiekęs žemiausius savo taškus, tai vėliau aišku, tik į viršų ėjo K5.</p>
	Pokyčių poreikio pripažinimas, atsakomybės prisiėmimas	<p>Tai gal dėka jų, gal ir tos gyvenimiškos patirties, pamačiau, kad nebegaliu <...> genčių ir centro pagalba, yra tie vyrų susitikimai - besiskiriančių. Kai papasakojau ką aš išgyvenu, ko noriu, jie pakraupo sako: „ kiek tu tempisi, sako, tu pagalvok“. Nu iš tikrųjų nu pagalvojau, pagalvojau ir matau, kad sunku, nu skaudu ta prasme K4</p>
	Aplinkinių pastabos	<p><...> tikrai pajaučiau ir mama sako, nu vaikų mama, sakydavo, kad nu jaučiasi, jaučiasi, kad tu jau kažkoks kitoks, nors nesakydavo, kad tai man patinka, bet tu kitoks K4.</p>
	Išryškėję prioritetai	<p>Aš kažkaip ir užsibrėžiau ir jaučiu, kad vaikai - tai vienas iš mano...ne tai, kad gyvenimo tikslų, bet vienas iš tokių svarbių dalykų gyvenime <...> ne būdai, bet gal kitokie prioritetai K4.</p>
Patirtų išgyvenimų, sunkumų aktualumas	Viltis ir nesusitaikymas	<p>Taip dar kruopelytė širdy vis dar yra, nu gal dar kažkas atsitiks gyvenime kitaip, pasisuks, maža kas žmonės papuola į situaciją, mato, kad yra blogai, gal apsvarstys, priims kitokį sprendimą T3.</p>
	Laiko gedėjimui įveikti svarba	<p><...> tada buvo atostogos, o po atostogų jau aš negrįžau. Galvoju, kad vyko pagalbos grupė tą dieną, paėmiau kitą veiklą K2.</p>

Vertinant savo savijautos pokyčius pagalbos gavimo procese išskirta, jog vyksta lyg naujojo „Aš“ formavimasis, kuriam būdingas pasimetimas, lyginimasis su kitais. Galima manyti, jog netektis neišvengiamai paskatina žmogaus gyvenimo transformaciją, kurioje įsisąmoninama, jog taip, kaip buvo, nebebus, tačiau atrasti naujų gyvenimo krypčių dar nepavyksta. Dėlto, visuomeninių, socialinių normų kontekste žmogus ieško naujų, sau tinkančių prasmų. Tai atspindėjo ir vyrų keliami klausimai. Jie bandė

suprasti save iš kitų žmonių perspektyvos, analizavo socialinių standartų priėmimo asmeninę vertę, kritiškai vertino jiems įprastus elgesio būdus ir poreikio juos keisti reikšmę.

Kita vertus, socialinį palyginimą buvo galima vertinti dviprasmiškai. Vyrai nurodė, jog stebėdami kitus, lengviau atranda tai, kas jiems patiems yra svarbu ir tinkama, ką jie patys nori gyvenime išbandyti, patirti. Tokios patirtys leidžia formuoti naujus gyvenimo tikslus, vertybes, prioritetus. Taigi, nors lyginimasis su kitais gali kliudyti procesui, vyrai buvo linkę manyti, jog būtent santykiyje su kitais, jų patirtimi jie galėjo labiau išsigryninti ko reikia naujojo identiteto formavimosi procese. Būtent dėl to labai svarbu skirti laiko netekties įveikai, susitaikymui su ja, gedėjimo proceso išgyvenimui.

Atsižvelgiant į paminėtus aspektus, pagalbos gavimo procese vyrai išskyrė pozityvius pokyčius. Detalizuojant pokyčius galima išskirti, jog jie reiškėsi padidėjusia motyvacija, noru patirti gyvenimą, pažinti kitus vyrus, jų istorijas, noru išbandyti jėgas naujose veiklose, priimtais sprendimais, išryškėjusiais prioritetais. Kita vertus, tai, jog pagalba dar nebuvo pakankama adaptuojantis prie pokyčių rodo vieno vyro išsakytą mintis apie nesusitaikymą su situacija ir viltį, jog viskas bus taip, kaip buvo.

Apibendrinant šiuos rezultatus pagalbos procesą galima vertinti pozityviai, tačiau kartu labai svarbu patį procesą, vyrų įvardijamus išgyvenimus pokyčius stebėti, vertinti skirtingais laiko momentais, kas pasitarnautų efektyviausių pagalbos kryptių radimui.

8 lentelė. Suteiktos pagalbos efektyvumas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pagalbos efektyvumas	Kitų patirčių stebėjimas ir bendruomeniškas	<i>Įdomu, kad mes ten labai visokie. Ir tokį vieną turiu, kuris labai atvirai šneka. Su polėkiu K1. Vyrų bendruomenė patiko, kad man neperša, kad man iš šalies pastato ir parodo tą situaciją, kaip yra iš tikrųjų K4.</i>
	Individualios psichologo konsultacijos	<i>Nu super kad aš jau kaip individualiai lankiau prieš tai K2.</i>
	Lyderystė	<i><...> vadas, lyderis yra toks labai kažkaip Jis labai autoritetas... K1.</i>
	Finansų taupymas	<i><...> psichoterapijas, užsiėmimus visokius, nu tokie nepigūs, tai dėkingas centrui, kad pasiūlė finansus tausojančią galimybę K2.</i>
	Savipagalbos grupės	<i><...> susitikome jau savipagalbos grupėje. Jau buvau daug radęs ir labai pagerėjo K2.</i>

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

8 lentelės tęsinys

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pagalbos efektyvumas	Kompleksinė pagalba	<i>Čia buvo kompleksinis. Buvo daug vaikščiavimo <...> Buvau turėjęs Individualių susitikimų centre K2; Susiradau baseino trenerę, kuri galėtų dirbti su tokių kaip aš – neįgaliais <...> Skaitymas mano buvo nelabai intensyvus... K3.</i>
	Galimybė išsikalbėti	<i><...>man kartais užtenka net nepažįstamo žmogaus arba mažai pažįstamo žmogaus, kad galėčiau su juo išsikalbėti.K5</i>
	Fizinė, psichologinė būseną	<i><...>svarbiausias dalykas yra pati savijauta, mintys, mintys <...> galbūt atsipalaidavimas kūne <...> Na kūne gal ne tiek, kiek elgsenoje, o žmonės pastebi su laiku pasako, kad labiau šypsaus arba esu gyvesnis negu būdavau anksčiau, lygina... K5.</i>

Analizuodami tai, kas pagalbos procese apklaustiems vyrams atrodė yra efektyvu, įvardintos skirtingos kryptys. Vyrai teigė, jog pagalbos efektyvumui labai svarbus pagalbos kompleksiskumas. Dalyvaudami individualiose bei grupinėse veiklose vyrai turi galimybę išsikalbėti, gauti palaikymą, stebėti kitus, jų patirtis. Skirtingo pobūdžio veiklose jie gali tyrinėti savo sunkumų, išgyvenimų priežastis, ypatumus, pamatyti, jog panašių minčių, jausmų turi ir kiti vyrai. Tai didina susietumo, bendruomeniškumo jausmą, prisideda prie fizinės, psichinės būsenos gerinimo.

Prieinama paslaugų kaina taip pat sudaro didesnes galimybes gauti pagalbą. Krizė, netektis, gali būti susijusi su finansiniais sunkumais. Deja, norint gautis kompleksinę pagalbą, skirtingos paslaugos gali kainuoti nemažai. Taigi šiuo atveju, paslaugos vyrų krizių centre vyrams atrodo prieinamos bei atliepiančios jų poreikius.

Taigi apibendrinant galima pažymėti, jog pagalbos efektyvumo vertinimui svarbiais aspektais yra pagalbos kompleksiskumas, susietumo su kitais jausmas, bendruomeniškumo patirtis bei finansiškai prieinamos paslaugų kainos.

Atsižvelgiant į šiuos aspektus, toliau siekta išsamiau išanalizuoti vyrų nuomonę apie aspektus, kuriais remiantis galima vertinti teikiamos pagalbos efektyvumą (žr. 9 lent.)

9 lentelė. Teikiamos pagalbos veiksmingumo atpažinimo, vertinimo aspektai paslaugų gavėjo požiūriu

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pagalbos efektyvumo požymiai	Nauja veikla	<i>Dabar lyg darau, ko daug kas nedaro. Man lyg svarbu ir pasigirti apie nardymus ir apie visokius tuos iššūkius.<...> Tai aš jaučiu, kad man yra svarbu pasigirti K1.</i>
	Mėgavimasis procesu	<i>Kažkaip ten mes rezultatų gal nedarom kažkokių ten, tarkim, tai man toks vienas momentas gal patiko, kad vadas kažkaip sako, sako nėra rezultato yra procesas K1.</i>
	Palengvėjimas	<i>Nu kiekvienas pokalbis jau duodavo palengvėjimą K2.</i>
	Mąstymo, psichologinės būklės pokyčiai	<i>Nu tai iš ryto atsibundu ir šviečia saulė nors lijo. Yra spalvų tai čia jau kitaip jaučiuosi. Aš nežinau, ar tai veikia, ar neveikia pagal bet iš vidinės savijautos tai ir pajutau, kad veikia K2.</i>
	Priėmimas ir objektyvumas	<i><...> kad man neperša, kad man iš šalies pastato ir parodo tą situaciją, kaip yra iš tikrųjų K4.</i>
	Padidėjęs atvirumas	<i><...>atsiverti yra kur kas lengviau ir paprasčiau, ir kalbėt. Galiu drąsiai ir su pažįstamais, ir su nepažįstamais K5.</i>

Uždavus klausimą apie tai, iš ko (kokių požymių, savijautos, aplinkos pokyčių ir pan.) suprantate pagalbos veiksmingumą ar neveiksmingumą, visi apklaustieji išskyrė tik efektyvumą, veiksmingumą žyminčius aspektus. Dėlto, juos svarbu aptarti detaliau.

Pirmiausia išskirta, jog pagalbos procese vyrai atrado naujas veiklas. Analizuojant pateiktas nuomones galima daryti prielaidą, jog naujų veiklų išbandymas sietinas su pasididžiavimo savimi jausmu („*darau, ko daug kas nedaro*“). Išbandant kažką naujo įvardintas ir mėgavimosi procesu aspektas. Santykyje su kitais vyrais, lyderiu vyrai turi galimybę pamatyti, jog nebūtinai reikia siekti rezultato. Tikėtina, jog būtent tai sudaro sąlygas atsipalaiduoti, priimti save, savo galimybes – jaučiantis priimtu esamu momentu nebereikia įrodinėti savo vertės ar atitikti suvokiamų socialinių normų. Tai atitinkamai leidžia pajusti palengvėjimą. Labiau atsipalaidavus, pasiryžtant išbandyti naujus dalykus sudaromos aplinkybės ne tiesiogiai veikti fizinę, psichikos sveikatą, socialinį aktyvumą. Dėmesys, skirtas problemai, pagalbos procese keičiasi į jos sprendimo būdų paiešką bei gilesnį savęs pažinimą. Taip pasikartojančios pozityvios patirtys leidžia ugdyti naujus įgūdžius, kurie ilgainiui pasireiškia adaptyvumu įveikiant netektį bei kuriant naują gyvenimo etapą.

10 lentelėje pateikiami rezultatai, leidžiantys įgyvendinti trečiąjį darbo uždavinius, kuriuo numatyta sužinoti apie psychosocialinės pagalbos teikimo kryptių tobulinimą apklaustų vyrų požiūriu.

10 lentelė. Pasiteisinančios, tobulintinos, plėstinos centro veiklos

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pasiteisinančios ir tęstinos veiklos	Grupiniai, bendruomeniniai užsiėmimai	<i>Daug grupės „atrakino“, kad pas visus tie dalykai yra. K1 Gerai, kiek grupė gali padėti K2; Sugrįžti į bendruomenę, bendravimą K3; <...> labai patiko ypatingai vyrų grupėse K4.</i>
	Individuali pagalba	<i><...> ir su psichologe nagrinėti problemines vietas K4.</i>
	Nuasmėnintos patirties pasidalinimas	<i><...> kur būtų galima tą tikrą filmą pasižiūrėti? Nu vat apie tą vidinį vyrų pasaulį, nes kažkaip bent jau kiek matau .. iš savo patirties nu kad mes visi su kaukėm... K1.</i>
	Pagalbos krypties pasirinkimo laisvės svarba	<i><...> visko kas skirta vyrams ir ką vyras galėtų pabandyti: Ir televizorių pažiūrėti, Ir išbandyti žygius ir maudymąsi, o svarbiausia pokalbiai K2.</i>
	Trauminių patirčių sprendimas siekiant įveikti santykiuose su kitais kylančias kliūtis	<i><...> Ir jau čia mano tėvai ir buvusi žmona bandė, pasakyti, kad čia tavyje viskas. Tai aš, kaip ir viską, stengiuosi, bet tik kažkoks kivirčas su juo, arba dėl jo, arba kažkas man viskas sukyla ir nu agresija, kaip sakant. Tai yra iki skyrybų, aš galvojau, kad čia dėl žmonos nu, kad nu tikrai mamos vat trūko ir man, vat tas K4.</i>
	Socialumo skatinimas ir bendravimo įgūdžių mokymasis	<i>Geriausia būtų aišku, jeigu tai būtų priešingos lyties mano atžvilgiu, bet galbūt ir naujų žmonių, draugų ar kažko šiaip naujų žmonių, kurie, tikrai matyčiau, kad mane vertina, kad rodytų man dėmesį ir rodytų kažkokias šiltus jausmus K5.</i>
Plėstinos veiklos	Galimybių pasidalinti savo pažeidžiamumu sudarymas	<i>Jo mes visi nešam tą tokį kažkokį... čia tie visi, kur vaikam sakom „būk stiprus“, „neverk tu vyras“. Tu esi su tuo. K1</i>
	Dėmesio kultūrinėms nuostatoms ir stereotipams skyrimas	<i><...> alkoholis ir tas mano rūkymas, jisai irgi iš to pačio, ir aš puikiai suprantu kiekvieną kartą aš, kai tik tai man nejauku ar kažkaip tai ten man yra saugi vieta <...> Visiems taip pat, kad mes čia susirenkam, savo prakaito kvapu vienas kitą aptrinam, ragais, pasistumdome ir išeinam judėti atskirai. Nu tai dar kas supranta, tas supranta, bet kiti geria, pavyzdžiui, arba žalojasi, muša eina į konfliktus ta prasme vien dėl to, kad gauti į galvą, net nesigina, provokuoja ir visai kitaip... aš draugų turiu, kur aš matau, kad jie. Seni tu ne tu, ne su savim esi susijungęs K1.</i>

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Plėstinos veiklos	Pasidalinimas patirtimi	<i><...>bet principai buvo tie patys, ir aš tiesiog galvojau, kad jūs tikriausiai irgi per tai praėję per kažkokius sunkumus K1.</i>
	Įgalinimas	<i>Aš iš tokių savanoriškų paskatų čia truputėlį atėjau <...> ir kažkokia prasmė, tada atsiranda K1; <... nu, bet jaučiu, kad stipriai noriu dalintis K2; Savanorystė padeda šiek tiek save realizuoti, kažką tai daryti... K3.</i>
	Ryšio su šeima, artimaisiais stiprinimas / pagalbos šeimai teikimas	<i>Sakau, labai norisi priėmimo vidiniam rate tai yra pažįstamų artimų žmonių rate. <...> aš norėčiau, tai būtų priėmimas šeimoje <...> Va taip man skamba labai skaniai - kviesti šeimą K2; Man tai vienintelis reikalingas buvo bendravimas su jom! K3; Mano šeimai, ko reikėtų, tai tiesiog daugiau dėmesio iš manęs, o man... aš negalvojau dabar... K5.</i>
	Prevencija. Informacijos apie pagalbos galimybes sklaida	<i><...> laidojimo rūmuose ar dar kažkur didelis telikas svarbu žinoti, kad esu ne vienas įsivaizduoju, būtų kvietimai kažkur prisijungti...<...> Tai va, kad būtų instrukcija, ką daryt su savimi.<...> Ir dabar gal aš neparašyčiau, nu turiu tokią instrukciją su šeima pasidalinau, kad aš galiu būti toks, toks ir toks <...> nuo vaikystės mes turime išmokti to paprasto palaikymo įgūdžių, nors tiek.<...> Neturiu dar jų kurti ten nėra nei mokyklos, nei darželio, bet jeigu kas kurtų prisijungčiau K2.</i>
	Pagalba integracijos į darbo rinką klausimais	<i><...>viskas prasidėjo, kai netekau darbo K3</i>
	Pagalba fizinės sveikatos atgavimui	<i><...>pradėjau vaikščioti į baseiną. Susiradau baseino trenerę, kuri galėtų dirbti su tokių kaip aš – neįgaliais K3.</i>

Išanalizavus vyrų nuomones apie psichosocialinės pagalbos teikimo krypčių tobulinimą išskirtos dvi kategorijos, žyminčios pasiteisinančias ir tęstinas bei plėstinas veiklas. Laikomasi požiūrio, jog šis išskyrimas yra sąlyginis, nes veiklos persipina. Kita vertus, analizuojant vyrų pasisakymus išryškėjo dažniau ir rečiau gaunamos paslaugos, organizuojamos veiklos.

Analizuojant pasiteisinančias veiklas išsakyta, jog vyrai teigiamai vertino pasirinkimo laisvę, individualių bei grupinių metodų taikymą, atvirumą, dalijimąsi patirtimis. Taigi tęsiant pagalbą vyrams svarbus skirtingų veiklų organizavimas. Individualių konsultacijų metu dirbant su skirtingais specialistai vyrai gali geriau pažinti save. Tuo tarpu grupinėje veikloje mokomasi naujų įgūdžių. Visa tai leidžia

pamatyti gilesnes esamų problemų priežastis, galimų trauminių patirčių tęstinį poveikį. Dėlto vyrams labai reikalingas santykis su skirtingais žmonėmis, jų patirčių girdėjimas, kad jie galėtų atrasti bei įvardinti kuo daugiau ir asmeninių išgyvenimų.

Kita vertus, ne mažiau svarbu suprasti ir tobulintinus veiklos aspektus. Pasak vyrų, pagalbos teikimo procesą būtų galima dar labiau tobulinti plečiant informacijos, patirties sklaidos, savanorystės galimybes, didinant sąmoningumą sociokultūrinių normų, su lytimi siejamų stereotipų atžvilgiu, analizuojant iš kartos į kartą perduodamas patirtis, jų reikšmę. Pagalbos efektyvumą didintų ir šeimos įtraukimas, pagalbos šeimai galimybių plėtra, pagalba integracijos į darbo rinką, sveikatos atgavimo, puoselėjimo klausimais.

Taigi šie rezultatai dar kartą patvirtina, jog vyrams svarbus kompleksinės pagalbos teikimas. Pagalbos teikimo kryptys dėlto turėtų būti orientuotos į skirtingas sritis, sietinas su savęs pažinimu, tarpusavio santykiais, sveikata, darbine veikla. Siejant šiuos rezultatus su skyriaus pradžioje pateikta vyrų netekčių patirčių analize galima pažymėti, jog pagalbos teikimas įvardintomis kryptimis galėtų būti kaip prevencinis darbas, reikšmingas ateityje galimų netekčių įveikai. Tikėtina, jog kuo daugiau vyrai turės žinių, įgūdžių, patirties tvarkantis su sunkumais, vystant asmeninius, tarpasmeninius resursus, tuo efektyviau ateityje jie gebės išgyventi netekčių sukeltus išgyvenimus. Juo labiau, ir skirtingoms institucijoms prevencinę pagalbą teikti gali būti naudingiau nei teikti pagalbą susiduriant su minėtomis netekčių sukeltomis pasekmėmis.

3.2. Pagalbą netektis patiriantiems vyrams teikiančių socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai

Interviu su vyrais metu surinkta informacija bei analizuoti rezultatai yra svarbūs suprantant netektis išgyvenančių vyrų patirtis bei pagalbos jiems teikimui svarbius aspektus. Kita vertus, rezultatai atspindi tik dalį situacijos. Siekiant šią spragą mažinti, šioje tyrimo rezultatų dalyje pristatomi bei analizuojami interviu su socialiniais darbuotojais metu surinkti duomenys.

Pirmiausia, siekta įgyvendinti pirmąjį darbo uždavinį ir sužinoti, kokias netektis patiriantys vyrai kreipiasi į vyrų krizių centrus (žr. 11 lent.).

11 lentelė. Į centrą besikreipiančių vyrų netekties patirtys

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Vyrų išgyvenamos netektys	Su darbine veikla susijusi netektis	<i>Tarkim neteko darbo, verslas bankrutavo... D1;</i> <i><...> darbo <...> D2;</i> <i><...> darbus praradę D3;</i> <i><...> dėl darbo praradimo <...> dėl darbingumo praradimo, kai patyrė tam tikrus sveikatos pablogėjimus D4.</i>
	Artimojo netektis	<i><...> netenkama žmogaus. Mirė, išėjo ir panašiai D1;</i> <i><...> artimųjų mirtys... D2;</i> <i><...> ar persileidimų... D4.</i> <i><...> išgyvenantys žmonos/draugės netektį D5.</i>
	Buvusio santykio pokyčiai	<i><...> skyrybos <...>, ar su skyrybom jie netenka ir vaikų D2;</i> <i><...> santykiai yra tikrai prasti namuose ant skyrybų slenksčio žmonės yra <...> ar su vaikais negali matytis D3;</i> <i><...> santykio netektis su sutuoktine, sugyventine, drauge D4;</i> <i>Dažniausiai patiriantys skyrybas D5.</i>
	Identiteto pokyčiai	<i><...> jis tuose santykiuose neteko orumo, savivertės, pasitikėjimo D3.</i>
	Sveikatos netektis	<i><...> pats dirbu labiau su priklausomybėmis D2.</i> <i>Psichika pasikeičia nuo vartojimo <...> verkia žmogus ir sako „aš noriu nusižudyti, aš jau ir bandžiau, geriau antidepresantus ėjau pas psichologę nu niekas nu nepadeda man“ D3;</i> <i><...> dėl darbingumo praradimo, kai patyrė tam tikrus sveikatos pablogėjimus <...> savo fizinių galimybių kaip pvz. vaisingumo praradimo D4.</i>
	Turėtos socialinės padėties	<i><...> kažkokios turėtos reikšmingos padėties D4.</i>
	Užslopintas netekties poveikis	<i>Dažniausiai ne dėl netekties vyrai ateina į centrą, bet kaip taisyklė eigoje pačio darbo su vyrais aiškėja ir netekties tema ir jos aktualumas D4.</i>

Su netektis išgyvenusiais vyrais dirbančių socialinių darbuotojų nuomonių rezultatai patvirtina, jog gyvenimo eigoje vyrai susiduria su netektimis, paliečiančiomis skirtingas gyvenimo sritis bei keliančiomis įvairius išgyvenimus. Šiame tyrime taip pat išryškėjo, jog vyrų patiriamų netekčių spektras buvo platus – apimtos asmeninė, socialinė, santykių, darbo sritys.

Apklausti darbuotojai minėjo, jog vyrai kreipiasi netekę darbo, pasikeitus darbingumo galimybėms, su tuo susijusio socialinio statuso pokyčių suvokimui. Sveikatos pablogėjimas įvardinta kaip viena iš galimų darbo netekimo priežasčių. Tai rodo, jog tokiu atveju pagalbos vyrai gali kreiptis

ne dėl vieno, tačiau dėl dviejų glaudžiai susijusių, reikšmingų gyvenimo pokyčių. Taigi ši kreipimosi dėl pagalbos priežastis labai dera su teorinėje darbo dalyje pateiktomis išvalgomis ir patvirtina darbo, kaip vyro vertę, statusą patvirtinančio aspekto reikšmę, vyro gerovės vertinimui.

Tęsiant išskirtą sveikatos netekties svarbos analizę akcentuotina, jog specialistai šią netektį siejo su priklausomybėmis, psichikos sveikatos sunkumais, darbingumo praradimu. Galima daryti prielaidą, jog sveikatos pokyčius neigiama linkme lemia priklausomybės. Kita vertus, psichiką veikiančių medžiagų vartojimą vyrai pasirenka kaip nusiramino būdą išgyvenant kitus sunkumus. Deja, būtent tokie pasirinkimai dar labiau gilina sunkumus ir galimų kitų netekčių pasireiškimo tikimybę. Vis tik, net ir adaptyvesnis būdas siekiant gerinti sveikatą – vaistų vartojimas, įvardintas kaip nepakankamai efektyvus. Paslaugų gavėjai, pasak specialistų, netekčių išgyvenimus, jų pasikartojimą įvardina kaip itin žlugdančią, identiteto pokyčius ar net suicidines mintis lemiančią patirtį.

Įvardintos netektys apėmė ir artimojo ar santykių su juo pokyčius. Daugeliu atvejų vyrai gedi dėl mirties netekę partnerės, įvardintas ir gedėjimas dėl laukiamo kūdikio netekties. Atliekant mokslinės literatūros analizę minėta, jog vyrų gedėjimo dėl laukiamo kūdikio netekties tema sulaukia labai mažai dėmesio. Nepaisant to, šie rezultatai tik patvirtina vyrų išgyvenimų aktualumą ir pagalbos šios netekties metu svarbą. Ne tik partnerės, tačiau ir vaikų netekties patirtis įvardinta ir skyrybų atveju. Būtent tai dar kartą patvirtina, jog santykių sritis vyrams yra labai svarbi.

Tyrimo rezultatai, remiantis apklaustų tyrimo dalyvių išvalgomis, leido patvirtinti ir tai, jog kalbėti vyrams apie netektis bei su tuo susijusius išgyvenimus nėra lengva. Prireikia laiko, pastangų, saugios aplinkos, kurioje vyrai galėtų pradėti atvirauti, atrasti gilesnes esamų sunkumų priežastis. Tai skatina išsamiau tyrinėti netektis išgyvenantiems vyrams teikiamos pagalbos procesą.

Įgyvendinant **antrąjį** darbo uždavinį, kuriuo buvo numatyta išsiaiškinti socialinių darbuotojų nuomones apie netektis patiriantiems vyrams teikiamos pagalbos ypatumus, pateikiami tolimesnėse lentelėse.

12 lentelėje pateikiami rezultatai, leidžiantys analizuoti darbo su netektį patiriančiais vyrais proceso ypatumus.

12 lentelė. Darbo su netektį patiriančiais vyrais procesas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Pradinis etapas – susipažinimas su situacija	Užsirašymas konsultacijai	<...> užėję į mūsų internetinį puslapį, užpildo pradinę formą – kreipimąsi D4.
	Pirminis pokalbis, situacijos pažinimas	<...> viskas atsiskleidžia pirminio pokalbio metu, kurio mes metu fiksuojame situaciją <...> per tuos klausimus tampa labai aišku, kur ta jo problematika D1; <...> kas yra per situacija iš tikrųjų? D3; <...> pakviečiam į pirmąjį susitikimą, kurio metu... D4. <...> pirmiausiai jis yra išklausomas, suteikiama emocinė parama D5.
Pagalbos teikimas, intervencijos	Formų, įvertinimui skirtų instrumentų naudojimas	<...> turim pasiruošę klausimyną specialų tiems dalykams fiksuoti D1.
	Pagalbos plano sudarymas	<...> tada jau su... susitatomas algoritmas, kaip būtų galima su juo dirbti D1; <...> pradėdamas kurti pagalbos žmogui planas D4.
	Informacijos suteikimas	<...> pasakojau, kaip yra teisiniai dalykai, kad teisė bendrauti su dukra, kad ji nebus atimta D3. <...> vėliau informavimas apie tęsines konsultacijas D5.
	Nukreipimas pas reikiamus specialistus	Ir kam reiktų dirbti, nes nėra taip, kad klientas iš karto papuola pas tą specialistą, su kuriuo dirba D1; Vėliau dažniausiai socialinė darbuotoja nukreipia į mūsų centre dirbančias psichologes, psichoterapeutes... D4. <...> psichologinis konsultavimas, teisinis konsultavimas, palaikymas, pastiprinimas, jeigu reikia nukreipimas į kitas įstaigas, kitus specialistus D5.

Analizuojant darbo su netektį patiriančiais vyrais proceso ypatumus, išskirtos dvi kategorijos. Pirmoji jų skirta suprasti pradinį pagalbos proceso etapą, antroji – pagalbos teikimo, intervencijų taikymo etapą.

Įvardinta, jog pradiniame etape paslaugų gavėjas tik registruojasi konsultacijai bei atvyksta į pirminį pokalbį. Kita vertus, nors šis etapas atspindi susipažinimą, situacijos apžvalgą, tačiau galima manyti ir tai, jog pradėdamas registraciją, susipažindamas su internete pateikta informacija, paslaugų gavėjas susidaro tam tikrą nuomonę apie organizaciją, specialistus, pagalbos galimybes. Taigi dar prieš susitikimą labai svarbu organizacijai, specialistams rūpintis informacijos išsamumu, prieinamumu, galimybėmis gauti greitus atsakymus į rūpimus, pirminius klausimus. Specialistai taip pat įvardino, jog

pradinis etapas leidžia pasiekti keletą tikslų – pats specialistas renka informaciją apie situaciją, išryškina problemą, o paslaugų gavėjas šio proceso metu gauna pirminę emocinę pagalbą, informaciją.

Pagalbos teikimo, intervencijų taikymo procese tęsiamas išsamesnis įvertinimas, sudaromas pagalbos planas. Čia taip pat tampa aiškiau, kokios, kokių specialistų pagalbos paslaugų gavėjui labiausiai reikia. Taigi renkant informaciją procesui suteikiama kryptis paslaugų gavėją nukreipiant tolimesniam darbui pas reikiamą specialistą ar kitą instituciją.

Renkant informaciją apie darbo su netektis išgyvenančiais vyrais procesą, taip pat siekta sužinoti ir apie procese atsiskleidžiančius vyrų poreikius (žr. 13 lent.).

13 lentelė. Pagalbos besikreipiančių vyrų poreikiai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Vyrų poreikiai	Išklausymas, priėmimas saugioje aplinkoje	<i><...> kad jis būtų išklausytas ir išgirstas D1; <...> aš manau, kad priėmimo <...> priimti žmogų jo bėdoje, jo išklausymas <...> Empatiškas išklausymas jo gyvenimo istorijos ir, kai žmogus jau išsipasakoja, išsikalba, kai jam palengvėja D4. Priėmimo, supratimo, išklausymo, nesmerkimo, palaikymo D5.</i>
	Pagalba sprendžiant problemą	<i>darbas su jo giluminiu reiškiniu iš esmės D1; Priklausomiems tai 12 žingsnių programa D2; <...> tada kartu su centro darbuotojomis arba darbuotojais, specialistais jau pradeda žmogus ieškoti sekančio gyvenimo etapo, krypties ir tada mes siekiame jį įgalintį judėti į pokytį D4.</i>
	Informavimas	<i><...> papasakojau, kaip yra teisminiai dalykai D3.</i>
	Bendruomeniškumas	<i><...> labai efektyvios savipagalbos grupės D2.</i>

Specialistai dažniausiai buvo linkę teigti, kad vyrams reikia išklausymo, priėmimo saugioje aplinkoje bei konkrečios pagalbos sprendžiant sunkumus. Minėta, kad procese vyrams svarbu suprasti pasireiškiančių problemų priežastis, atrasti priemones, būdus, leidžiančius keisti situaciją orientuojantis į naujus tikslus bei pozityvius pokyčius. Tai daryti vyrą dar labiau įgalina informacijos suteikimas bei bendruomeniškumas jaučiant palaikymą, susietumą su kitais taip pat sunkumus išgyvenančiais vyrais.

Atsižvelgiant į tai, jog santykis yra svarbi pokyčių dalis, dėmesį siekta atkreipti ir į specialisto bei paslaugų gavėjo santykio kūrimo, palaikymo aspektus (žr. 14-15 lent.).

14 lentelė. Santykio su netektį patiriančiais vyrais kūrimas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Santykio kūrimas	Asmeninės vertės pripažinimas	<...>kad žmogus pasijustų išklaudytas ir išgirstas, reikšmingas D1; Parodau jam dėmesį, kad jis įdomus... D3;
	Priėmimas saugioje erdvėje	<...>gebėjimas juos išklaudyti, pabūti kartais netgi jų batuose, kad jie leistų suprasti jums, kaip jie jaučiasi tuo metu, nes kalbėti vyrams apie jausmus dažnu atveju būna sudėtinga <...> neteisti, nevertinti, o tiesiog išgirsti, išklaudyti, palaikyti, pastiprinti D4. <...> tai vyro priėmimas toks koks jis yra, nuoširdus išklauskymas, empatiškumas, supratimas ir palaikymas, tai svarbiausi faktoriai D5.
	Emocinė ventiliacija	Yra tam tikra dalis vyrų, kurie tikisi paplepėjimo ir ten jam nėra skirtumo suprato ar nesuprato, bet tokių vyrų, kuriems reikia tik išsiplepėjimo yra labai maža dalis D1.
	Grįžtamojo ryšio teikimas	<...>reflektuoti atgal - „kaip aš supratau tave“, tada atsiranda tas giluminis ryšys D1.
	Asmeninis atsiskleidimas, autentiškumas	<...> pagrindinis dalykas yra atvirumas, nuoširdumas, supratimas <...> Nuoširdus pokalbis padeda, tada žmogus gali atsiverti D2. <...> jeigu panaši situacija, tai ir savo asmenine patirtimi pasidalijimas D5.
	Lankstus reagavimas į situaciją	<...> reiškia kalbėti jo kalba, o ne aukštom materijom <...> vietoj to, kad uždavinėčiau klausimus, muziką užleidžiu, kad neperspaust, nenubaidyt D2; <...> bandau būti ne specialisto, bet tiesiog kaip vyro, kaip draugo vaidmeny<...> Gal kitą kartą pakviečiu pasikalbėti ne kabinete, pakviečiu pasiimti kavos ir nuvažiuoti į gamtą pasivaikščioti D3.

Specialistai įvardino, jog santykio su netektį išgyvenančiu vyru užmezgimui bei palaikymui labai svarbus saugios erdvės kūrimas ir vyro asmeninės vertės pripažinimas. Tai padeda vyrui pasijusti išklaudytu, svarbiu, matomu, vertinamu. Tai padaryti geriausiai leidžia įsijautimas į paslaugų gavėją, besąlygiškas jo priėmimas, teisimo atsisakymas ir tiesiog leidimas būti ir jaustis išgirstu. Šio proceso metu vyrai gali išreikšti savo mintis, jausmus bei gauti grįžtamąjį ryšį apie tai, kaip kitas žmogus, kitas vyras mato jų situaciją, sprendimo būdus. Būtent tai, ką vyras išgirsta iš kito, prisideda prie jo identiteto stiprinimo – kito žmogaus lūpomis lyg geriau išgirstama tai, kas esu aš.

Lanksčiai reaguodamas į situaciją, teikdamas grįžtamąjį ryšį, specialistas kartu gali išreikšti ir savo autentiškumą, savą interpretaciją, situacijos matymą. Vykstant tokiam dalijimuisi mintimis, išgyvenimais sudaromos galimybės gilinti tarpusavio ryšį, lavinti bendravimo, atsiskleidimo, minčių,

emocijų reiškimo įgūdžius. Taip bendravimo, pagalbos teikimo procesas gali vykti ne tik gilinantis į sunkumus, tačiau ir atrandant vis daugiau paslaugų gavėjo stiprybių.

Iš pristatytų rezultatų galima daryti išvadą, jog teikiant pagalbą vyrams labai svarbus komunikavimas su kitais vyrais aspektas, kas rodo patirties sklaidos reikšmę. Apklausti socialiniai darbuotojai įvardino dalijimosi asmenine patirtimi bei įžvelgiamą to reikšmę (žr. 15 lent.).

15 lentelė. Asmeninės patirties sklaida ir jos veiksmingumas

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Dalijimasis patirtimi	Dalinimasis nuasmeninta patirtimi	<i>Nuasmenintai patirtimi mes skatinam dalinimąsi D1.</i>
	Dalinimasis asmenine patirtimi	<i><...> ten matėsi iš karto žmogiškas potencialas, jie turėjo bendravimo patirtį, turėjo kitokio formato grupių vedimo patirtį ir panašiai D1; Taip, dalinuosi savo patirtimi, aš manau, tas yra toks ir netgi priimtinausias, parodantis, kad žmogų priimi D2; Kai jau matai, kad žmogus yra daug ką išbandęs ir tikrai ieško pagalbos, tada būna, kad tu daliniesi savo patirtim D3; Asmeninės patirties pasidalinimas nepriklausomai ar specialisto, ar savivalbos grupėse yra labai svarbus momentas D4; Taip, kaip ir minėjau, kai kuriais atvejais, jeigu panaši netekties situacija, ypač kuomet vaikai lieka su tėčiu, tai visada dalinuosi savo asmenine patirtimi, ir tai yra labai veiksminga D5.</i>
Dalijimosi patirtimi efektyvumas	Įsitraukimas	<i><...> apklausiu ar norėsite kitą kartą, visada nori ateiti D2; Tai labai tada stipriai užkabina D3.</i>
	Patirties išskirtinumo sumažinimas	<i><...> normalizuoti savo emocijų būseną, kad jam ne vienam taip yra nutikę D4. <...> kadangi vyrai pamato, kad jie ne vieni toki yra, kad ne jiems vieniems taip atsitiko ir kad galima ir toliau su tuo gyventi, gauti pagalbą D5.</i>

Analizuojant asmeninės patirties sklaidos ir jos veiksmingumo ypatumus išskirtos dvi kategorijos. Pirmąją jų pristatomi dalijimosi patirtimi ypatumai, antrąją – tokios patirties reikšmė.

Specialistai teigė, jog dalijimąsi patirtimi vertina pozityviai, todėl patys yra linkę tai daryti. Dalijimasis patirtimi, pasak specialistų, didina susietumą, stiprina tarpusavio ryšį. Į procesą labiau įsitraukiantys paslaugų gavėjai kalbėdami apie savo patirtį, išgirdami kitus gali pamatyti, kad jų patirtys nėra vienareikšmiškai išskirtinės, o problemos neįveikiamos. Girdint kitų istorijas, patirtis, vyrai, tarsi, įgalinami spręsti problemas ir siekti pozityvių pokyčių.

Remiantis pateiktais rezultatais toliau siekta išsiaiškinti santykio su netektį išgyvenančiais vyrais kūrimui ir pagalbai svarbius bei veiksmingus aspektus, metodus (žr. 16 lent.).

16 lentelė. Santykio su netektį išgyvenančiais vyrais kūrimui ir pagalbai svarbūs bei veiksmingi aspektai, metodai

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Gyvenimo konteksto aiškinimasis	Gyvenimo istorijos pažinimas	<i>Giluminis pažinimas kaip tai susiformavo, nes viskas prasideda nuo kliento istorijos <...> išgirstama visa žmogaus istorija nuo pradžių D1; Nepradedu su žmogumi iš karto kalbėti apie tai ką jam reikia daryti. Pradedu nuo toliau juo domėtis pvz. ką jis veikia? D3.</i>
Orientacija į problemą ir jos sprendimą	Orientacija į netektį	<i>Iš esmės metodai tai tie patys tik fokusas yra į netektį <...>kad labai kažkaip specifiškai reikia atskirai dirbti, tikrai ne, bet kadangi yra ten prisirišimus prie to kažko, žmogaus darbo ar ten pajamų, sveikatos, žmogaus ir pan.... D1.</i>
	Patirties suvokimas bei išgyvenimas	<i><...> esminis momentas yra tas, kad žmogus mokėtų dirbti su savimi, suprastų pats save jaustų, ir suprastų, dėl ko pas jį tie dalykai apskritai gyvenime yra D1.</i>
	Aiškūs problemos apibrėžimas	<i><...> fokusuojantis į problematiką, kuri yra jam aštriausia D1.</i>
Saugios aplinkos kūrimas	Dalinimasis asmenine patirtimi	<i><...> patirčių pateikiu iš savo gyvenimo <...>jiems svarbu kalbėti su tą patį praėjusiu žmogumi D2.</i>
	Lytis	<i><...> kad konsultantas, psichologas ar terapeutas būtų vyras, kad jis galėtų gauti tokį patį vyrišką priėmimą ir palaikymą D5.</i>
	Priėmimas, empatiškumas, lygiavertiškumas	<i>Nebandau pakeisti jo požiūrio, tik sakau kaip aš daryčiau D2; <...> lygus santykis <...> <...>vienas toks veiksmingų dalykų, kad žmogus...nu su juo bandai susitapatinti D3.</i>

Gilinantis labiau į santykio reikšmę bei pagalbos procesą dar kartą akcentuota platesnio paslaugų gavėjo situacijos, gyvenimo supratimo, orientacijos į problemos sprendimą bei saugios aplinkos kūrimo reikšmė.

Paslaugų gavėjo istorijos pažinimas leidžia išsamiau suprasti esamų problemų priežastis, sunkumus, sėkmes. Gyvenimo istorijos pažinimas leidžia ne tik rinkti informaciją, tačiau ir kurti ryšį, jausti susidomėjimą. Tuo tarpu apie savo istoriją, netektis kalbantis vyras gali geriau pats sudėlioti pasakojimą. Taigi santykio su specialistu metu gyvenimo fragmentai gali būti ne tik įvardinti, išgyventi, tačiau ir apjungti į visumą.

Tam kartu labai svarbi saugi aplinka. Pasak specialistų, saugumą kurti padeda dalijimasis asmenine patirtimi, vyriška lytis, su tuo susijęs suvokiamas bendrystės jausmas, galimybė labiau susitapatinti su tos pačios lyties asmens istorija, išgyvenimais. O būtent tai, su santykių netektimis, pokyčiais susijusių sunkumų situacijose gali padėti mažinti gynybiškumą, priešiškus priešingai lyčiai.

Galiausiai, lygiavertiškumu, priėmimu grįstoje aplinkoje, pasak apklaustųjų, atsiveria galimybė pažvelgti į netekties patirtį. Santykiyje su priimančiu kitu, galbūt, kažką panašaus išgyvenusiu žmogumi, atsiranda daugiau erdvės dalintis savo unikalia patirtimi, įsivardinti problemą ir ieškoti jos sprendimo būdų.

Rezultatus siekta papildyti socialinių darbuotojų nuomonių rezultatais vertinant pagalbos teikime pasiteisinančias priemones (žr. 17 lent.).

17 lentelė. Pagalbos teikime pasiteisinančios priemonės

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Paslaugų finansavimas	Vyra įgalinantis dalinis mokėjimas už paslaugas	<i><...> pats klientas už tai moka <...> tai yra vienas iš vyro įgalinimo aspektų <...> netaikom šimtaprocentinio specialisto darbo apmokėjimo, nes tada klientas ne taip dirba D1.</i>
	Paslaugų prieinamumas	<i><...> mes turim fondą kaip aš sakau, „paslaugą iš debesies“, į kurią ateina pinigai iš kitų vyrų iš kur galima iš dalies finansuoti tą jo gaunamą paslaugą... D1.</i>
Patirties sklaida	Rekomendacijos	<i><...> pareina būtent ta žinutė, kad gavau gerą paslaugą jūs irgi ten eikit D1.</i>
	Dalinimasis asmenine patirtimi	<i><...> žengia sekantį žingsnį ir jungiasi prie tas pačias patirtis jau išgyvenusių vyrų ir bando vienas su kitais toliau tęsti tą kelionę į naujo gyvenimo etapą D4.</i>
	Savanoriavimas, dalyvavimas mokymuose	<i>Jo, nes emocinės paramos linijos mokymuose mokinama <...> savanorystė jiems yra apie tai, kad jie jau mokėdami padėti sau, save realizuoja padėdami kitiems D4.</i>
Individualių ir grupinių metodų derinimas	Individualios konsultacijos	<i><...> bet kuriuo atveju individualios konsultacijos D4. Pagalba emocinė ir psichologinė... D5.</i>
	Bendruomeniškumas	<i><...> į savivalbos grupes, kviečiame įsilieti <...> Dalis vyrų atranda save genčių projekte, kiti savivalbos grupėse, paramos grupėse D4. <...> bendrystė su kitais patiriančiais netektis, savipagalbos grupės vyrams D5.</i>

Kalbėdami apie procese pasiteisinančius, efektyvius aspektus, specialistai išskyrė paslaugų finansavimo, patirties sklaidos, individualių bei grupinių metodų derinimo reikšmę.

Specialistai nurodė, jog materialinis su paslaugų teikimu susijęs aspektas yra svarbi pagalbos efektyvumo dalis. Tai, jog paslaugų gavėjai moka ar dalinai moka už paslaugas yra įvardijama kaip vyro įgalinimo bei motyvavimo priemonė. Kita vertus, tai, jog egzistuoja specialus fondas, prie kurio prisideda ir patys vyrai, rodo, jog vyrai jaučiasi geriau galintys prisidėti prie kitų vyrų gerovės. Tai leidžia manyti apie bendrystės, rūpinimosi ne tik savimi, bet ir kitais vyrais svarbą. Žinojimas, jog paslauga buvo apmokėta kito vyro taip pat gali tapti įgalinančia ir motyvuojančia stengtis, dėti pastangas siekti pokyčių ir ateityje „investuoti“ į kitiems vyrams teikiamas paslaugas.

Tam, jog būtų žinoma apie galimybes gauti paslaugas net ir neturint reikiamų materialinių galimybių, labai svarbi patirties, informacijos sklaida. Centruose to siekiama rengiant mokymus, skatinant savanorystę, dalinantis asmenine patirtimi ar tiesiog pozityviai vertinant paslaugas, gaunamas naudas, iš lūpų į lūpas dalinantis informacija.

Tam, jog pagalbos efektyvumas būtų kuo didesnis, reikšmingas individualių bei grupinių metodų derinimas. Individualios konsultacijos leidžia gauti emocinę, psichologinę ar kitą pagalbą labiau gilinantį į asmeninę situaciją. Tačiau ieškant sprendimo būdų, plečiant požiūrį nuo asmeninių sunkumų į jų sprendimą ir dar gilesnį supratimą, svarbus bendruomeniškumas. Savipagalbos grupėse atsiranda daugiau galimybių savo patirtis pamatyti kitų nuomonių, požiūrių kontekste, gauti daugiau palaikymo, grįžtamojo ryšio.

Atsižvelgiant į tai apklaustų specialistų prašyta pasidalinti savo darbo sėkmės bei nesėkmės patirtimis (žr. 18 lent.).

18 lentelė. Sėkmės ir nesėkmės dirbant su netektį patiriančiais vyrais patirtis

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Nesėkmė	Paslaugų gavėjo motyvacijos stoka	<...> didžiausia nesėkmė, kai tu stengiesi, o tavęs visiškai neišgirsta D1; <...> kai žmogus ateina su labai nedidele arba išvis su nuline vidine motyvacija, labiau stumiamas aplinkos D4. <...> kuomet vyras ateina tik vienam kartui ir toliau nieko nedaro, arba ateina tik dėl to, kad rekomendavo kitos įstaigos, socialinės darbuotojos ar vaiko teisių specialistai D5.
	Paslaugų gavėjo pasirengimo pokyčiui ir įgalinimo stoka	<...> kai klientas atsisako paslaugų, reiškia, mes arba nesusikalbėjom, arba dar klientas nepasiruošęs būt klientu <...> Jeigu mums nepavyko jo įgalinti ir matom, kad abipusė dėjom pastangas va, tada D1.
	Prarasti resursai	Kai matai, kad tu tiesiog sugaišai labai daug laiko – vis tiek susidarai tą planą, vis tiek minimalus planas yra 3 mėnesiai D1.
	Specialisto turimos informacijos stoka	<...> manęs paklausė, o kaip su teisėm. Patikinau, kad jokių problemų, nebus <...> bet sako žinok dabar metus laiko, kartą per mėnesį turėsiu eiti pas psichiatrą ir tada jie nuspręs, ar aš galiu teises laikyti. Man buvo, žinot, kaip su „šlapiu skuduru“ per galvą... D2.

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Sėkmė	Pozityvūs paslaugų gavėjų gyvenimo pokyčiai	<p><...> žmonių, kuriems pavyksta įveikti savo problemas ir kurie šiai dienai gyvena sėkmingą gyvenimą... D2;</p> <p><...> „ačiū dievui“, kad kažkaip patekau pas tave pasikalbėt įgijau tokį pasitikėjimą, sustiprino kaip žmogų biškiuką D3;</p> <p>Dauguma džiaugiasi naujais atradimais, džiaugiasi suteikta pagalba ir dauguma savo gyvenimą pradeda keisti ir eiti geruoju pokyčio keliu D4.</p>
	Pozityvus teikiamų paslaugų vertinimas	<p><...> dar nebuvo, kuris pasakytų, kad laikas, kurį praleidau čia centre, buvo labiau nenaudingas, negu naudingas D4.</p> <p><...> ateina ne vienkartinę konsultacijai, o tęstinėms <...> pats noriai lankosi, teiraujasi dėl kitų susitikimų, ieško daugiau informacijos, neužsidaro savyje <...> paskambina pasidalinti kaip visa tai išgyveno ir kaip jam buvo svarbu gauti pagalbą iš mūsų, kad mes jam padėjome su tuo išgyventi D5.</p>
Nei nesėkmė, nei sėkmė	Suderinamumo stoka	<p>Jeigu tik mes dėjom, o klientas pabėgo, tai to nelaikom nesėkme, bet jeigu mes įdėjome ir klientas įdėjo, reiškia, nu kažkas mums nepavyko D1.</p>

Nesėkme savo darbe specialistai įvardino paslaugų gavėjų motyvacijos stoką, kai paslaugų gavėjas nėra motyvuotas ar kreipiasi tik dėl to, kad yra įpareigotas kitų asmenų ar institucijų. Motyvacijos stoka dažnai pasireiškia ir dėl to, jog paslaugų gavėjas nėra pakankamai pasirengęs pokyčiui, t. y. jis gali suprasti, įvardinti sunkumus, tačiau tai, jog pats neįsitraukia pakankamai į pagalbos procesą, dažnai lydi prie atvejo nesėkmės vertinimo. Būtent dėl to žvelgiant iš specialistų, įstaigos perspektyvos, nemotyvuoti paslaugų gavėjai prisideda prie prarastų, neefektyviai išnaudotų resursų. Iš to kyla mintys, jog labai svarbu skirti dėmesį pradiniam etapui bei įvertinimui. Išryškėja tai, jog vertinti reikėtų ne tik paslaugų gavėjo situaciją, problemą, tačiau ir jo pasirengimą keistis. Toks įvertinimas galėtų padėti planuoti arba kitas pagalbos priemones, arba nukreipimą į kitus pagalbos šaltinius. Juo labiau, įvardinta specialisto turimos informacijos stoka rodo, jog reikia tobulinti pagalbą teikiančių specialistų kompetencijas, apibrėžti ribas ir aiškiai žinoti galimybes, kuriomis galima pasinaudoti stokojant reikiamos informacijos. Dėl to tampa aišku, jog labai svarbu ir patiems pagalbos teikėjams komunikuoti informaciją apie jų kompetencijų ribas, galimybes gauti supervizijas ar intervizijas jaučiant poreikį pasikonsultuoti.

Aptariant nesėkmių vertinimą, kartu galima paminėti ir išskirtą variantą, jog specialistai jaučiasi nei patiriantys sėkmę, nei nesėkmę, tačiau įvardina suderinamumo tarp specialisto bei paslaugų gavėjo reikšmę. Iš to galima spręsti, jog pagalbos teikimas yra procesas, kuriame kuriamas santykis, ieškoma pagalbos galimybių. Vis tik, ne mažiau svarbu tame procese skirti dėmesį to santykio analizei – kiek

paslaugų gavėjas bei specialistas jaučiai saugiai, komfortiškai, kompetentingai dirbti konkrečiau atvejo metu.

Galiausiai, kalbant apie sėkmes, išskirta pozityvių paslaugų gavėjo gyvenimo pokyčių bei pozityvaus paslaugų vertinimo svarba. Tai dar kartą patvirtina, jog procese labai svarbus aiškumas, konkretumas, tikslų, jų pasiekimo rodiklių išsigrūdinimas. Turint aiškius pokyčių kriterijus, tiek paslaugų gavėjo situaciją, tiek paslaugų teikimo procesą vertinti tampa lengviau bei efektyviau.

Sėkmių ir nesėkmių aptarime taip pat dėmesį galima paskirti procese kylančių problemų analizei (žr. 19 lent.).

19 lentelė. Pagalbos netektį išgyvenantiems vyrams teikimo procese kylančios problemos

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Paslaugas teikiantys asmenys	Laiko planavimas / darbo – šeimos konfliktas	<...> <i>laiko planavimas iš tikrųjų, aš pats su savim dirbu ir kovoju.<...> Aš skirsiu laiką jam, bet ne sau. Būna, kad dėl to šeima kenčia <...> pastoviai priekaištauja, nes aš negaunu atlygio už tą D2.</i>
	Asmeniniai specialisto gyvenimo pokyčiai	<...> <i>pavadino į politiką – į rinkimus eiti, nei man reikia, nei man ką, bet nu galvoju, pabandyti, visgi gyvenimo patirtis. Va padariau didžiulę klaidą gyvenime, didžiulę klaidą. <...> Tada nei tu projektus gali laimėti... iš karto gavosi politinė pusė į vieną organizaciją <...> nukarpo finansus D3.</i>
Paslaugų teikimo procesas	Vyriško personalo stoka	<...> <i>neturime personalo pakankamai, kuris būtų vyriškas personalas D4.</i>
	Finansavimo trūkumas	<i>bus finansavimas <...> D2</i> <i>Šios paslaugos nefinansavimas, ne visi gali sau leisti susimokėti už šią paslaugą... D5.</i>
	Uždarumas mažesniuose regionuose	<i>Čia vyrai didesnę gėdą jaučia, pripažinti nesėkmę kažkokią tai baimę, kad ir tą pačią meilę D2.</i>
	Visuomeninių, socialinių normų gajumas	<...> <i>yra, na visuomenės taip nustatyta, kad vyrai neverkia, vyrai nesiskundžia, jie viską išsprendžia patys, jie yra stiprūs ir viską turi pats išspręsti... D3.</i>

19 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Paslaugų gavėjo ypatumai	Atvirumo pagalbai ir jos paieškai stoka	<i><...> užsiciklinę patys mąstyti, kaip išspręsti namuose situaciją ir kažkaip užsiciklina viena mintim, siaura tokia vaga... D3. Pirmiausiai vyrams yra gėda kreiptis ieškoti pagalbos, dažniausiai pirma skambina jų artimieji nei jie patys. Pradžioje nelabai atvirauja, būna užsisklendę, gėdijasi kalbėti apie savo emocines problemas, tiksliau nemoka išreikšti kokius jausmus išgyvena D5.</i>
	Ankstyva problemos pradžia	<i>Vakar turėjau keturiolikmetį klientą, kuris pilnai pripažįsta priklausomybę nuo narkotikų. Praeitą savaitę 17 metų tą pačią savaitę ir 15 metų dar vienas penkiolikmetis D2.</i>
	Ne savalaikis kreipimasis dėl pagalbos	<i><...> kai galėjo žmogus anksčiau ateiti ir bandyti spręsti, ką galima padaryt toj situacijoj D3.</i>

Apklaustų tyrimo dalyvių nuomones buvo galima priskirti trimis kategorijoms ir analizuotu su paslaugų gavėju, specialistu bei paslaugų teikimo procesu susijusius ypatumus.

Pagalbos vyrams teikimas bei pagalbos prašymas dažnai susiduria su visuomenėje dar gajais įsitikinimais. Kaip matyti iš tyrimo rezultatų, mažesniuose regionuose tai dar labiau išryškėja. Dėlto, socialiai priimtų normų kontekste gali būti mažiau išsakomas pagalbos poreikis. Atitinkamai, vertinant mažesnę poreikį pasireiškia ir mažesnio finansavimo bei paslaugų spektro įvairovės problematika.

Įvardindami kitus su paslaugų gavėju susijusius aspektus specialistai teigė, jog vyrai apskritai stokoja atvirumo pagalbai. Dažnai vyrų situacijos matymas būna ribotas, būdingas tunelinis mąstymas. Vyrai laikosi požiūrio, jog kalbėti apie savo išgyvenimus yra nepriimtina, jaučiama gėda, todėl siekiama su sunkumais susitvarkyti savarankiškai. Su paslaugų gavėjais susijusiai problematikai būdinga ir tai, jog sunkumus patiriančių paslaugų gavėjų amžius jaunėja. Dėlto labai svarbus savalaikis pagalbos teikimas. Kita vertus, jauni žmonės nebūtinai žino kur kreiptis pagalbos, jiems gali būti reikalingas tėvų palydėjimas ar specialistai ne visuomet gali būti pakankamai kompetentingi dirbti su jauno amžiaus paslaugų gavėjais.

Nepakankamus pagalbos paslaugų gavėjams resursus gali sąlygoti ir su pačiu specialistu susiję aspektai. Dažnai tai yra finansiniai bei laiko veiksniai, kada pagalba reikalauja laiko, pastangų, tačiau ne visuose centruose būdingas vienodas finansavimas ir su juo susiję pagalbos teikimo galimybės. Specialistui gali tekti ieškoti papildomo darbo pragyvenimui, todėl pagalbai skiriamas laikas atsiliepia asmeninei gerovei.

Apibendrinant šiuos rezultatus matyti, jog vyrams teikiamos pagalbos procesas yra labai dinamiškas, reikalaujantis įvairių resursų. Dėlto įvardinus būdingas problemas tyrimo dalyvių prašyta pasvarstyti apie tai, jo reikėtų vyrams teikiamų paslaugų tobulinimui.

20 lentelėje pateikti tyrimo rezultatai apklausus socialinius darbuotojus leidžia įgyvendinti *trečiąjį* darbo uždavinį.

20 lentelė. Teikiamų paslaugų kokybę įgyvendinti, palengvinti, pagerinti padedančios priemonės

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
Paslaugų teikimui ir jų kokybės gerinimui svarbios priemonės	Vyrą įgalinantis bent jau dalinis mokėjimas už paslaugas	<...> vyrai į jas žiūri labai skeptiškai ir nelabai tiki, kad nemokamos paslaugos gali būti kokybiškos <...> bet ir įsigalintų save už tas paslaugas susimokėti, gaudami specialistus... D4.
	Resocializacija patekus į įkalinimo įstaigą	<...> kad nuo pat pirmos dienos prasidėtų resocializacijos arba socializacijos procesas... D1.
	Išorės palaikymas	Sustiprino tai, kad mes jau dabar gauname informaciją visai kitu kampu ne vien tik per save, bet ir per pačią įkalinimo įstaigą D1.
	Paslaugos šeimai	<...> pradėjome dalyvauti vaikų teisių posėdžiuose, kuriuose pamatėm, kaip nekonstruktyviai yra vedamas dialogas <...> registruojame moteris, kurios ateina konsultuotis dėl santykio, kaip vesti santykius arba atnaujinti ar pagerinti santykius su vyru! <...> kviečiam pirmajai konsultacijai Jus ir jums papasakosim, kaip reiktų tą žinutę vyrų nunešti D1; <...> svarbus kompleksiskumas, kad ne tikai suteikti pagalbą vyrui, kuris kreipiasi, bet suteikti pagalbą ir jo artimiesiems, tai yra jo šeimai D4.
	Informacijos plėtra	<...> galime suteikti pagalbą vienu metu ir vyrui, ir jo, pavyzdžiui, sugyventinei žmonai arba vaikams <...> Šiuo metu galvojame, kaip informuoti vyrų aplinką apie tokią galimybę... D4.
	Mokymų plėtra	Šita dalis „pagimdė“ mokymus socialiniams darbuotojams, kaip reikia įvykio metu vesti dialogą D1.
	Lyčių lygybės akcentavimas	Negalima taip priešinti lyčių, nes kuo mes labai atskiriam, tuo labiau priešinam D1.
	Tolerancijos didinimo ir motyvacijos skatinimo svarba	Nemenkinkite kity, nemenkinkite, nes dažnai mes dėl savo kažkokių tai padarytų darbų susireikšminame, pabrėžiu., kad padarytų ne daromų, o po padarytų.<...> Palikim padarytus darbus praeičiai dirbkim šiandienos darbus, tada ir atsiranda daug įdomių dalykų D1

Kategorija	Subkategorija	Pagrindžiantys teiginiai
	Pagalbos vyrams centrų asociacijos veiklos stiprinimas	<...> asociacija tikrai sustiprintų mus dirbančius pagalbos vyrams srityje per bendras supervizijas, intervizijas, bendradarbiavimą D1; <...> aš irgi sumokėjau ir nario mokesį. Čia praeitais, užpraeitais metais berods, bet kad nu nelabai ten veiksmo yra D2.
	Supervizijos, intervizijos	<...> bendras supervizijas, intervizijas, bendradarbiavimą D1; <...> intervizuojusi su juo dažnai D2.
Paslaugų teikimui ir jų kokybės gerinimui svarbios priemonės	Reabilitacijos centro, kompleksinės pagalbos svarba	<...> norėčiau padaryti reabilitacijos centrą <...> surinkti komandą – psichologai, psichoterapeutai, socialiniai darbuotojai, teisininkai D2.
	Paslaugų plėtra mažesniuose regionuose	Žinote, aš gyvenu <...> galima sakyti provincijoje <...> Čia vyrai didesnę gėdą jaučia pripažinti nesėkmę kažkokį tai baimę, kad ir ta pačia meile <...> D2
	Paslaugų prieinamumo didinimas	Vakar turėjau keturiolikmetį klientą, kuris pilnai pripažįsta priklausomybę nuo narkotikų. Praeitą savaitę 17 metų tą pačią savaitę ir 15 metų dar vienas penkiolikmetis. <...> tikro tai didinti paslaugų prieinamumą. <...> Įsivaizduok, kaip mes galim padėt žmogui, jeigu tokios eilės? specialistų trūkumas <...> dar trūksta, tai medicininės pagalbos paaugliams D2; <...> labai norėčiau išplėsti mūsų specialistų sąrašą <...> Kad ne tik apsiribotume socialiniais darbuotojais arba psichologais, psichoterapeutais ir teisininkais, bet turėtume komandoje ir sielovadininką ir sveikos gyvensenos specialistą, koučerius, mentorius. Turėtume mediatorių ir kitų profesijų atstovus, taipogi dirbančių su jaunimu komandos narius D4.
	Finansavimas	Kiek gali žmogus savanoriškai dirbti? Parašai projektą, turi numatęs veiklų... <...> na tai pasirodo, kad nereikia. <...> Iš savo lėšų žmonėms brangu... <...> tiesiog savo laiką skiriu ir viskas. Kiek tai gali tęstis? D3.

Igyvendinant trečiąjį darbo uždavinį paskutiniu juo klausimu surinkti rezultatai leido išskirti platų veiklos tobulinimo kryptių spektrą. Matyti, jog paslaugų teikimui ir jų tobulinimui svarbūs finansiniai aspektai bei išorės palaikymas – pačių įstaigų, projektų finansavimas, leidžiantis didinti

paslaugų prieinamumą, plėtrą mažesniuose regionuose. Taip pat finansinį aspektą galima sieti su mokamu ar daliniu paslaugų teikimu, specialistų darbo apmokėjimu.

Kita veiklos tobulinimo kryptis galėtų būti susijusi su bendradarbiavimu bei platesnės vyro aplinkos įtraukimu. Specialistai minėjo, jog labai svarbus pagalbos kompleksiskumas – paslaugos šeimai, resocializacija patekus į įkalinimo įstaigą, reabilitacijos centro pagalba. Tai rodo, jog labai svarbi informacijos sklaida, švietimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

Kad to būtų siekiama efektyviai, svarbu atsižvelgti ir į pagalbą teikiančių specialistų tobulinimą. Tyrimo dalyviai minėjo, jog labai svarbus švietimas lyčių lygybės, tolerancijos klausimais, specialistams rengiami mokymai, intervizių, supervizių galimybės, priklausymas Pagalbos vyrams centrų asociacijai.

Apibendrinant tobulintinas kryptis galima daryti išvadą, jog orientuojantis į organizacinius veiksmus, bendradarbiavimą, išorės pagalbą svarbu atsižvelgti ir į pačių specialistų gerovę, nes būtent nuo jos priklauso ir pagalbos teikėjų motyvacija, įsitraukimas, patirties bei informacijos apie paslaugas, organizaciją sklaida.

3.3. Tyrimo rezultatų aptarimas

Netektis neišvengiamai paliečia skirtingas gyvenimo sritis. Deja, dažnai su ja susiję išgyvenimai neigiami ar priimami lyg nepageidaujami (Polukordienė, 2008; Kubler-Ross, 2001; Šedienė ir Baniienė, 2005; Walsh, 2020 ir kt.). Nepaisant to, išgyvenamos patirtys nesumažėja. Būtent dėlto šiame darbe siekta didesnę dėmesį paskirti vyrų išgyvenamų netekčių analizei.

Išanalizavus vyrų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomones apie netekties patirtis, galima patvirtinti teorines įžvalgas, jog netekties sąvoka apima platų netekčių spektrą. Žvelgiant siaurąja prasme patvirtinta, jog vyrai išgyveno artimųjų netektis dėl mirties. Žvelgiant plačiau, netekties patirtys apėmė ir santykių, asmeninio identiteto, sveikatos, darbo, socialinio statuso sritis (Polukordienė, 2008; Wang et al., 2022). Tyrimo rezultatai taip pat patvirtino, jog netektys vyrams sukėlė daugybę įvairių išgyvenimų, pasekmių, kuriuos apibendrintai galima talpinti į Kubler-Ross (2001) pateiktus gedėjimo etapų ypatumus. Akcentuoti galima ir tai, jog vyrų išgyvenimų ypatumams buvo reikšmingas socialinių, visuomeninių normų suvokimas. Vyrai įvardino, jog susitaikymo su netektimi procese labai pritrūksta palaikymo, socialinių garantijų, sveikatos atgavimui, savijautos gerinimui skirto laiko. Dėlto vyrai jaučiasi dar prasčiau jaučiant spaudimą įrodinėjant tai, jog jų būsena nėra pakankamai gera grįžti į darbą ar palaikyti įprastą socialinį gyvenimą. Iš to galima spręsti, jog vyriškos lyties atžvilgiu gajūs stereotipai, išreiškiantys stipraus, nepažeidžiamo vyro įvaizdį (Mačėnaitė ir Požėrienė, 2020; Oliffe et al., 2020).

Teorinėje analizėje išskirta, jog dažnai vyrai pagalbos kreiptis nėra linkę tai siedami su pažeidžiamumu, silpnumu (Oliffe et al., 2020). Šiame tyrime apklausti vyrai nebuvo linkę to akcentuoti

– priešingai, įvardinta, jog pagalbos siekė patys ar ją priėmė gavus pasiūlymą. Taigi kuo daugiau vyrai turi informacijos, patirties bendraujant su pagalbos teikėjais, kitais pagalbos galimybėmis pasinaudojusiais žmonėmis, tuo labiau ieškoti pagalbos pasiryžta ir patys. Pagalbos gavimą tokiu atveju vyrai gali geriau įvertinti išvelgiant galimas naudas, o ne tik vadovaujantis priimtais stereotipais. Šio tyrimo rezultatai taip pat patvirtino, jog pagalbą, jos efektyvumą vyrai vertino pozityviai. Nebūtinai procesas vertintas kaip lengvas, greitai atliepiantis turimus poreikius ar lūkesčius, tačiau jis suvoktas kaip praturtinantis ir skatinantis ieškoti naujų resursų po išgyventos netekties, krizės. Procese labai išryškėjo santykio svarba. Santykis gali būti įvairus – su savimi, kitais vyrais, specialistais, tačiau būtent santykyje vyrai galėjo pamatyti save, savo sunkumus, jų sprendimą iš kitos perspektyvos. Taigi šie rezultatai patvirtina Oliffe ir kolegų (2020) išvalgas apie tai, jog bendravimas, santykio kūrimas svarbus vertinant pozityvius psichikos sveikatos aspektus, reikšmingus ne tik vyrų savijautai, tačiau ir naujų elgesio būdų paieškoms. Dalijimasis patirtimi padeda sumažinti jos išskirtinumą, todėl „normalumo“ išgyvenimas padeda grįžti į įprastą gyvenimo ritmą. Lygiavertiškumu grįstame santykyje netektį patiriančio vyro emocijos validuojamos, kas skatina savęs priėmimą, stiprybių, asmeninių jėgų išvelgimą (Neimeyer, 2020; Polukordienė, 2008; Walsh, 2020).

Išanalizavus socialinių darbuotojų nuomones išsiaiškinta, jog pagalbos procesui būdingas vyrų poreikius ir jų atliepimo galimybes perteikiantis etapiškumas. Pasak specialistų, bendraujant su vyrais itin išryškėja emocinių poreikių patenkinimo svarba. Dėlto, didelė reikšmė skirta bendruomeniškumą palaikančioms veikloms. Santykyje sudėliojama vyro gyvenimo istorija, autentiškas jos išgyvenimas. Jausdamas aplinkinių reakciją pats vyras, pasak specialistų ima stiprėti, ieškoti galimų situacijos sprendimo būdų. Taigi vien jausmas, jog esi išklausomas, įtraukiamas į sprendimų priėmimą prisideda prie pozityvių pokyčių įveikiant netektis (Rae ir Rees, 2015). Kita vertus, čia galima išskirti ir socialinio darbuotojo kompetencijų svarbą. Kaip buvo minėta, netekčių spektras yra labai platus, todėl kiekvieno vyro patirtis yra labai unikali bei reikalaujanti daugybės kompetencijų. Dėlto bendros veiklos efektyvumą galima suprasti kaip asmeninių, profesinių kompetencijų visumą, panaudojamą dirbant tiesiogiai su paslaugų gavėju, vykdant prevencinį, intervencinį bei postvencinį darbą, komunikuojant su skirtingais specialistais bei institucijomis (Dobilienė, 2009; Liobikienė, 2016). Žvelgiant į kontekstinius veiksnius, paminėtina ir tai, jog sociokultūrinių normų, su vyriška siejamų vaidmenų svarba paslaugų teikime reiškesi per užmokestį. Socialiniai darbuotojai akcentavo, jog mokėjimas už paslaugas labai įgalina vyrą, suteikia jam daugiau pasitikėjimo, motyvuoja siekti pokyčio ir atsakingai vertinti specialistų dedamas pastangas. Aptariant pristatytus rezultatus verta išskirti ir specialistų paminėtas problemas dirbant su netektį išgyvenančiais vyrais. Išsakyta, jog nors paslaugų gavėjų, patiriančių įvairius sunkumus, amžius jaunėja, tačiau vyrai dar stokoja atvirumo galimai pagalbai. Tai dar labiau išryškėja atsižvelgiant į geografinę padėtį, mažesniuose miesteliuose stipriau pasireiškiančių stereotipų svarbą. Gal būtent dėlto minėta vyriško personalo reikšmė – manoma, jog pokalbis su tos pačios lyties

asmeniniu vyru galėtų padėti labiau atsiskleisti, priimti kito vyro patirtį, įžvalgas. Taigi galima patvirtinti, jog bendrystės, panašumų atradimas yra svarbi pagalbos vyrams dalis. Tai dera su Dominelli ir kt. (2011) įžvalgomis apie tai, jog daugeliu atvejų pagalbos teikėjais yra moterys. Tačiau būtent lyties faktorių vyrai sieja su nepakankamu jų poreikių atliepimu. Dažnai patys turėdami su lytimi susijusių stereotipų, vyrai moterį mato kaip silpnesnę, menkesnę ir dėl to negalinčią padėti (Baum, 2016; Brown et al., 2009). Atitinkamai patys specialistai dažnai tai interpretuoja kaip uždarumą, motyvacijos stoką. Vertinant šiuos rezultatus teorinės analizės kontekste galima paminėti ir Kerry bei kt. (2019) įžvalgas. Pasak autorių, pagalbos trūkumas nėra esminiu aspektu. Dažniau kalbama ne apie pagalbos vyrams stoką, tačiau apie jų pačių stereotipus ieškoti „vyriškų“ problemų sprendimo būdų. Būtent tai, galima manyti ir atspindi skirtingos problematikos augimą jaunimo tarpe.

Galima išanalizavus psichosocialinės pagalbos tobulinimo kryptis apklausiant vyrus išskirti, jog norint didinti paslaugų populiarumą, labai svarbi informacijos sklaida. Apklausti vyrai įvardijo, jog pagalbos jiems kreiptis padėjo jų pačių turėta savanoriavimo patirtis. Dėlto, jie įvardijo, jog savanoriavimo galimybių sudarymas yra svarbi psichosocialinės pagalbos kryptis. Iš to galima spręsti, jog vyrai patys per santykį su kitais atrado asmeninės naudos, kurią nori tęsti. Taip pat galima daryti prielaidą, jog tokia patirtis padėjo vyrams ugdyti sąmoningumą, kurį jie gali ir nori perduoti kitiems vyrams. Tai sietina su sociokultūrinių normų aiškinimu, noru siekti tikrosios vertės, prasmės, o ne asmeninių poreikių neatitinkančių standartų. Sociokultūrinių normų bei standartų svarbos išskyrime išryškėjo ir tai, jog vyrai minėjo dėmesio transgeneracinėms traumoms skyrimą. Šio aspekto įvardijimas leidžia manyti, jog išaugęs vyrų sąmoningumas yra reikšmingas jų santykiui su savo pačių vaikais ir noru, motyvacija prisidėti prie jaunesnės kartos gerovės. Tai neatsietina ir nuo pagalbos ne tik netektį išgyvenančiam vyru, tačiau ir visai jo šeimai skyrimo. Kaip buvo minėta, netektis paveikė įvairias gyvenimo sritis, kartais pasireiškę sveikatos pokyčiai palietė ir santykius šeimoje. Dėlto siekiant kompleksinės pagalbos, svarbus švietimas netekties, su ja susijusių patirčių, naujų įgūdžių bei kitų reikšmingų temų atžvilgiu.

Socialinių darbuotojų požiūriu taip pat išskirti, jog psichosocialinių paslaugų tobulinimui svarbi informacijos sklaida, švietimas, paslaugų kompleksiskumas, vyrus įgalinantis bent dalinis mokėjimas už paslaugas. Taip pat minėta ankstyvos pagalbos, resocializacijos svarba grįžus iš įkalinimo įstaigos, mokymų, supervizijų, intervizių darbuotojams plėtra, specialistų darbo apmokėjimui bei paslaugų teikimui reikšmingo finansavimo didinimas bei, apskritai, Pagalbos vyrams centrų asociacijos veiklos stiprinimas. Taigi galima teigti, jog specialistai išskyrė jiems patiems, paslaugų gavėjams bei bendrai organizacijai svarbius aspektus. Jie glaudžiai susiję, nes organizacijos funkcionavimui svarbus kontekstas, moralinis, finansinis palaikymas. Galimybių sudarymas padeda stiprinti specialistų kompetencijas, paslaugų prieinamumą, pačių darbuotojų pasitenkinimą darbu, darbo užmokesčiu. Visa tai atsiliepa paslaugų gavėjams, vertinantiems tiek paslaugų spektrą, tiek jų teikimo kokybę. Tai

patvirtina Dobilienės (2009) išvalgas, jog pagalbos efektyvumas neatsiejamas nuo skirtingų veiksmų bei jų visumos. Norint siekti visapusiškai sėkmingo organizacijų funkcionavimo, svarbu atsižvelgti į socialinio darbuotojo kompetencijas, pasirenkamus darbo metodus bei platesnį, socialinį, kultūrinį, institucinį, politinį kontekstą.

Apibendrinant atliktą tyrimą galima teigti, jog pateikti, analizuoti rezultatai papildo negausius duomenis nagrinėta tema moksliniu aspektu. Tai padaryti leido pasirinktas tyrimo dizainas, kada pusiau struktūruoto interviu metu užduoti papildomi klausimai suteikė galimybę patikslinti, pagilinti, praplėsti informaciją. Tiriamųjų atvirumui dalinantis patirtimis taip pat svarbu buvo tai, kad tyrimo dalyviai apklausti jiems pažįstamoje aplinkoje, kurioje lankosi ne pirmą kartą, kas kūrė saugumo jausmą. Taip pat tyrėja, teikia socialines paslaugas apklaustiesiems, todėl yra sukūrusi santykį su jais. Atsižvelgiant į tai, darbo rezultatai bus pritaikomi, panaudojami tobulinant Klaipėdos apskrities pagalbos vyrams centro veiklą.

IŠVADOS

1. Išanalizuotos netektis patiriančių vyrų patirtys iš jų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų perspektyvos.
 - 1.1. Vyrus pagalbos kreiptis paskatinusiomis priežastimis buvo iš anksčiau jaučiamas poreikis, pažintis su specialistais, saugios erdvės patyrimas. Detaliau įvardindami netekties patirtis vyrai atskleidė, jog tai buvo artimųjų ar jų sveikatos netektis, skyrybos, santykių, sveikatos, socialinio statuso pokyčiai, bedarbystė bei augintinio praradimas. Šios patirtys sietos su fizinės, psichinės sveikatos, elgesio pokyčiais, kuriuos vyrai vertino atsižvelgdami į visuomenėje priimtus standartus, socialines normas bei artimiausioje aplinkoje jaučiamą palaikymą ar jo trūkumą.
 - 1.2. Apklausti socialiniai darbuotojai nurodė, jog vyrų kreipimosi dėl pagalbos motyvai būna įvairūs, tačiau ieškant patiriamų sunkumų priežasčių, dažnai atsiskleidžia netekties ir jos išgyvenimo temos. Vyrų išgyvenamų netekčių spektras apima su darbine veikla, socialine padėtimi, sveikata, artimojo, buvusio santykio, asmeninio identiteto pokyčiais susijusias netektis.
2. Išanalizuotos netektis patiriančių vyrų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomonės apie vyrams teikiamos pagalbos ypatumus.
 - 2.1. Netektys išgyvenantys vyrai nurodė, jog pagalbos ieškoti pradėjo jausdami asmeninį poreikį, turėdami ankstesnės savanoriavimo patirties. Tai paskatino dar labiau siekti skirtingų specialistų, artimiausios aplinkos pagalbos. Vertindami asmeninės savijautos pokyčius psichosocialinės pagalbos gavimo procese vyrai akcentavo visuomeninių normų, socialinių standartų reikšmę, siekį jiems atitikti. Dėlto pripažinta, jog netekties išgyvenimui ir tolimesnio gyvenimo kūrimui reikia gedėjimui skirto laiko. Atsižvelgiant į tai, pokyčius pagalbos procese vyrai vertino dar kaip pereinamąjį laikotarpį, kuriame vis labiau prisiimant atsakomybę už savo gyvenimą, išskiriant prioritetus, kuriant santykius su aplinkiniais, gaunant daugiau pozityvaus grįžtamojo ryšio įvardijamos ir procese išžvelgiamos naudos. Dėl to gaunamos pagalbos efektyvumas vienareikšmiškai vertintas pozityviai. Naudodamiesi finansiškai prieinamomis paslaugomis, gaudami kompleksinę pagalbą, jausdami susietumą su kitais jausmas, bendruomeniškumą, vyrai įvardino jaučiamą palengvėjimą, psichologinės būsenos pokyčius, padidėjusį atvirumą, naujų veiklų atsiradimą bei mėgavimąsi jomis.
 - 2.2. Vyrams teikiamos pagalbos procesas pradedamas situacijos pažinimu, tęsiamas atliekant nuodugnesnį įvertinimą bei nukreipiant pas reikiamus specialistus. Šiame procese išryškėja įvairūs vyrų poreikiai, tačiau daugeliu atvejų jie nukreipti į išklausymą, priėmimą saugioje aplinkoje, informacijos suteikimą, pagalbą sprendžiant problemą bei bendruomeniškumo siekimą. Santykio su specialistais ar kitais vyrais kūrime vyrams suteikiama galimybė jausti

priėmimà, patvirtinimà apie asmeninę vertę. Į situacijas lanksčiai reaguojantys socialiniai darbuotojai padeda atsiskleisti vyrų autentiškumui, sudaro sąlygas emocinei ventiliacijai bei grįžtamojo ryšio mainams. Paslaugų gavėjo – specialisto santykių, dalijimosi patirtimis metu didinamas paslaugų gavėjų įsitraukimas bei mažinamas asmeninės patirties specifiškumo, išskirtinumo vertinimas. Tai dar labiau prisideda prie gyvenimo istorijos pažinimo, orientacijos į problemos sprendimą bei saugios, pokyčiui palankios aplinkos kūrimo. Taip pat pagalbos teikime pasiteisinančiomis priemonėmis socialiniai darbuotojai įvardino vyrus įgalinantį mokėjimą už paslaugas, patirties sklaidą dalinantys rekomendacijomis, patirtimi ar savanoriaujant, dalyvaujant mokymuose. Tai rodo, jog pagalbos efektyvumą didina individualių bei grupinių metodų derinimas. Svarstydami apie darbo su netektis patiriančiais vyrais sėkmės ar nesėkmės istorijas, socialiniai darbuotojai įvardino, jog prie nesėkmių galima priskirti paslaugų gavėjo motyvacijos, pasirengimo bei specialisto turimos informacijos stokà, kas bendrai vertinta kaip prarasti resursai. Sėkmes specialistai apibūdino įvardindami pozityvių paslaugų gavėjo pokyčių bei pozityviai vertinamų paslaugų aspektus. Privalumų bei sunkumų analizė leido išskirti ir probleminius proceso aspektus. Juos apklausti socialiniai darbuotojai siejo su: 1) paslaugų gavėjų – atvirumo pagalbai stoka, ankstyvėjančia problemų pradžia bei ne savalaikiu kreipimusi dėl sunkumų; 2) pačiu pagalbà teikiančiu specialistu – asmeniniais gyvenimo pokyčiais bei darbo – šeimos suderinamumu; 3) paslaugų teikimo procesu - vyriško personalo, finansavimo stoka, uždaru mažuose regionuose bei gajomis visuomenės normomis lyties aspektu.

3. Išskirtos netektį išgyvenančių vyrų ir jiems pagalbà teikiančių socialinių darbuotojų psichosocialinės pagalbos tobulinimo kryptys.

3.1. Apklausti vyrai pozityviai vertino paslaugų pasirinkimo laisvę, individualių bei grupinių metodų taikymà, dalijimąsi patirtimis. Tobulintinomis psichosocialinės pagalbos teikimo kryptimis galėtų būti: 1) informacijos apie pagalbà ir vyrų patirtis sklaida; 2) savanorystės galimybių didinimas; 3) sąmoningumo sociokultūrinių normų, su lytimi siejamų stereotipų atžvilgiu didinimas; 4) didesnis dėmesio skyrimas transgeneracinėms traumoms, iš kartos į kartà perduodamoms patirtims; 5) šeimos įtraukimas į pagalbos vyrui teikimą, pagalbos šeimai galimybių plėtrà; 6) pagalba specifiniais klausimais, pvz. integracijos į darbo rinkà, sveikatos atgavimo aspektais.

3.2. Socialiniai darbuotojai nurodė šias vyrams teikiamų paslaugų tobulinimo kryptis – 1) vyrus įgalinantį bent dalinį mokėjimą už paslaugas; 2) ankstyvos pagalbos, resocializacijos svarbà patekus į įkalinimo įstaigà; 3) informacijos apie paslaugas sklaidà 4) kompleksinių paslaugų gavėjui ir jo šeimai plėtrà; 5) mokymų, supervizijų, intrevizijų darbuotojams plėtrà; 6) lyčių lygybės akcentavimo bei paslaugų gavėjų tolerancijos ir motyvacijos skatinimą; 7) Pagalbos

vyrams centrų asociacijos veiklos stiprinimą; 8) paslaugų prieinamumo amžiaus ir gyvenamosios vietos atžvilgiu didinimą; 9) specialistų darbo apmokėjimui bei paslaugų teikimui reikšmingo finansavimo didinimą.

REKOMENDACIJOS

Lietuvoje veikiančioms pagalbos vyrams organizacijoms:

1. Skatinti pagalbos vyrams iniciatyvas ir su jomis susijusią informacijos sklaidą.
2. Pagalbos procesą organizuoti atsižvelgiant į ankstyvėjančią problemų pradžią bei amžiaus tarpsnio ypatumus.
3. Didinti paslaugų prieinamumą geografiniu požiūriu, sudaryti paslaugų teikimo nuotoliu galimybes.
4. Didinti vyriško personalo vyrų krizių centruose skaičių, pačius vyrus įgalinti įsitraukti į pagalbos teikimą suteikiant savanoriavimo galimybes.
5. Didinti kompleksinių paslaugų krizę išgyvenančiam vyrui ir jo šeimai teikimą.
6. Vykdyti švietimą skirtingomis, vyrams aktualioms temoms.
7. Specialistams sudaryti asmeninių bei profesinių kompetencijų tobulinimo galimybes.
8. Įpareigoti vyrus mokėti už paslaugas.
9. Bendradarbiauti su organizacijomis, dirbančiomis lyčių lygybės, tolerancijos didinimo klausimais.
10. Inicijuoti Pagalbos vyrams centrų asociacijos veiklos stiprinimą.

Lietuvos vyrų asociacijai apjungiančiai pagalbos vyrams ar vyrų krizių centrus:

11. Vyrų netekties patirtis ateityje svarbu tirti derinant kiekybinio bei kokybinio tyrimo dizainus, atliekant tęstinius tyrimus, orientuojantis į specifines sritis, konkrečias netektis patyrusių vyrų patirtis.
12. Vyrų krizių centrus skatinti įsitraukti į mokslinių tyrimų vykdymą, vykdyti informacijos sklaidą apie galimybes dalyvauti tyrimuose ir prisidėti prie pagalbos vyrams tobulinimo siekimo.
13. Kurti mokslu grįstus vyrų poreikius ir motyvaciją keistis įvertinti įgalinančius instrumentus, leidžiančius atsižvelgti į pagalbos poreikį efektyviau paskirstant pagalbos priemones, resursus.

LITERATŪRA

1. Alexis, O., & Worsley, A. J. (2023). Black men's experiences of support following treatment for prostate cancer in England: A qualitative study. *European Journal of Oncology Nursing*, *62*, 1-6.
2. Baum, N. (2016). The Unheard Gender: The Neglect of Men as Social Work Clients. *British Journal of Social Work*, *46*, 1463–1471.
3. Barker, R. L. (2014). *The Social Work Dictionary*, 6th Edition. NASW Press
4. Bitinas, B., Rupšienė, L., & Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija.
5. Bjørlykhaug, K. I., Karlsson, B., Hesook, S. K., & Kleppe, L. C. (2022). Social support and recovery from mental health problems: a scoping review. *Nordic Social Work Research*, *12* (5), 666-697.
6. Bratt, A. S., Stenström, U., & Rennemark, M. (2017). Effects on life satisfaction of older adults after child and spouse bereavement. *Aging & Mental Health*, *21* (6), 602-608.
7. Brown, L., Callahan, M., Strega, S., Walmsley, C., & Dominelli, L. (2009). Manufacturing ghost fathers: The paradox of father presence and absence in child welfare. *Child & Family Social Work*, *14* (1), 25–34.
8. Canetto, S. S. (2017). Suicide: why are older men so vulnerable. *Men Masculinities*, *20* (1), 49–70.
9. Dobilienė, G. (2009). *Socialinio darbo su socialinės rizikos grupės šeimomis organizavimas kaimiškoje vietovėje* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
10. Dominelli, L., Strega, S., Walmsley, C., Callahan, M., & Brown, L. (2011). Here's my story: Fathers of "looked after" children recount their experiences in the Canadian child welfare system. *British Journal of Social Work*, *41*(2), 351–67.
11. Ferlatte, O., Handlovsky, I., Ridge, D., Chanady, T., Knight, R., & Oliffe, J. L. (2022). Understanding stigma and suicidality among gay men living with HIV: A photo voice project. *SSM - Qualitative Research in Health*, *2*, 1-10.
12. Giblin, P. (2013) Building a New Life: A Pastoral Counselor's Response. *Journal of Health Care Chaplaincy*, *19*(3), 112-119.
13. Gilbar, O., Dekel, R., Spector-Mersel, G., & Levi, O. (2018). The Crisis in Achieving a Sense of Manhood Among Israeli Veterans Who Suffer From Posttraumatic Stress Symptoms. *Psychology of Men & Masculinity*, 1-12.
14. Gončiarova, N. ir Ivanauskienė, V. (2013). Benamių vyrų patirtys: atvejai iš nakvynės namų. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, *12* (2), 65-90.

15. Harris, E. A., & Griffiths, S. (2023). The differential effects of state and trait masculinity and femininity on body satisfaction among sexual minority men. *Body Image, 45*, 34–45.
16. Hoff, L. A. (2001). *People in Crisis: Understanding and Helping*. Menlo Park, CA: Addison Wesley.
17. Hoy, S. (2012). Beyond men behaving badly: a meta-ethnography of men's perspectives on psychological distress and help seeking. *Int. J. Men's Health, 11* (3), 202-226.
18. Kazlauskienė, A. (2019). *Benamių asmenų gyvenimo būdo pokyčių prielaidos*. Magistro tezės, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
19. Kerry, J., Martin, R., Sam, M., & Alison, D. (2019). New understandings of fathers' experiences of grief and loss following stillbirth and neonatal death: a scoping review. *Midwifery, 79*, 1-35.
20. Kersting A., & Wagner, B. (2012). Complicated grief after perinatal loss. *Dialogues in Clinical Neuroscience, 14* (2), 187-194.
21. Kiaunytė, A. ir Žadeikytė, R. (2017). Socialinis darbas su asmeniu, išgyvenančiu onkologinę ligą kaip gyvenimo krizę: nuo neigimo vilties link. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai, 19* (1), 161-182.
22. King, M., Lodwick, R., Jones, R., Whitaker, H., & Petersen, I. (2017) Death following partner bereavement: A self-controlled case series analysis. *PLoS ONE, 12* (3), 1-10.
23. Kondratavičienė, V. (2022). *Socialinio darbuotojo psichosocialinė pagalba šeimai susirgus vaikui onkologine liga* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
24. Kubler-Ross, E. (2001). *Apie mirtį ir mirimą*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
25. Lee, H. J., Lee, S. G., Chun, S. Y., & Park, E. C. (2017). Sex differences in depressive effects of experiencing spousal bereavement. *Geriatr Gerontol Int, 17*, 322–329.
26. Liobikienė, T. N. (2016). *Krizių intervencija socialinio darbo praktikoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
27. LR socialinių paslaugų įstatymas. *Žin.*, 2006, Nr. 17-589.
28. Meekes, J., & Hassink, W. H. J. (2022). Gender differences in job flexibility: Commutes and working hours after job loss. *Journal of Urban Economics, 129*, 1-15.
29. Mačėnaitė, O. ir Požėrienė, J. (2020). Atskirtį patiriančių vyrų socialinių įgūdžių ugdymas ir įtraukties didinimas socialinių pokyčių grupėje. *Pedagogika, 140* (4), 94-115.
30. Monin, J., & Schulz, R. (2009). Interpersonal Effects of Suffering in Older Adult Caregiving Relationships. *Psychol Aging, 24*, 681–695.
31. Mulhall, S. (2014). (Re) Constructing Career Strategies After Experiencing Involuntary Job Loss. *Journal of Change Management, 14* (4), 453-474.
32. Neimeyer, R. A. (2020). Loss and the Quest for Meaning and Growth. *AI Practitioner, 22* (2), 1-12.

33. Obst, K. L., & Due, C. (2019). Australian men's experiences of support following pregnancy loss: A qualitative study. *Midwifery*, *70*, 1–6.
34. Obst, K. L., & Due, C. (2021). Men's grief and support following pregnancy loss: A qualitative investigation of service providers' perspectives. *Death Studies*, *45* (10), 772-780.
35. Oliffe, J. L., Broomc, A., Rossnagela, E., Kellya, M. T., Afflecka, W., & Rice, S. M. (2020). Help-seeking prior to male suicide: Bereaved men perspectives. *Social Science & Medicine*, *261*, 1-9.
36. Oliffe, J. L., Ogrodniczuk, J. S., Bottorff, J. L., Johnson, J. L., & Hoyak, K. (2012). You feel like you can't live anymore: Suicide from the perspectives of Canadian men who experience depression. *Soc. Sci. Med.* *74* (4), 506–514.
37. Omerov, P., Craftman, A. G., Mattsson, E., & Klarare, A. (2020). Homeless persons' experiences of health- and social care: A systematic integrative review. *Health Soc Care Community*, *28*, 1–11.
38. Polukordienė, K. O. (2008). *Netekčių psichologija*. Panevėžys: UAB „Panevėžio spaustuvė“.
39. Pusiaukelis. Narkomanų reabilitacijos centras (2010). Socialinio darbo metodika darbui su asmenimis, sergančiais priklausomybėmis nuo psichoaktyvių medžiagų ligomis. Vilnius.
40. Rae, B. E., & Rees, S. (2015). The perceptions of homeless people regarding their healthcare needs and experiences of receiving health care. *Journal of Advanced Nursing*, *71* (9), 2096–2107.
41. Riley, S. G., Pettus, K. I., & Abel, J. (2018). The buddy group – peer support for the bereaved. *London Journal of Primary Care*, *10* (3), 68-70.
42. Robb, M. & Ruxton, S. (2018). Young men and gender identity. In H. Montgomery and M. Robb (Ed.), *Children and young people's worlds* (p. 141-156). Bristol: Policy Press.
43. Roberts, A. R. (2005). *Crisis Intervention Handbook*. Oxford: Oxford University Press.
44. Romney, J., Fife, S. T., Sanders, D., & Behrens, S. (2021). Treatment of Couples Experiencing Pregnancy Loss: Reauthoring Loss from a Narrative Perspective. *International Journal of Systemic Therapy*, *32* (2), 134-152.
45. Roon-Cassini, T. A., Aubin. E., Valvano, A., Hastings, J., & Horn, P. (2009). Psychological Well-Being After Spinal Cord Injury: Perception of Loss and Meaning Making. *Rehabilitation Psychology*, *54* (3), 306–314.
46. Samsøe, G., Bruvo, M., & Gerberg, L. (2022). The quality of life of men one year after radiotherapy for head and neck cancer: The fine details of experience matter. *Radiography*, *28*, 654-659.

47. Socialinio darbo profesijos terminų žodynas (2016). https://dspace.kaunokolegija.lt/bitstream/handle/123456789/110/Socialinio%20darbo%20profesijos%20terminu%20zodynas_1109.pdf?sequence=1
48. Seidler, Z. E., Dawes, A. J., Rice, S. M., Oliffe, J. L., & Dhillon, H. M., 2016. The role of masculinity in men's help-seeking for depression: a systematic review. *Clin. Psychol. Rev.*, 49, 106–118.
49. Stahl, S. T., Arnold, A. M., Chen, J. Y., Anderson, S., & Schulz, R. (2016). Mortality After Bereavement: The Role of Cardiovascular Disease and Depression. *Psychosom Med*, 78 (6), 697–703.
50. Šedienė, P. ir Baniienė, G. (2005). Pakartotinės netekties išgyvenimo procesų analizė. *Socialinis darbas*, 4 (1), 55-65.
51. Švedaitė - Sakalauskė, B., Gvaldaitė, L. ir Buzaitytė - Kašalynienė, J. (2014). Nepaisomi profesionalai: socialiniai darbuotojai ir jų galia. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 9, 21-36.
52. Tereškinas, A. ir Petkevičiūtė, R. (2013). Gero gyvenimo fantazijos ir įkalintasis vyriškumas: Alytaus pataisos namų atvejais. *Lyčių studijos ir tyrimai*, 11, 28-37.
53. Traboulssi, M., Pidgeon, M., & Weathers, E. (2022). My Wife Has Breast Cancer: The Lived Experience of Arab Men. *Seminars in Oncology Nursing*, 38, 1-10.
54. Walsh, F. (2020). Loss and Resilience in the Time of COVID-19: Meaning Making, Hope, and Transcendence. *Family Process*, 59 (3), 898 – 911.
55. Walther, A., Grub, J., Tsar, S., Ehlert, U., Heald, A., Perrin, R., Ogrodniczuk, J. S., Seidler, Z. E., Rice, S. M., Kealy, D., Oliffe J. L., & Eggenberger, L. (2022). Status Loss Due to COVID-19, Traditional Masculinity, and Their Association With Recent Suicide Attempts and Suicidal Ideation. *Psychology of Men & Masculinities*, 24 (1), 47–62.
56. Wang, H., Verdery, A. M., Margolis, R., & Smith-Greenaway, E. (2022). Bereavement From COVID-19, Gender, and Reports of Depression Among Older Adults in Europe. *Journals of Gerontology: Social Sciences*, 77 (7), 142–149.
57. Weber, J. G. (2011). *Individual and Family Stress and Crises*. London: SAGE Publications.
58. Zinzow, H. M., Rheingold, A. A., Hawkins, A. O., Saunders, B. E., & Kilpatrick, D. G. (2009). Losing a Loved One to Homicide: Prevalence and Mental Health Correlates in a National Sample of Young Adults. *Journal of Traumatic Stress*, 22 (1), 20–27.
59. Žydzūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams.
60. Žydzūnaitė, V. (2011). Baigiamojo darbo rengimo metodologija. *Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija, 2020-2021.*

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti socialinio darbo ypatumai netektį patiriančių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų požiūriu. Pirmoje darbo dalyje analizuojama netekčių etimologija bei socialinio darbo aspektai teikiant pagalbą vyrams. Antroje dalyje pristatoma atlikto tyrimo metodologija. Trečioje darbo dalyje pristatomi ir analizuojami atlikto tyrimo rezultatai. Taip pat darbe pateikiamos išvados, teikiami darbo su netektį išgyvenančiais vyrais tobulinimui reikšmingi siūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: netektis, socialinis darbas, socialinis darbuotojas, vyrai.

ANNOTATION

The master's thesis analyses the particularities of social work from the point of view of bereaved men and the social workers who work with them. The first part of the thesis analyses the etymology of bereavement and the aspects of social work in assisting men. The second part presents the methodology of the research. The third part of the thesis presents and analyses the results of the study. The work also provides conclusions and suggestions for improving the work with bereaved men.

Keywords: bereavement, social work, social worker, men

Docienė D. Socialinio darbo ypatumai, dirbat su netektį patiriančiais vyrais / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. Tomas Butvilas, - Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas, 2024.

SANTRAUKA

SOCIALINIO DARBO YPATUMAI, DIRBANT SU NETEKTIŲ PATIRIANČIAIS VYRAIS

Netektis – neišvengiama gyvenimo dalis, lydima intensyvių išgyvenimų ir pokyčių skirtingose gyvenimo srityse. Kita vertus, sociokultūrinės normos lyg pateikia gedėjimo standartus, kurie neretai skiriasi lyties atžvilgiu. Todėl nors vyriška lytis skirtingais aspektais siejama su stiprybe, tyrimai rodo, jog vyrai labai jautriai išgyvena įvairias netektis, kurias bando išgyventi nebūtinai efektyviausiais būdais. Vyrai kreiptis pagalbos dažnai nedrįsta, o ir kompleksinės pagalbos galimybės dar nėra pakankamai išvystytos.

Atsižvelgiant į temos aktualumą ir problematiką, šio tyrimo *objektas* – socialinio darbo ypatumai netektį patiriančių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų požiūriu. Tyrimo *tikslas* – išanalizuoti socialinio darbo ypatumus netektį patiriančių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų požiūriu. Tyrimo tikslo siekiama iškeltais *uždaviniais*: 1) Apibūdinti netektis patiriančių vyrų patirtis iš jų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų perspektyvos; 2) Išanalizuoti netektis patiriančių vyrų bei su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomones apie vyrams teikiamos pagalbos ypatumus; 3) Išskirti netektį išgyvenančių vyrų ir jiems pagalbą teikiančių socialinių darbuotojų įvardijamas psichosocialinės pagalbos tobulinimo kryptis. Tai įgyvendinti pasirinkta mokslinės literatūros analizės pagrindu organizavus bei atlikus kokybinį tyrimą, pusiau struktūruotą interviu, kurio metu surinkti duomenys apdoroti atliekant turinio analizę.

Netektis patyrusių vyrų ir su jais dirbančių socialinių darbuotojų nuomonės parodė, jog vyrai buvo susidūrę su skirtingo pobūdžio netektimis, kurios sietos su reikšmingais sveikatos bei gerovės pokyčiais. Pagalbos teikimo procesą vyrai vertino pozityviai. Socialiniai darbuotojai akcentavo, jog pagalbos teikimo procesui būdingas etapiškumas, grindžiamas situacijos įvertinimu, santykio kūrimu, kryptingos specialistų pagalbos organizavimu. Tobulintinomis psichosocialinės pagalbos teikimo kryptimis, apklaustų vyrų ir su jais dirbančių specialistų požiūriu galėtų būti didesnė informacijos apie pagalbą ir vyrų patirtis sklaida, sąmoningumo sociokultūrinių normų, su lytimi siejamų stereotipų atžvilgiu didinimas, kompleksinių paslaugų šeimai plėtra, pagalba specifiniais klausimais (pvz., įdarbinimas, resocializacija), mokymų, supervizijų, intervizių darbuotojams ir savanoriavimo galimybių vyrams plėtra, pagalbos vyrams centrų asociacijos veiklos stiprinimas, paslaugų prieinamumo amžiaus ir gyvenamosios vietos atžvilgiu didinimas, specialistų darbo apmokėjimui bei paslaugų teikimui

reikšmingo finansavimo didinimas. Tyrimo metu gautus rezultatus numatoma pritaikyti tobulinant Klaipėdos apskrities pagalbos vyrams centro veiklą.

Darbą sudaro: įvadas, teorinė ir analitinė dalys, išvados, siūlymai, naudotos literatūros sąrašas, priedai, anotacijos bei santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Docienė, D. The specificities of social work with bereaved men: Social work master's degree work / work supervisor Dr. Butvilas, T., Mykolas Romeris University. Institute of Educational Sciences and Social Work, Faculty of Human and Social Studies, 2024.

SUMMARY

THE SPECIFICITIES OF SOCIAL WORK WITH BEREAVED MEN

Loss is an inevitable part of life, accompanied by intense experiences and changes in different areas of life. On the other hand, socio-cultural norms provide standards of mourning, which often differ according to gender. Therefore, although the male gender is associated with strength in diverse ways, research shows that men are sensitive to different kinds of loss, which they try to survive in ways that are not necessarily the most effective. Men are often reluctant to seek help, and the possibilities for comprehensive assistance are not yet sufficiently developed.

Given the topicality and problematic nature of the topic, this study focuses on the specificities of social work from the point of view of bereaved men and the social workers who work with them. The aim of the study is to analyze the specificities of social work from the point of view of bereaved men and the social workers who work with them. 1) To describe the experiences of bereaved men from the perspective of bereaved men and the social workers who work with them; 2) To analyze the opinions of bereaved men and the social workers who work with them about the peculiarities of the help provided to men; 3) To identify the directions of improvement of psychosocial help as identified by bereaved men and the social workers who help them. To achieve this, a qualitative study was organized based on the analysis of scientific literature and a semi-structured interview was conducted, during which the data collected were processed by means of content analysis.

The views of bereaved men and the social workers collaborating with them showed that men had experienced different types of bereavement, which were associated with significant changes in health and well-being. The men were positive about the process of assistance. The social workers stressed that the process of providing help is characterized by a stage-by-stage approach, based on assessing the situation, building a relationship, and organizing targeted specialist help. The directions of psychosocial assistance that could be improved, from the point of view of the interviewed men and the professionals working with them, are: greater dissemination of information about assistance and men's experiences, raising awareness of socio-cultural norms, gender stereotypes, development of complex family services, assistance with specific issues (e.g., The EESC believes that the Commission should be able to take action to improve the quality of services for men, such as employment, resocialization, training, supervision, interviews and volunteering opportunities for men, strengthening the activities of the Association of Men's Aid Centers, increasing the accessibility

of services in terms of age and place of residence, and increasing the funding available for the remuneration of professionals and for the delivery of services.

The results of the study are to be applied to improve the activities of the Klaipeda County Men's Aid Centre.

The thesis consists of introduction, theoretical and analytical parts, conclusions, suggestions, list of used literature, appendices, annotations and summaries in Lithuanian and English.

PRIEDAI

1 priedas. Pusiau struktūruoto interviu klausimai ir jų kontekstas

1 lentelė. Pusiau struktūruoto interviu klausimai pagalbos vyrams centrų (križių centrų) netektis patyrusiems paslaugų gavėjams

Klausimo kontekstas		Klausimai
Vyrų netektys ir jų išgyvenimo ypatumai	Netekties tipas Netekties išgyvenimų poveikis (mintys, jausmai, elgesys, visuomenės požiūris, kultūriniai aspektai kitos pasekmės).	1. Papasakokite kas nutiko, kad kreipėtės pagalbos? 2. Ką išgyvenate?
Pagalbos poreikis ir jo atliepimas	Pagalbos poreikis išgyvenant netektis. Socialinio darbuotojo teikiamos pagalbos vertinimas . Efektyvūs ir neefektyvūs socialinio darbuotojo pagalbos teikimo taikomi metodai/būdai . Kuo remiantis įvertinamas šis (ne)efektyvumas	3. Papasakokite, kokia buvo jūsų patirtis, ieškant pagalbos? 4. Kaip (ar) kito jūsų būseną iki pagalbos gavimo ir dabar? 5. Pasidalinkite kokia suteikta pagalba jums padeda, kokia nepadeda? 6. Iš ko (kokių požymių, savijautos, aplinkos pokyčių ir pan.) suprantate pagalbos veiksmingumą ar neveiksmingumą?
Socialinio darbuotojo veiklos tobulinimas	Socialinio darbuotojo pagalbos tobulinimo kryptys , kurios galėtų būti taikomos vyrams patiriantiems netektis.	7. Jei įsivaizduotumėte, kad šis centras turi neribotas galimybes padaryti viską, kad Jums būtų geriau, ko norėtumėt ?

2 lentelė. Pusiau struktūruoto interviu klausimai pagalbos vyrams centrų (vyrų križių centrų) socialiniams darbuotojams, teikiantiems socialinę pagalbą netektis patiriantiems vyrams

Klausimo kontekstas	Klausimai
Bendros informacijos apie socialinio darbo praktiką dirbant su netektį patiriančiais vyrais	1. Kokias netektis patiriantys vyrai kreipiasi pagalbos? 2. Papasakokite kaip vyksta Jūsų darbas su netektį patiriančiais vyrais?
Netektį patiriančių vyrų poreikių suvokimas	3. Kaip jums atrodo, ko vyrams, patiriantiems netektis reikia?

<p>Socialinio darbuotojo dirbančio su netektis patiriančiais vyrais</p> <p>Bendravimo su netektį patiriančiais vyrais įgūdžiai</p>	<p>Kokie yra pagrindiniai bendravimo su netektį patiriančiais vyrais principai ir taktikos.</p> <p>Socialinių darbuotojų ryšio užmezgimo, santykio kūrimo būdai, stiprinimas su netektį patiriančiais vyrais.</p>	<p>4. Papasakokite ką išgyvenate kuriant santykį su netektį patiriančiais vyrais? Kas jūsų nuomone yra svarbu?</p>
<p>Socialinio darbuotojo dirbančio su netektis patiriančiais vyrais</p> <p>Veiksmingų praktikų naudojimas</p>	<p>Veiksmingos socialinio darbo praktikos, dirbant su netektį patiriančiais vyrais.</p> <p>Veiksmingų socialinio darbo metodų pritaikymo būdai</p>	<p>5. Papasakokite kas jūsų manymu veikia padedant vyrui, išgyvenančiam netektį?</p>
<p>Socialinio darbuotojo dirbančio su netektis patiriančiais vyrais</p> <p>sėkmės ir iššūkių aspektai</p>	<p>Pagrindiniai veiksniai, kurie padeda sėkmingai dirbti su netektį patiriančiais vyrais.</p> <p>Pagrindinės problemos kuriomis susiduria socialiniai darbuotojai, dirbdami su netektį patiriančiais vyrais.</p>	<p>6. Pasidalinkite savo sėkmės ir nesėkmės atveju (atvejais), dirbant su netektį patiriančiu vyru.</p>
<p>Socialinio darbuotojo dirbančio su netektis patiriančiais vyrais</p> <p>asmeninės patirties svarba</p>	<p>Socialinio darbuotojo patirtis padedanti efektyviau dirbti su netektį patiriančiais vyrais?</p> <p>Socialinių darbuotojų asmeninės patirtys ir jų nauda, dirbant su netektį patiriančiais vyrais?</p>	<p>7. Jeigu norite ir galite, pasidalinkite savo asmenine patirtimi netekties atveju?</p>

2 priedas. Magistro darbo loginė schema

